

طرح پژوهشی
«ارزیابی عملکرد بانک تخصصی و توسعه‌ای
صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی
طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۲»

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۲.....	فصل اول - بررسی وظایف قانونی بانک صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی
۲.....	مقدمه
۳.....	وظایف و تکالیف قانونی بانک صنعت و معدن
۷.....	وظایف و تکالیف قانونی صندوق توسعه ملی
۱۵.....	فصل دوم - ارزیابی عملکرد بانک صنعت و معدن در اعطای تسهیلات و نحوه تخصیص آن
۱۵.....	مقدمه
۱۵.....	ارزیابی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی دوره مورد بررسی
۲۲.....	ارزیابی عملکرد سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت و بانک صنعت و معدن طی دوره مورد بررسی
فصل سوم - ارزیابی عملکرد مالی صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ارزی و ریالی به	
۲۵.....	تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی
۲۵.....	مقدمه
۲۵.....	عملکرد تسهیلات ارزی از ابتدای تأسیس صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲
۳۶.....	عملکرد تسهیلات ریالی از ابتدای تأسیس صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲
فصل چهارم - ارزیابی عملکرد مالی بانک صنعت و معدن با استفاده از استانداردهای بین‌المللی با	
۴۰.....	رویکرد بررسی اثربخشی بانک در تسهیلات اعطایی
۴۰.....	مقدمه
۴۱.....	ارزیابی نسبت‌های مالی بانک صنعت و معدن و مقایسه تطبیقی با بانک‌های توسعه‌ای و تجاری داخلی
۴۱.....	۱. نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی‌ها
۴۲.....	۲. نسبت هزینه‌های تأمین مالی به دارایی‌ها
۴۴.....	۳. نسبت هزینه‌های تأمین منابع مالی به منابع جذب
۴۵.....	۴. نسبت منابع جذب به دارایی‌های بانک
۴۷.....	۵. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌ها
۴۸.....	۶. نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی
۵۰.....	۷. نسبت مطالبات غیرجاری به کل مطالبات

۵۰.....	۸ نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام
۵۲.....	بررسی وضعیت بانک صنعت و معدن براساس شاخص‌های SDI و OI
۵۷.....	۱. نتیجه بررسی شاخص SDI
۵۷.....	۲. نتیجه بررسی شاخص OI
۵۷.....	فصل پنجم - جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی
۵۷.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۶۴.....	ارائه توصیه‌های سیاستی
۶۵.....	منابع و مآخذ

طرح پژوهشی

«ارزیابی عملکرد بانک تخصصی و توسعه‌ای صنعت و معدن و

صندوق توسعه ملی طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۲»

چکیده

در این مطالعه، سیاست‌های دولت، عملکرد مالی و تکالیف قانونی بانک صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ مورد ارزیابی قرار گرفته که نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که در دوره مورد بررسی عمده جهت‌گیری سیاست‌های دولت در قبال بانک صنعت و معدن مبتنی بر سیاست اختصاص منابع ارزی از محل حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، افزایش سرمایه بانک و ایجاد خط اعتباری از محل منابع داخلی بانک مرکزی بوده است که براساس اطلاعات تفریح بودجه، سیاست‌های دولت فقط در زمینه افزایش سرمایه بانک صنعت و معدن کارنامه نسبتاً قابل قبولی داشته و در دو مورد دیگر به‌خصوص ایجاد خط اعتباری ارزی برای بانک‌های تخصصی از جمله بانک صنعت و معدن از محل منابع داخلی بانک مرکزی، تقریباً ناکام بوده است.

عملکرد و اثربخشی بانک صنعت و معدن در زمینه اعطای تسهیلات با توجه به نتایج نسبت‌های مالی و عملکرد اجرای سیاست‌های تکلیفی دولت در چارچوب اهداف و مأموریت‌های بانک در اساسنامه، مطلوب و مثبت ارزیابی می‌شود هرچند بانک باید در زمینه ارتقای سیستم اعتبارسنجی مشتریان و ارزیابی توجیه فنی و اقتصادی طرح‌های سرمایه‌گذاری و استفاده بهینه از سرمایه خود تمرکز و اهتمام بیشتری داشته باشد.

عملکرد صندوق توسعه ملی از زمان شروع فعالیت تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که مجموع تسهیلات ارزی مصوب، ۲۳/۳ میلیارد دلار بود که از این میزان حدود ۷ میلیارد دلار معادل ۳۰ درصد به مرحله گشایش اعتبار رسیده است. همچنین از کل اعتبارات گشایش شده، حدود ۲/۳ میلیارد دلار معادل ۲۲ درصد به سرمایه‌گذاران پرداخت شده است. به عبارت دیگر پرداخت قطعی تسهیلات ارزی به واحدهای تولیدی کشور نسبت به طرح‌های مصوب صندوق توسعه ملی در دوره مورد بررسی، نزدیک به ۱۰ درصد برآورد می‌شود.

بنابراین با توجه به نتایج این مطالعه پیشنهاد می‌شود که مجلس شورای اسلامی و کمیسیون‌های تخصصی آن در بررسی و تصویب لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و سال‌های بعدی،

موضوع اساسی بازرنگری و اصلاح سیاست‌های صنعتی و معدنی دولت در قالب احکام بودجه از منظر قابلیت و ضمانت اجرایی شدن، تقویت و افزایش سرمایه بانک‌های تخصصی و توسعه‌ای از جمله بانک صنعت و معدن، رفع تنگناهای گشایش اعتبار واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی در استفاده از صندوق توسعه ملی و تشویق و تحریک بخش خصوصی در استفاده از منابع ارزی صندوق از طریق رفع موانع حقوقی بازدارنده ناشی از عدم ثبات اقتصادی و نوسانات غیرمترعارف نرخ ارز، مورد اهتمام و توجه جدی قرار دهند.

فصل اول - بررسی وظایف قانونی بانک صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی

مقدمه

بانک‌های توسعه‌ای، بانک‌هایی هستند که با استفاده از انواع کمک‌های دولتی برای اجرای طرح‌هایی که سایر واسطه‌های مالی مایل و قادر به پذیرش آن نیستند، تأمین اعتبار نموده و خدمات مرتبط را نیز به متقاضیان واجد شرایط عرضه می‌نمایند. ویژگی اصلی این بانک‌ها، تأکید بر فعالیت بر پایه اولویت‌های توسعه‌ای، توجه کمتر به سودآوری، برخورداری از کمک‌های مالی دولتی و سایر نهادهای عمومی بین‌المللی در مقابل توجه خاص آنها به فایده‌های اجتماعی و اقتصادی طرح‌ها و پروژه‌های مورد نظر است.

وظایف و نقش فعالیت‌های بانک‌های توسعه‌ای را اساساً در ارتباط با فرآیند توسعه اقتصادی می‌توان تبیین کرد. ضرورت نیل به توسعه اقتصادی در کشورهای کمتر توسعه یافته و درحال توسعه، موجب شد تا نهادهایی برای هدایت سرمایه‌گذاری‌ها در امر توسعه اقتصادی کشورها در قالب بانک‌ها و سازمان‌های توسعه‌ای به وجود آید. تاکنون بانک‌های توسعه‌ای در امر دستیابی به توسعه صنعتی و توسعه اقتصادی در کشورهای کمتر توسعه یافته و درحال توسعه، نقش مؤثر، مثبت و سازنده‌ای ایفا کرده‌اند، به همین دلیل در سطح جهان به ایجاد و گسترش این‌گونه بانک‌ها کمک شده است تا به عنوان ابزاری در اختیار برنامه‌های توسعه اقتصادی ملل جهان قرار گیرند. بانک صنعت و معدن در ایران یک بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن است که به تأمین مالی واحدهای تولیدی و صنعتی می‌پردازد.

قدمت تشکیل صندوق‌های ثروت ملی مربوط به بیش از ۵۰ سال پیش است، اما از سال ۲۰۰۵، این نام برای اولین بار به کار رفت و تعداد آنها نیز به‌طور قابل توجهی افزایش پیدا کرده به‌گونه‌ای که از سال ۲۰۰۵ تاکنون حداقل ۱۹ صندوق ثروت ملی ایجاد شده است. درحال حاضر ۵۰ صندوق بزرگ ثروت ملی با ارزش دارایی معادل ۶۰۱/۳ میلیارد دلار در سطح جهان وجود دارند که منشأ

مالی ۵۹ درصد آنها، منابع نفت و گاز است. در ایران، صندوق توسعه ملی در راستای ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰ - ۱۳۹۴) تشکیل شده که در حال حاضر با ارزش دارایی به مبلغ ۵۴ میلیارد دلار، بیست و سومین صندوق در میان ۵۰ صندوق بزرگ ثروت جهان از نظر ارزش دارایی می‌باشد.^۱ در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در مورد علت تشکیل صندوق توسعه ملی، قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه پنجم توسعه بیان شده است.

وظایف و تکالیف قانونی بانک صنعت و معدن

تاکنون بیش از پانصد بانک و مؤسسه توسعه‌ای در سراسر جهان، در کشورهای صنعتی پیشرفته و در حال توسعه، تأمین منابع مالی و فنی لازم و هدایت سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و غیرخصوصی در جهت سرمایه‌گذاری‌های تولیدی را برعهده داشته‌اند؛ این سرمایه‌گذاری‌ها بنا بر سیاست‌های توسعه اقتصادی هر کشور، گسترش امکانات زیربنایی اقتصادی و توسعه بخش‌های صنعتی، کشاورزی و حتی رشد بخش تعاونی را دربرمی‌گیرد. به بیانی دیگر بانک‌های توسعه‌ای، در مسیر کمک به حل مشکلات توسعه اقتصادی کشورها و رفع تنگنای موجود، رسالت مهمی برعهده دارند. در واقع این بانک‌ها با توجه به ماهیت تخصصی خود در بخش مربوطه، سرمایه‌گذاری می‌کنند و براساس طرح‌های پیشنهادی تخصصی، تأمین مالی طرح را انجام می‌دهند. این بانک‌ها با توجه به اهدافی که در اساسنامه آنها پیش‌بینی شده، فعالیت می‌کنند.

با توجه به اینکه بیش از سی سال از تأسیس بانک صنعت و معدن می‌گذرد برای طبقه‌بندی این بانک از مدل‌های سنتی استفاده می‌شود. بانک صنعت و معدن یک بانک توسعه‌ای سیاست‌محور است که مستقیماً از رهنمون‌ها و برنامه‌های سیاستی - اقتصادی دولت ملی حمایت و پشتیبانی می‌کند.

بانک صنعت و معدن در ایران یک بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن است که به تأمین مالی برای واحدهای تولیدی و صنعتی می‌پردازد. با توجه به اینکه سرمایه این بانک توسط دولت تأمین شده، این بانک جزء بانک‌های توسعه‌ای دولتی محسوب می‌شود. پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران بانک صنعت و معدن به‌موجب مصوبه مورخ ۱۳۵۸/۷/۲ مجمع عمومی بانک‌ها، با اجازه حاصل از ماده (۱۷) لایحه قانونی اداره امور بانک‌ها و از ادغام بانک‌های اعتبارات صنعتی، توسعه صنعتی و معدنی ایران، توسعه و سرمایه‌گذاری ایران، شرکت سرمایه‌گذاری بانک‌های ایرانی، صندوق ضمانت صنعتی و صندوق معادن تشکیل گردید.

۱. برگرفته از سایت صندوق توسعه ملی، رتبه‌بندی صندوق‌های ثروت ملی جهان.

با تشکیل وزارت صنایع و معادن، براساس ماده (۵) قانون تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن - مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۱۰، بانک صنعت و معدن با حفظ شخصیت حقوقی و مالی و اداری تحت پوشش این وزارت قرار گرفت. این امر با رویکرد به اهداف ذیل صورت گرفت:

الف) پرداختن به امر بانکداری توسعه و اجتناب از اداره شرکت‌ها و کارخانه‌ها،

ب) اعطای تسهیلات برای ایجاد، توسعه، تکمیل و بهسازی واحدهای صنعتی و معدنی با اولویت صنایع کوچک اعم از سخت‌افزاری و نرم‌افزاری،

ج) استفاده از کلیه ابزارهای مالی برای تجهیز و تخصیص منابع مورد نیاز بخش صنعت و معدن کشور در چارچوب قوانین حاکم بر عملیات بانکی و ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. براساس مواد (۲) و (۴) اساسنامه بانک صنعت و معدن، مصوب ۱۳۸۰/۶/۲۷ (این اساسنامه جایگزین اساسنامه بانک صنعت و معدن مصوب ۱۳۵۹/۴/۲۴ شده است)، بانک دارای شخصیت حقوقی و استقلال اداری و مالی است و به‌صورت شرکت دولتی زیر نظر وزارت صنایع و معادن فعالیت می‌کند و مشمول نظارت‌های بانک مرکزی است و هدف بانک - به‌عنوان بنگاهی اقتصادی - به‌کارگیری قابلیت‌های عملیات بانکداری توسعه‌ای - سرمایه‌گذاری در جهت توسعه اقتصادی کشور، فراهم نمودن بستر مناسب برای حضور و مشارکت بخش غیردولتی با استفاده از کلیه مقدرات از جمله نهاده‌ها، فرآیندها و ابزارهای مناسب در زمینه صنایع، معادن، فناوری نوین و خدمات مربوط است.

به‌موجب ماده (۵) اساسنامه، موضوع فعالیت بانک با رعایت قوانین و مقررات مربوط و در جهت تحقق هدف آن به‌شرح زیر است:

۱. بررسی و ارزیابی طرح‌های صنعتی، معدنی و خدماتی ذیربط برای اعطای تسهیلات به‌منظور تخصیص بهینه منابع و نظارت بر اجرای طرح‌های یاد شده.
۲. تشویق و تقویت اشخاص حقیقی و حقوقی برای سرمایه‌گذاری در زمینه ایجاد، توسعه، نوسازی و بهسازی واحدهای صنعتی، معدنی، فناوری‌های نوین و خدماتی از طریق اعطای تسهیلات و انجام مشارکت.
۳. نوآوری و ابداع در زمینه نهادسازی مالی و توسعه فرآیندهای حرفه‌ای.
۴. مشارکت و مساعدت در توسعه و تعمیق بازارهای پول و سرمایه.
۵. مساعدت و مشارکت برای ایجاد نهادهای مالی، فنی، حقوقی، خدماتی و سایر نهادهای تخصصی مورد نیاز (از جمله تأسیس بانک صنایع کوچک).

۶. تأمین منابع مالی طرح‌ها و واحدهای تولیدی و خدماتی از طریق اعطای تسهیلات، سرمایه‌گذاری و مشارکت حقوقی.
۷. اعطای تسهیلات و کمک به کارآفرینان و ایجاد خط اعتباری برای حمایت از صنایع کوچک.
۸. تجهیز منابع مالی و اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز از منابع داخلی و خارجی.
۹. تجهیز پس‌اندازها و سپرده‌های مردم و ایجاد صندوق‌های خاص سپرده‌گیری.
۱۰. به‌کارگیری قابلیت‌های عملیات بانکداری توسعه‌ای در راستای ارتقا و بهبود سطح شاخص‌های کلان اقتصادی کشور (سطح فناوری، توسعه صادرات، افزایش سطح اشتغال، افزایش افزوده، بهسازی و ارتقای نظام مدیریت).
۱۱. تصدی عاملیت وجوه اداره شده و وجوه امانی و اعتبارات بخش صنعت و معدن و خدمات.
۱۲. به‌کارگیری شیوه‌های نوین واگذاری و مدیریت شرکت‌ها.
۱۳. تأسیس شرکت‌های مادر، سرمایه‌گذاری و خدمات مدیریت و به‌کارگیری روش‌های استیجری و سایر روش‌ها در واگذاری سهام با رعایت بند «الف» ماده (۵) قانون تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن - مصوب ۱۳۷۹ - و سایر قوانین و مقررات مربوط.
۱۴. قبول عاملیت ارائه خدمات بانکداری برای اشخاص ثالث.
۱۵. انجام مطالعات لازم و تدوین گزارش‌های ادواری برای ارزیابی سرمایه‌گذاری‌های انجام شده.
۱۶. همکاری متقابل و مستمر با وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اقتصادی - صنعتی کشور به‌منظور دستیابی به شاخص‌ها و معیارهای تخصیص بهینه منابع.
۱۷. ارائه پیشنهاد درخصوص برنامه‌ها و سیاست‌های اجرایی به مسئولان ذیربط.
۱۸. ارائه خدمات مشاوره‌ای، فنی، اقتصادی، مدیریتی و اطلاعاتی به متقاضیان.
۱۹. صدور، تأیید و پذیرش ضمانتنامه و تعهد بانکی، افتتاح و قبول کارگزاری اعتبارات اسنادی، افتتاح انواع حساب‌ها و سپرده‌ها برای اشخاص حقیقی و حقوقی و استفاده از کلیه ابزارهای مجاز بازار پول و سرمایه در داخل و خارج از کشور.
۲۰. انجام معاملات ارزی و نقل و انتقال وجوه.
۲۱. ایجاد شعبه به‌منظور ارائه خدمات توسعه‌ای، حضور فعال و گسترده بانک در بازارهای پول و سرمایه و تثبیت موقعیت و جایگاه بانک در بازارها.
۲۲. انجام هرگونه عملیات ضروری در ارتباط با بیمه و مؤسسات بیمه.
۲۳. افتتاح حساب جاری به نام خود و تودیع وجوه دیداری یا مدت‌دار در بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در داخل و خارج از کشور.
۲۴. برقراری رابطه کارگزاری با بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری.

۲۵. ترخیص کالا از گمرک و حمل و نقل کالا از انبار و گمرکات به حساب بانک یا مشتریان و معامله قبوض انبارهای عمومی.

۲۶. انجام کلیه عملیات و فعالیت‌های مجاز بانکی اعم از داخلی و خارجی در چارچوب هدف بانک سرمایه اولیه بانک مبلغ پنج هزار میلیارد ریال بوده که با توجه به افزایش سرمایه صورت گرفته طی سال‌های مختلف، در حال حاضر به بیش از بیست هزار میلیارد ریال رسیده است.

به موجب بند «و» ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم توسعه برای تجهیز منابع لازم در توسعه صنعتی و معدنی، دولت مکلف شده بود در طول سال‌های برنامه، سرمایه بانک صنعت و معدن را متناسباً برابر سقف مصوب اساسنامه افزایش دهد که عملکرد برنامه چهارم توسعه، حکایت از تحقق کامل این حکم دارد. همچنین در ماده (۱۱) قانون برنامه چهارم توسعه نیز آمده است؛ سه درصد (۳٪) از سپرده قانونی بانک‌ها نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای درصد سال ۱۳۸۳ در اختیار بانک‌های کشاورزی، مسکن و صنعت و معدن (هر بانک ۱ درصد) قرار گیرد تا صرف اعطای تسهیلات به طرح‌های کشاورزی و دامپروری، احداث ساختمان و مسکن، تکمیل طرح‌های صنعتی و معدنی بخش غیردولتی شود که ویژگی عمده آنان اشتغالزایی باشد.

لازم به ذکر است که این حکم برنامه چهارم توسعه نیز در قالب بودجه‌های سنواتی مختلف در طول سال‌های برنامه، عملیاتی شد و از عملکرد مطلوب و رضایت‌بخشی برخوردار شد.

در قانون برنامه پنجم توسعه همانند برنامه چهارم، سیاست عمودی یا هدفمندی در خصوص بانک صنعت و معدن وجود ندارد، اما می‌توان به سیاست‌های افقی یا عمومی اشاره کرد که برای مثال در ماده (۹۳) قانون برنامه پنجم دولت مجاز دانسته شد با پیشنهاد مشترک معاونت، وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی در قالب بودجه‌های سنواتی، بخشی از سود شرکت بیمه ایران و بانک‌هایی را که به موجب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی صد درصد (۱۰۰٪) در بخش دولتی باقی خواهند ماند پس از کسر مالیات برای افزایش سرمایه دولت در شرکت مذکور و بانک‌های یاد شده، اختصاص دهد.

بنابراین با توجه به مطالب گفته شده، هدف اصلی بانک به عنوان یک بانک توسعه‌ای؛ به‌کارگیری قابلیت‌های بانکداری توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری در جهت توسعه اقتصادی کشور و فراهم کردن بستر مناسب برای حضور و مشارکت بخش غیردولتی است. فعالیت اصلی بانک صنعت و معدن پس از امر تجهیز و تأمین منابع، عمدتاً معطوف به انجام برنامه‌ریزی‌های لازم به منظور استفاده بهینه از منابع مالی، تخصیص بهینه منابع مالی و کنترل و نظارت دقیق بر اجرای طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌های انجام شده می‌باشد.

وظایف و تکالیف قانونی صندوق توسعه ملی

سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در چارچوب سند چشم‌انداز بیست‌ساله و با رویکرد مبنایی پیشرفت و عدالت، ابلاغ شد. این سیاست‌ها دارای ۴۵ بند و شامل سرفصل‌های امور فرهنگی، امور علمی و فناوری، امور اجتماعی، امور اقتصادی و امور سیاسی، دفاعی و امنیتی است. در جزء «۲۲» بند «الف» فصل امور اقتصادی، در زمینه دستیابی به رشد مناسب اقتصادی آمده است؛ تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، از منبع تأمین بودجه عمومی به «منابع و سرمایه‌های زاینده اقتصادی» و ایجاد صندوق توسعه ملی با تصویب اساسنامه آن در مجلس شورای اسلامی در سال اول برنامه پنجم و برنامه‌ریزی برای استفاده از مزیت نسبی نفت و گاز در زنجیره صنعتی و خدماتی و پایین‌دستی وابسته بدان با رعایت:

«۱-۲۲» - واریز سالیانه حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی به صندوق توسعه ملی.

«۲-۲۲» - ارائه تسهیلات از منابع صندوق توسعه ملی به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه‌گذاری در داخل و خارج کشور با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی.

«۳-۲۲» - قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه.

به موجب ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه؛ مأموریت صندوق توسعه ملی، تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت، گاز، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی فعالیت می‌کند. در بند «ح» و «ط» همین ماده منابع و مصارف صندوق به تفصیل مطرح شده است. گفتنی است اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی از جمله مهمترین محل مصارف صندوق به‌شمار می‌رود.

اساسنامه صندوق توسعه ملی همان محتوای ماده (۸۴) قانون برنامه پنجم توسعه است که محتوای آن به شرح زیر است:

صندوق توسعه ملی که در این ماده صندوق نامیده می‌شود با هدف تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی تشکیل می‌شود.

صندوق در تهران مستقر است و در تهران و سایر نقاط کشور شعبه‌ای نخواهد داشت. اموال و دارایی‌های این صندوق متعلق به دولت جمهوری اسلامی ایران است. این ماده در حکم اساسنامه صندوق است.

الف) ارکان صندوق عبارتند از:

۱. هیئت امانا،
۲. هیئت عامل،
۳. هیئت نظارت.

ب) هیئت امانا به‌عنوان بالاترین رکن صندوق، دارای وظایف و اختیارات زیر است:

۱. راهبری، تعیین سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها،
۲. تصویب شرایط و نحوه اعطای تسهیلات برای تولید و سرمایه‌گذاری به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی،
۳. تصویب نظامنامه‌ها، برنامه‌های راهبردی، بودجه سالیانه، صورت‌های مالی و گزارش عملکرد صندوق،
۴. انتخاب رئیس و سایر اعضای هیئت عامل مطابق بندهای «د» و «ه»،
۵. عزل رئیس و اعضای هیئت عامل با پیشنهاد هریک از اعضای هیئت امانا و تصویب هیئت امانا،
۶. اتخاذ تصمیم درباره ارجاع دعاوی به داوری و صلح دعاوی با رعایت اصل یکصدوسی‌ونهم قانون اساسی،
۷. تعیین انواع فعالیت‌های مورد قبول و واجد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش‌ها و زیربخش‌های تولیدی و خدماتی زاینده و با بازده مناسب اقتصادی،
۸. تعیین حداقل نرخ بازده مورد انتظار از منابع صندوق و همچنین نرخ بازده مورد قبول طرح‌های تولیدی و سرمایه‌گذاری برای پرداخت تسهیلات و تعیین نرخ سهم مشارکت در طرح‌های سرمایه‌گذاری به نحوی که میانگین این نرخ‌ها کمتر از متوسط نرخ بازده سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی نباشد.

ج) هیئت امانا،

ترکیب اعضای هیئت امانا به‌شرح زیر است:

۱. رئیس‌جمهور (رئیس هیئت امانا)،
۲. معاون برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور (دبیر هیئت امانا)،

۳. وزیر امور اقتصادی و دارایی،
 ۴. وزیر کار و امور اجتماعی،
 ۵. وزیر نفت،
 ۶. رئیس کل بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران،
 ۷. رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران به عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی،
 ۸. رئیس اتاق تعاون ایران به عنوان عضو ناظر و بدون حق رأی،
 ۹. دو نفر نماینده از کمیسیون های اقتصادی و برنامه و بودجه و محاسبات به انتخاب مجلس شورای اسلامی،
 ۱۰. دادستان کل کشور.
- تبصره «۱»** - جلسات هیئت امنا حداقل سالی دو بار تشکیل می شود.
- تبصره «۲»** - جلسات هیئت امنا با حداقل دوسوم اعضای صاحب رأی رسمیت یافته و تصمیمات آن با حداقل پنج رأی اتخاذ می گردد.
- تبصره «۳»** - رؤسای هیئت عامل و هیئت نظارت بدون حق رأی می توانند در جلسات هیئت امنا شرکت نمایند.
- تبصره «۴»** - هرگونه تصمیم هیئت امنا در مورد تصویب ترازنامه و صورت های مالی صندوق و نیز انتصاب رئیس و اعضای هیئت عامل در روزنامه رسمی کشور و نیز یکی از روزنامه های کثیرالانتشار به انتخاب هیئت امنا، درج می گردد.
- تبصره «۵»** - دستور جلسه، تاریخ و محل جلسات هیئت امنا توسط دبیر هیئت امنا تعیین و حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه برای اعضای هیئت ارسال می شود.
- تبصره «۶»** - بودجه ستاد صندوق به تصویب هیئت امنا می رسد.
- د) به منظور اداره امور صندوق در چارچوب مفاد اساسنامه و مصوبات هیئت امنا، هیئت عامل مرکب از پنج نفر از افراد صاحب نظر، باتجربه و خوش نام در امور اقتصادی، حقوقی، مالی، بانکی و برنامه ریزی با حداقل ده سال سابقه مرتبط و مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد توسط هیئت امنا انتخاب و با حکم رئیس جمهور منصوب می شوند و دارای وظایف و اختیارات زیر می باشند:
۱. پیشنهاد فعالیت های مورد قبول و واجد اولویت پرداخت تسهیلات در بخش ها و زیربخش های تولیدی و خدماتی زاینده و با بازده مناسب اقتصادی به هیئت امنا،
 ۲. تصویب شرایط و نحوه اعطای تسهیلات برای تولید و سرمایه گذاری به بخش های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی،

۳. تعیین چارچوب قراردادهای عاملیت با بانک‌های عامل و تعیین مسئولیت‌ها و اختیارات بانک عامل در چارچوب این قراردادها،
۴. برقراری نظام حسابرسی داخلی و استقرار نظام کنترل‌های داخلی مناسب،
۵. تأیید صورت‌های مالی ارزی و ریالی و ارائه آن به هیئت امناء،
۶. ارائه پیشنهاد به هیئت امناء در خصوص نظامنامه‌ها و شرایط و نحوه اعطای تسهیلات،
۷. اتخاذ تصمیم نسبت به هرگونه اقدامی به نام صندوق در محدوده وظایف و اهداف مندرج در اساسنامه بجز آنچه تصمیم درباره آنها به صراحت در حوزه صلاحیت هیئت امناء یا رئیس هیئت عامل است مگر اینکه به هیئت عامل تفویض شده باشد،
۸. اتخاذ تصمیم راجع به کلیه اموری که توسط رئیس هیئت عامل در محدوده اختیارات خود در دستور کار هیئت عامل قرار می‌گیرد،
۹. اجرای مصوبات هیئت امناء،
۱۰. پیشنهاد ارجاع دعاوی به داوری، تعیین داور و صلح دعاوی به هیئت امناء،
۱۱. افتتاح یا بستن حساب‌های ارزی در نزد بانک مرکزی و معرفی صاحبان امضای مجاز از بین اعضای هیئت عامل، رئیس و سایر مدیران صندوق،
۱۲. انعقاد قرارداد با مشاور معتبر بین‌المللی در امور سرمایه‌گذاری و مهندسی مالی برای ارزیابی، بهبود و ارتقای عملکرد صندوق،
۱۳. سایر موارد ارجاعی از سوی هیئت امناء.
- تبصره «۱» -** برکناری و قبول استعفای اعضای هیئت عامل مشروط به تأیید دوسوم اعضای صاحب رأی هیئت امناء خواهد بود.
- تبصره «۲» -** اعضای هیئت عامل باید تمام وقت بوده و هیچ‌گونه فعالیت اقتصادی و شغل دیگری به استثنای تدریس نداشته باشند. اعضای هیئت عامل مشمول حکم مندرج در اصل یکصد و چهل و دوم قانون اساسی می‌باشند.
- تبصره «۳» -** دوره تصدی هیئت عامل پنج سال بوده و انتخاب مجدد اعضا بلامانع است.
- تبصره «۴» -** کلیه اوراق بهادار، چک‌ها، سفته‌ها، بروات، قراردادها و سایر اسناد تعهدآور با امضای دو عضو از سه عضو هیئت عامل که توسط این هیئت تعیین می‌شوند همراه با مهر صندوق معتبر خواهد بود.
- تبصره «۵» -** تصمیمات هیئت عامل با حداقل سه رأی نافذ است.
- هـ)** رئیس هیئت عامل که بالاترین مقام اجرایی صندوق است از بین اعضای هیئت عامل توسط

هیئت امنای انتخاب و با حکم رئیس‌جمهور منصوب می‌شود. رئیس هیئت عامل دارای وظایف و اختیارات زیر می‌باشد:

۱. ابلاغ و صدور دستور اجرای تصمیمات هیئت عامل و نظارت بر حسن اجرای آن،
۲. تعیین دستور جلسه و اداره جلسات هیئت عامل،
۳. اداره صندوق در چارچوب مصوبات هیئت عامل و هیئت امنا،
۴. تهیه و تنظیم طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی در حیطه فعالیت‌های موضوع صندوق،
۵. تهیه و تنظیم برنامه، بودجه، صورت‌های مالی صندوق و پیش‌نویس گزارش هیئت عامل به هیئت امنا،
۶. اداره امور داخلی صندوق، به‌کارگیری نیروی انسانی و انجام هزینه‌های جاری و اداری صندوق،
۷. تهیه و تنظیم گزارش عملکرد صندوق برای ارائه به هیئت عامل حداقل هر سه‌ماه یک‌بار،
۸. نمایندگی صندوق در برابر اشخاص ثالث و کلیه مراجع داخلی و خارجی اعم از قضایی، اداری، ثبتی و مشابه آنها با حق توکیل به غیر ولو به‌طور مکرر،
۹. اقامه یا دفاع از دعاوی یا شکایات مربوط به امور صندوق اعم از حقوقی و کیفری با کلیه اختیارات مربوط به امور دادرسی بجز حق مصالحه و ارجاع امر به داوری،
۱۰. سایر امور ارجاعی از سوی هیئت عامل.

و) به‌منظور حصول اطمینان از تحقق اهداف صندوق و نظارت مستمر بر عملیات جاری آن و جلوگیری از هرگونه انحراف احتمالی از مفاد اساسنامه، خط‌مشی‌ها و سیاست‌ها، هیئت نظارت با ترکیب رئیس دیوان محاسبات کشور، رئیس سازمان حسابرسی کشور، رئیس سازمان بازرسی کل کشور تشکیل می‌شود.

تبصره «۱» - نظارت این هیئت نافی وظایف قانونی دستگاه‌های نظارتی نظیر دیوان محاسبات و بازرسی کل کشور نخواهد بود.

تبصره «۲» - هیئت نظارت دارای رئیس، نایب‌رئیس و دبیر خواهد بود که در اولین جلسه هیئت نظارت انتخاب خواهند شد.

ز) وظایف هیئت نظارت:

۱. رسیدگی به صورت‌ها و گزارش‌های مالی صندوق و تهیه گزارش‌های موردی و ادواری برای هیئت امنا و مجلس شورای اسلامی،
۲. رسیدگی به‌صورت ریزداری‌ها، مطالبات، تعهدات و خلاصه حساب‌های صندوق و گواهی آنها برای انتشار در روزنامه رسمی کشور،
۳. رسیدگی به عملکرد صندوق از لحاظ انطباق با موازین قانونی و اساسنامه و اهداف صندوق.

این هیئت در ایفای وظایف خود و بدون مداخله در امور جاری، کلیه اسناد و دارایی‌ها و حساب‌های صندوق را مورد رسیدگی قرار داده و می‌تواند به اطلاعات و مدارک و مستندات صندوق که لازم می‌داند دسترسی داشته باشد. این هیئت موظف است گزارش نظارتی خود را هر ۶ ماه یکبار به هیئت امنای و مجلس شورای اسلامی ارائه دهد.

تبصره - هیئت نظارت می‌تواند برای حسابرسی از عملکرد صندوق از خدمات اشخاص حقیقی و حقوقی صاحب صلاحیت استفاده نماید.

ح) منابع صندوق:

۱. حداقل معادل بیست درصد (۲۰٪) از منابع حاصل از صادرات نفت (نفت خام و میعانات گازی، گاز و فرآورده‌های نفتی) در سال‌های برنامه و تعیین مبلغ آن در قوانین بودجه سنواتی،
۲. حداقل بیست درصد (۲۰٪) ارزش صادرات تهاتری اقلام فوق‌الذکر،
۳. افزایش سهم واریزی از منابع بندهای «۱» و «۲» هر سال به میزان سه واحد درصد،
۴. پنجاه درصد (۵۰٪) مانده نقدی حساب ذخیره ارزی در پایان سال ۱۳۸۹ و سال‌های بعد،
۵. منابع قابل تحصیل از بازارهای پولی بین‌المللی با مجوز هیئت امنای با رعایت قوانین مربوط،
۶. سود خالص صندوق طی سال مالی،
۷. درآمد حاصل از سود موجودی حساب صندوق در بانک مرکزی، معادل میانگین نرخ سود سپرده‌های بانک مرکزی در بازارهای خارجی با محاسبه و پرداخت هر سه‌ماه یکبار،
۸. بیست درصد (۲۰٪) منابع موضوع جزء «د» بند «۴» قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور.^۱

۱. جزء «د» بند «۴» قانون بودجه سال ۱۳۸۹ کل کشور: وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذیربط مکلف است کلیه دریافت‌های حاصل از صادرات نفت خام را به هر صورت پس از کسر بازپرداخت‌های بیع متقابل نفتی، به‌عنوان علی‌الحساب پرداخت‌های موضوع این بند به‌طور مستقیم از طریق بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به حساب‌های مربوط در خزانه‌داری کل کشور واریز و در مقاطع سه‌ماهه پس از تصویب کارگروه موضوع این بند، خزانه‌داری کل کشور با وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذیربط تسویه حساب نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است از وجوه حاصل، بیست درصد (۲۰٪) سهم صندوق توسعه ملی را به‌صورت ماهیانه کسر و به حساب مربوط واریز نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است به‌منظور تحقق منابع عمومی موضوع ردیف ۲۱۰۱۰۱ مندرج در جدول شماره (۵) این قانون براساس اعلام وزارت امور اقتصادی و دارایی (خزانه‌داری کل کشور) تا سقف ارقام مصوب یادشده از محل ارز حاصل از صادرات نفت خام تعهد و به نرخ روز ارز را به فروش رسانده و به حساب‌های درآمدهای مربوطه که توسط خزانه‌داری کل کشور اعلام می‌شود، واریز نماید. وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذیربط مکلف است کلیه دریافت‌های حاصل از صادرات میعانات گازی را به هر صورت، پس از کسر بازپرداخت‌های بیع متقابل گازی به حساب‌های تمرکز وجوه ارزی که از طریق خزانه‌داری کل کشور به نام آنها نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران افتتاح می‌شود واریز نماید. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است ماهیانه از وجوه حاصل بیست درصد (۲۰٪) سهم صندوق توسعه ملی را کسر و به حساب مربوط واریز و مابقی را با اعلام خزانه‌داری کل کشور به حساب وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذیربط واریز نماید. وزارت نفت موظف است هر ماه گزارش عملکرد این بند شامل میزان و مبلغ تولید، فروش، بیع متقابل نفتی و گازی، صادرات نفت خام، میعانات گازی و گاز طبیعی را به کمیسیون‌های برنامه و بودجه و محاسبات، اقتصادی و انرژی مجلس شورای اسلامی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و دیوان محاسبات کشور ارسال نماید.

تبصره «۱» - بازپرداخت اصل و سود تسهیلات پرداختی از محل صندوق توسعه ملی به حساب صندوق واریز و مجدداً در جهت اهداف صندوق به کار گرفته می‌شود.

تبصره «۲» - حساب‌های صندوق فقط نزد بانک مرکزی نگهداری خواهد شد.

ط) مصارف صندوق:

۱. اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی،
۲. اعطای تسهیلات صادرات خدمات فنی و مهندسی به شرکت‌های خصوصی و تعاونی ایرانی که در مناقصه‌های خارجی برنده می‌شوند از طریق منابع خود یا تسهیلات سندیکایی،
۳. اعطای تسهیلات خرید به طرف‌های خریدار کالا و خدمات ایرانی در بازارهای هدف صادراتی کشور،
۴. سرمایه‌گذاری در بازارهای پولی و مالی خارجی،
۵. اعطای تسهیلات به سرمایه‌گذاران خارجی با در نظر گرفتن شرایط رقابتی و بازدهی متناسب اقتصادی به منظور جلب و حمایت از سرمایه‌گذاری در ایران با رعایت اصل هشتم (۸۰) قانون اساسی می‌باشد،
۶. تأمین هزینه‌های صندوق.

تبصره «۱» - استفاده از منابع صندوق برای اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و بازپرداخت بدهی‌های دولت به هر شکل ممنوع است.

تبصره «۲» - اعطای تسهیلات موضوع این ماده فقط به صورت ارزی است و سرمایه‌گذاران استفاده‌کننده از این تسهیلات اجازه تبدیل ارز به ریال در بازار داخلی را ندارند.

تبصره «۳» - اعطای کلیه تسهیلات صندوق صرفاً از طریق عاملیت بانک‌های دولتی و غیردولتی خواهد بود.

ی) سایر مقررات:

۱. سهم عاملیت بانک‌ها در شرایط رقابتی متناسب با نرخ کارمزد و توان تخصصی و کارشناسی بانک‌ها توسط هیئت عامل تعیین می‌شود.
۲. سهم صندوق از منابع موضوع جزء «۱» و «۲» بند «ح» این ماده ماهیانه توسط بانک مرکزی به حساب صندوق واریز و در پایان سال مالی با توجه به قطعی شدن منابع تسویه می‌شود.
۳. پرداخت تسهیلات از محل منابع صندوق بدون تأیید توجیه فنی، اقتصادی، مالی و اهلیت متقاضی توسط بانک عامل ممنوع است و در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی خواهد بود. ارزیابی گزارش‌های توجیه فنی، اقتصادی و مالی و احراز کفایت بازدهی طرح‌های سرمایه‌گذاری با لحاظ عامل خطرپذیری، به میزانی که از نرخ سود تسهیلات مورد انتظار اعلام شده توسط هیئت امنای کمتر نباشد به عهده بانک عامل و به مثابه تضمین بانک عامل در بازپرداخت اصل و سود

تسهیلات به صندوق است.

صندوق، منابع مورد نیاز طرح‌های سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی، آب و منابع طبیعی را از طریق بانک عامل یا صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی به صورت ارزی و با سود انتظاری کمتر در اختیار سرمایه‌گذاران بخش قرار می‌دهد.

۴. مجموع تسهیلات اختصاص یافته از منابع صندوق با عاملیت بانک‌ها به مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های تابعه و وابسته در هر حال نباید بیش از بیست درصد (۲۰٪) منابع صندوق باشد.

تبصره «۱» - از نظر این ماده مؤسسات و شرکت‌ها در صورتی غیرعمومی محسوب می‌شوند که حداقل هشتاد درصد (۸۰٪) سهام، یا سهم‌الشرکه آنها مستقیم و یا با واسطه اشخاص حقوقی متعلق به اشخاص حقیقی باشد.

مؤسسات و شرکت‌هایی که اکثریت مطلق سهام آنها متعلق به مؤسسات عمومی و عام‌المنفعه نظیر موقوفات، صندوق‌های بیمه‌ای و بازنشستگی و مؤسسات خیریه عمومی است از نظر این ماده در حکم مؤسسات و شرکت‌های وابسته به نهادهای عمومی غیردولتی هستند.

تبصره «۲» - بنگاه‌های اقتصادی که صرفنظر از نوع مالکیت بیش از بیست درصد (۲۰٪) اعضای هیئت مدیره آنها توسط مقامات دولتی تعیین می‌شوند از نظر این ماده دولتی محسوب می‌گردند و پرداخت از منابع صندوق به آنها ممنوع است.

تبصره «۳» - صندوق موظف است در توزیع منابع بین بخش‌های اقتصادی و استان‌ها، توازن منطقه‌ای را مد نظر قرار دهد.

۵. سال مالی صندوق از اول فروردین‌ماه هر سال تا پایان اسفندماه همان سال است.

۶. صندوق در امور اداری، استخدامی، مالی و معاملاتی تابع این اساسنامه و قوانین مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی و سیاست‌های پولی و ارزی می‌باشد. آیین‌نامه‌های لازم به پیشنهاد هیئت امنای صندوق به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید و طبق اصل یکصدوسی‌وهشتم قانون اساسی اقدام خواهد شد.

۷. رئیس هیئت عامل صندوق توسعه ملی موظف است هر ۶ ماه یکبار میزان منابع و مصارف و محل مصارف صندوق را به هیئت امنای، هیئت نظارت و مجلس شورای اسلامی گزارش نماید.

۸. هیئت نظارت در صورت برخورد با تخلف و جرم در اجرای احکام این ماده حسب مورد مراتب را به مراجع صالحه اعلام می‌دارد.

۹. ترازنامه و حساب سود و زیان صندوق به همراه گزارش و اظهارنظر هیئت نظارت باید حداقل پانزده روز قبل از تشکیل جلسه به هیئت امنای تسلیم گردد.

۱۰. صدور هرگونه ضمانتنامه و پرداخت هرگونه تسهیلات از محل منابع صندوق فقط از طریق بانک های عامل اعم از دولتی یا غیردولتی و صندوق حمایت از توسعه سرمایه گذاری بخش کشاورزی انجام می شود.

۱۱. تغییر در اساسنامه و انحلال صندوق تنها با تصویب مجلس شورای اسلامی است. لازم به ذکر است در تاریخ ۱۳۹۱/۳/۴ نظامنامه ضوابط و شرایط اعطای تسهیلات ارزی در قالب ۱۲ بخش، ۷۲ بند و ۲۵ تبصره توسط هیئت عامل صندوق به تصویب رسید.

فصل دوم - ارزیابی عملکرد بانک صنعت و معدن در اعطای تسهیلات و نحوه تخصیص آن

مقدمه

وظایف و نقش فعالیت های بانک های توسعه ای را اساساً در ارتباط با فرآیند توسعه اقتصادی می توان تبیین کرد. ضرورت نیل به توسعه اقتصادی در کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه موجب شد تا نهادهایی برای هدایت سرمایه گذاری ها در امر توسعه اقتصادی کشورها در قالب بانک ها و سازمان های توسعه ای به وجود آید. در سال های اخیر مهمترین چالش واحدهای تولیدی، به خصوص تعطیلی، نیمه فعال شدن و تولید زیر ظرفیت، ریشه در کمبود نقدینگی و مشکل سرمایه در گردش دارد که این امر نقش نهادهای مالی بخش صنعت به ویژه بانک صنعت و معدن را بیش از پیش روشن می سازد. هدف بانک صنعت و معدن به عنوان بنگاهی اقتصادی به کارگیری قابلیت های عملیات بانکداری توسعه ای - سرمایه گذاری در جهت توسعه اقتصادی کشور، فراهم نمودن بستر مناسب برای حضور و مشارکت بخش غیردولتی در زمینه صنایع، معادن، فناوری نوین و خدمات مربوط از طریق تأمین منابع مالی طرح ها و واحدهای تولیدی از طریق اعطای تسهیلات و تجهیز منابع مالی و اعتبارات ریالی و ارزی مورد نیاز از منابع داخلی و خارجی است. بانک صنعت و معدن در ایران یک بانک توسعه ای دولتی در بخش صنعت و معدن است که به تأمین مالی برای واحدهای تولیدی و صنعتی می پردازد و به همین دلیل موضوع تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن با توجه به نقش توسعه ای و تخصصی آن برای بخش صنعت و معدن بسیار حائز اهمیت است.

ارزیابی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی دوره مورد بررسی

به موجب بند «و» ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم توسعه برای تجهیز منابع لازم در توسعه صنعتی و معدنی، دولت مکلف شد در طول سال های برنامه، سرمایه بانک صنعت و معدن را متناسباً برابر

سقف مصوب اساسنامه افزایش دهد. سرمایه اولیه بانک مبلغ پنج هزار میلیارد ریال بوده که با توجه به افزایش سرمایه صورت گرفته طی سال‌های مختلف، درحال حاضر به بیش از بیست هزار میلیارد ریال رسیده است.

موضوع تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن با توجه به نقش توسعه‌ای و تخصصی آن برای بخش صنعت و معدن بسیار حائز اهمیت است. بررسی کلی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ بیانگر این است که میزان تسهیلات اعطایی همواره صعودی و به‌طور میانگین با رشد مثبت ۴۰ درصد همراه بوده است و از مبلغ ۶۷۳۰/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۴ به مبلغ ۲۵۶۲۷/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. نکته حائز اهمیت در دوره مورد بررسی، کاهش میزان سرمایه‌گذاری مستقیم بانک و صفر شدن آن از سال ۱۳۸۸ به بعد است که این امر نشان‌دهنده تغییر رویکرد بانک از بنگاهداری به فعالیت بانکداری در راستای رویکرد قانونی ماده (۵) قانون تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۱۰ مبنی بر پرداختن به امر بانکداری توسعه و اجتناب از اداره شرکت‌ها و کارخانه‌ها می‌باشد (جدول ۱).

جدول ۱. تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن به بخش صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

(میلیارد ریال)

شرح	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
تسهیلات بانکی	۶۲۸۸/۲	۸۵۷۵/۴	۹۹۰/۱/۳	۱۴۵۰۶/۱	۲۰۹۲۷/۸	۲۴۹۴۶/۱	۲۵۶۲۷/۲
منابع داخلی	۳۸۹۵/۸	۶۷۳۹/۸	۸۰۴۱/۴	۱۳۳۹۲/۹	۱۸۵۳۲/۶	۲۲۲۸۶/۱	۲۱۳۹۶/۹
وجوه اداره شده (ریالی)	۱۴۱/۶	۲۰۰/۵	۳۸۴/۱	۸۷۳/۱	۹۸۹/۱	۳۱۰/۳	۱۸۲/۴
حساب ذخیره ارزی	۱۳۵۰/۸	۱۲۸۳/۵	۱۳۹۴/۷	۱۹۹/۶	۱۳۴۸	۲۲۵۱/۶	۳۹۶۹
سرمایه‌گذاری مستقیم و مشارکت حقوقی	۴۴۲/۱	۴/۹	۳۱۱/۵	۳۳۳/۲	۱	۰	۰
سایر	۹۰۰	۳۴۶/۶	۸۱/۱	۴۰/۵	۵۸/۱	۹۸/۲	۷۸/۹
جمع کل	۶۷۳۰/۳	۸۵۸۰/۳	۱۰۲۱۲/۸	۱۴۸۳۹/۳	۲۰۹۲۸/۸	۲۴۹۴۶/۱	۲۵۶۲۷/۲

مأخذ: بانک مرکزی، خلاصه تحولات اقتصادی کشور طی سال‌های مختلف.

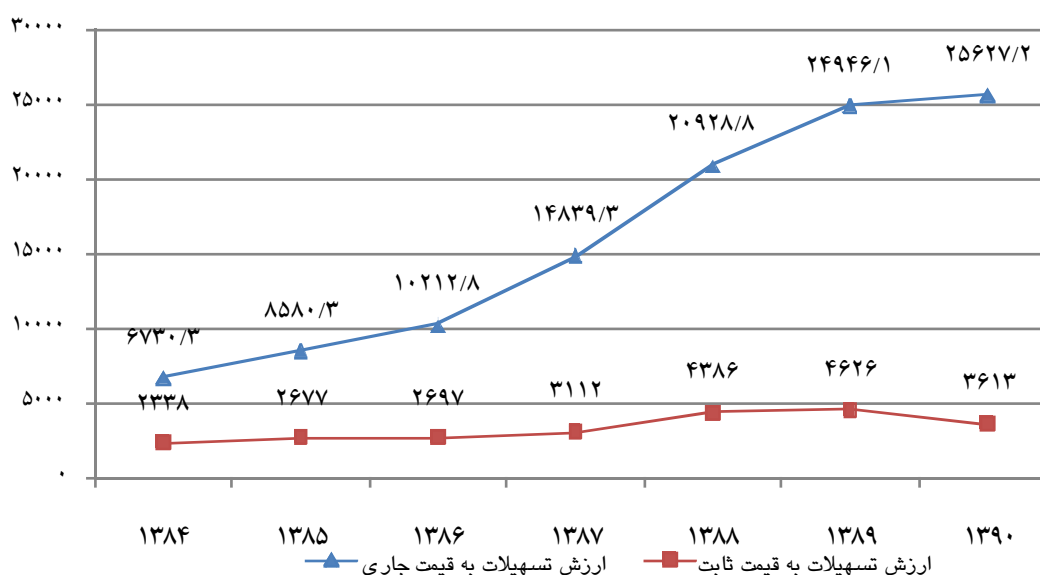
مطالعه روند میزان تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن براساس قیمت‌های جاری در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ حاکی از رشد قابل ملاحظه قدرت وام‌دهی بانک در سال‌های اخیر به‌خصوص از سال ۱۳۸۶ به بعد و تقویت نقش توسعه‌ای و تخصصی بانک در قبال بخش صنعت و معدن است به‌گونه‌ای که از مبلغ ۱۰۲۱۲/۸ میلیارد ریال در این سال به ۲۵۶۲۷/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته و به ۲/۵ برابر رسیده است این درحالی است که برآورد ارزش تسهیلات به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ بیانگر این است که بخش زیادی از افزایش تسهیلات اعطایی بانک طی این سال‌ها، صرف خنثی‌سازی آثار تورم و افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری شده است به‌گونه‌ای که به‌عنوان

نمونه ارزش واقعی تسهیلات اعطایی به مبلغ ۲۵,۶۲۷/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰، در مقایسه با سال ۱۳۷۶ حدود ۳,۶۱۳ میلیارد ریال برآورد می‌گردد (نمودار ۱).

نمودار ۱. روند میزان تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰

(میلیارد ریال)

مأخذ: محاسبات تحقیق براساس آمار بانک مرکزی.

با توجه به رویکرد ارشادی و توصیه‌ای بانک مرکزی در زمینه سهمیه بخشی تسهیلات و عدم التزام بانک‌ها و مؤسسات اعتباری کشور به رعایت مصوبات شورای پول و اعتبار به‌خصوص در سال‌های اخیر و تجربه عدم همکاری بانک‌های عامل در خصوص تأمین مالی پروژه‌های طرح آمایش صنعتی و معدنی، توجه ویژه به تقویت توان مالی بانک صنعت و معدن و حمایت از بخش تولید و صنعت کشور و افزایش اعتبارات این بانک به چندین برابر وضع موجود از جمله نکات بسیار مهمی است که باید در کانون توجه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران صنعتی کشور قرار گیرد. به عبارت دیگر پایین بودن توان وام‌دهی بانک صنعت و معدن از یکسو و مشکل سرمایه در گردش واحدهای صنعتی ازسویی دیگر، بخش تولید را در سال‌های آتی دچار چالش خواهد کرد. وضعیت عملیات مالی بانک صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ حکایت از این امر دارد که گشایش اعتبارات اسنادی ارزی و ریالی طی این دوره به استثنای سال ۱۳۹۰، دارای روند صعودی بوده است به‌گونه‌ای که میزان این گشایش اعتبارات در انتهای دوره، تقریباً سه برابر شد (جدول ۲). با توجه به تعداد طرح‌ها، میانگین مبلغ گشایش اعتبارات اسنادی ارزی هر طرح

در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ حدود ۲ میلیون دلار است، در حالی که میانگین این رقم در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷ بیش از ۵ میلیون دلار بود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عمده رویکرد بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر، حمایت از صنایع کوچک و پرداخت تسهیلات ارزی به این صنایع بوده است که این امر مؤید عملکرد مطلوب بانک در راستای بند «۷» ماده (۵) اساسنامه بانک است به‌گونه‌ای که به‌موجب این بند، اعطای تسهیلات و ایجاد خط اعتباری برای حمایت از صنایع کوچک جزء وظایف اصلی بانک صنعت و معدن محسوب می‌شود. در بخش LC ریالی با در نظر گرفتن تعداد طرح‌ها می‌توان دریافت که میانگین مبلغ LC ریالی برای هر طرح در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ حدود ۵ میلیارد ریال بود که این امر حکایت از بهره‌مندی صنایع کوچک و متوسط از مزایای این اعتبارات ریالی است.

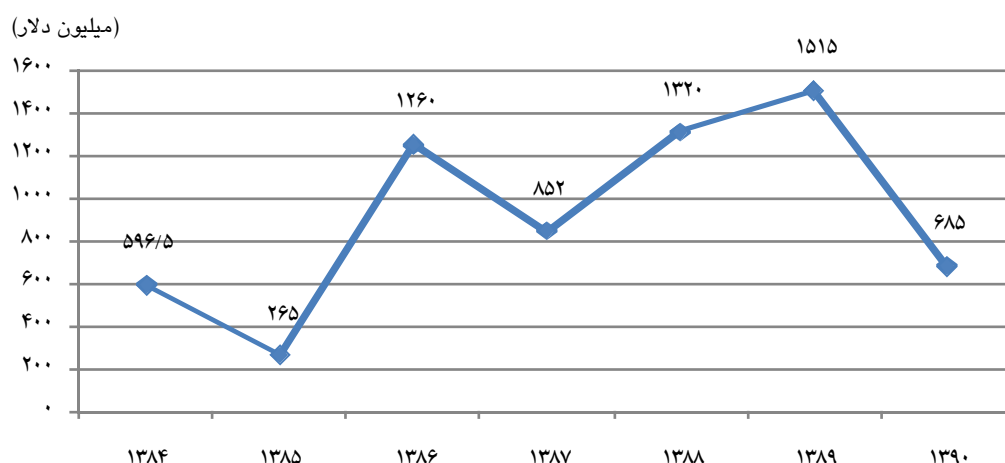
جدول ۲. وضعیت عملیات مالی بانک صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰

شرح	واحد	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
گشایش اعتبارات اسنادی ارزی	میلیون دلار	۵۹۶/۵ (۲۱۴)	۲۶۵ (۱۱۹)	۱۲۶۰ (۲۴۵)	۸۵۲ (۱۳۹)	۱۳۲۰ (۵۶۷)	۱,۵۱۵ (۶۱۹)	۶۸۵ (۴۴۰)
گشایش اعتبارات اسنادی ریالی	میلیارد ریال	۱,۸۲۲/۷ (۳۴۱)	۵۶۰ (۲۲۱)	۱,۴۳۹ (۲۶۶)	۱,۷۱۲ (۳۸۰)	۲,۷۷۹ (۶۳۹)	۴,۸۷۸ (۷۶۶)	۳,۲۸۹ (۵۰۵)
مجموع مصوبات ارزی و ریالی	میلیارد ریال	۹,۰۴۹ (۳۰۲۸)	۲۸,۵۷۶ (۳,۶۵۵)	۳۳,۶۳۱ (۲,۹۸۴)	۳۷,۷۲۷ (۳,۲۵۵)	۶۵,۶۵۳ (۵,۴۳۶)	۸۴,۵۱۸ (۶۳۸۷)	۷۵,۷۰۵ (۵,۰۳۳)
پرداخت‌ها	میلیارد ریال	۶,۲۵۴	۹,۴۳۵	۹,۸۴۲	۱۴,۴۶۶	۲۰,۸۶۶	۲۵,۰۹۶	۲۵,۵۴۸
وصول مطالبات	میلیارد ریال	۳,۸۲۰	۴,۲۷۳	۶,۱۲۳	۷,۰۱۳	۸,۴۹۹	۱۴,۵۰۷	۱۷,۸۳۱
قراردادها	میلیارد ریال				۱۸,۹۶۳	۳۱,۵۸۷	۳۸,۸۴۴	۲۸,۹۹۴

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های مختلف. توضیح: اعداد داخل پرانتز بیانگر تعداد طرح است.

کاهش چشمگیر میزان گشایش اعتبار اسنادی ارزی بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۹۰ (نمودار ۲) می‌تواند بیشتر بیانگر تبعات تحریم بر بخش صنعت و معدن باشد که در نهایت در سال ۱۳۹۰ به شدت نرخ رشد ارزش‌افزوده این بخش را نیز تحت تأثیر خود قرار داد به‌گونه‌ای که براساس جدیدترین آمار مقدماتی بانک مرکزی بر مبنای آمار ۹ ماهه سال ۱۳۹۱، نرخ رشد بخش صنعت منفی شده است.

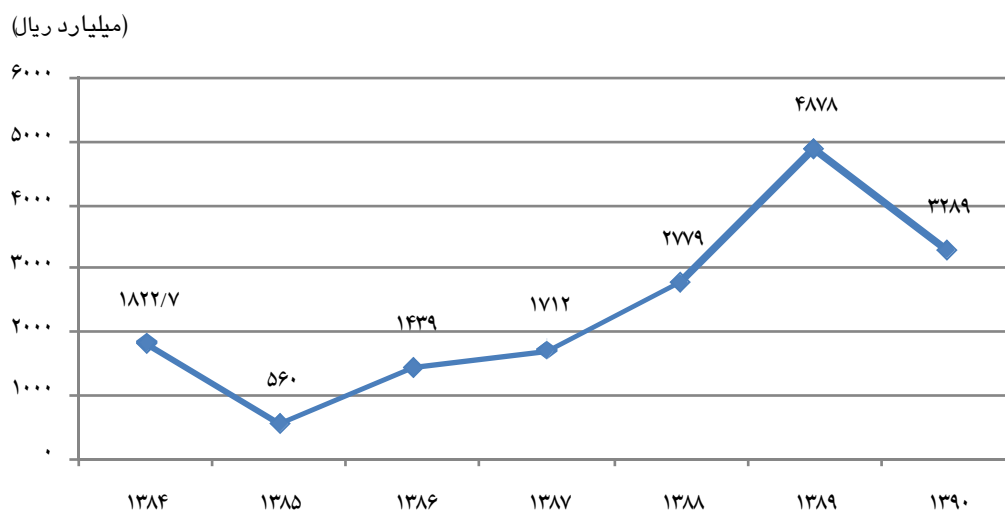
نمودار ۲. روند گشایش اعتبارات اسنادی ارزی بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰

مأخذ: محاسبات تحقیق.

روند گشایش اعتبارات اسنادی ریالی بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر از رشد چشمگیری برخوردار بود که بخش زیادی از آن تحت تأثیر سیاست‌های دولت در راستای تقویت ابعاد گشایش اعتبار ریالی یا LC ریالی بوده است که این امر در استفاده حداکثری از توان تولیدی داخل و تحریک بخش‌های تولیدی - ساخت تجهیزات و کالاهای سرمایه‌ای می‌تواند انگیزش مناسبی را ایجاد کند.

نمودار ۳. روند گشایش اعتبارات اسنادی ریالی بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

مأخذ: همان.

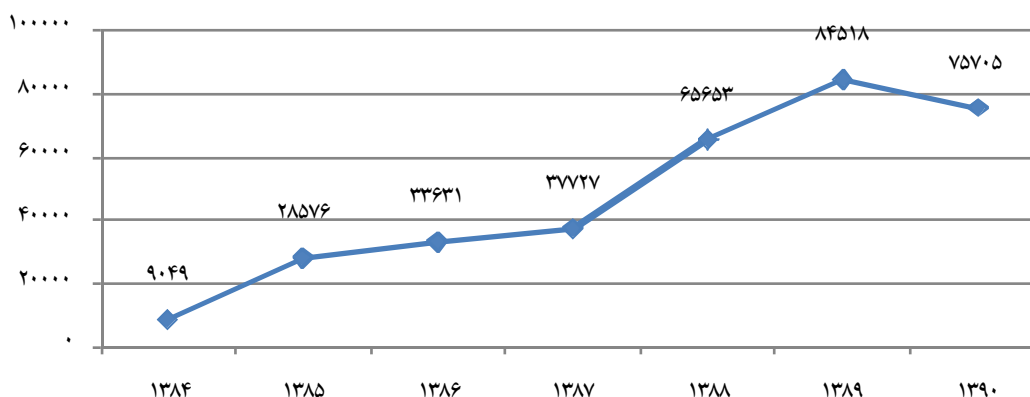
بررسی همزمان روند گشایش اعتبارات اسنادی ارزی و ریالی و مصوبات ارزی و ریالی بانک

صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ حکایت از این امر دارد که نزدیک به ۲۵ درصد مصوبات به مرحله گشایش اعتبار رسیدند.

به عبارت دیگر عملکرد نسبتاً مناسبی در مرحله تبدیل مصوبات به گشایش اعتبار مشاهده نمی‌شود. البته نباید فقط با استناد به آمار عملکردی بانک صنعت و معدن قضاوت کرد، بلکه باید به طور نسبی و در مقایسه با عملکرد دیگر بانک‌ها به خصوص بانک‌های توسعه‌ای مانند بانک کشاورزی، مسکن و... تجزیه و تحلیل کرد.

نمودار ۴. روند مصوبات ارزی و ریالی بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

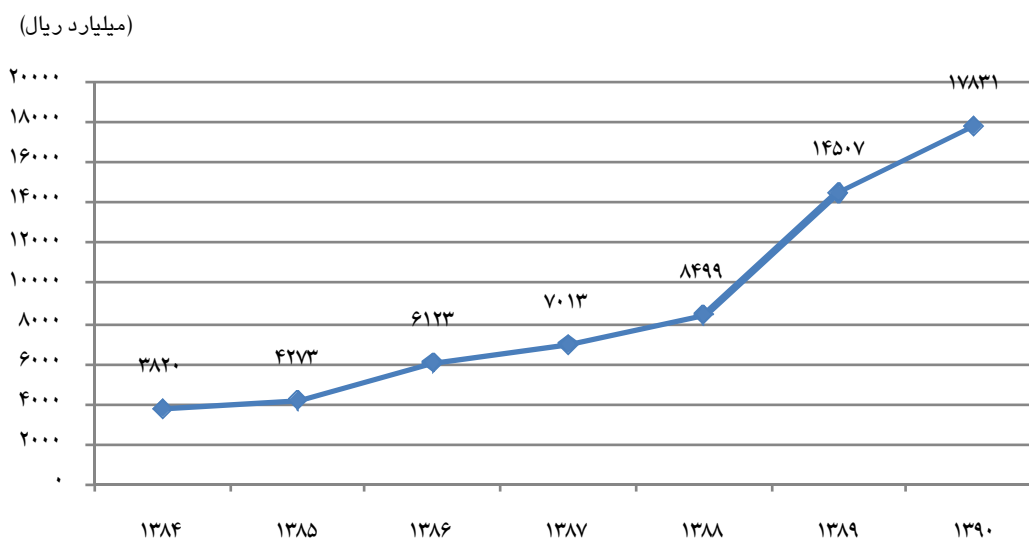
(میلیارد ریال)

مأخذ: همان.

روند وصول مطالبات بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر به خصوص از سال ۱۳۸۸ از رشد بیشتری برخوردار شد که بخشی از این رشد در وصول مطالبات، می‌تواند ناشی از افزایش تقریباً دو برابری میزان تسهیلات اعطایی بانک، در سال‌های اخیر باشد (نمودار ۵). مقایسه همزمان نمودارهای ۱ و ۵ و میزان همگرایی روند احصا شده نیز مؤید مطلب اخیر است. در دوره مورد بررسی میزان وصول مطالبات بانک صنعت و معدن به طور میانگین نزدیک به ۵۵ درصد بود. با توجه به همگرایی بین روند وصول مطالبات بانک با روند میزان تسهیلات اعطایی می‌توان نتیجه گرفت که درصد وصول مطالبات در این بانک تقریباً مطلوب به نظر می‌رسد، اما باید به طور نسبی با دیگر بانک‌های توسعه‌ای داخل کشور و میانگین این بانک‌ها مورد مقایسه قرار گیرد که بسط تفصیلی مطالب در این خصوص در فصل چهارم همین گزارش و در بخش بررسی عملکرد نسبت‌های مالی مطرح خواهد شد.

نمودار ۵. روند وصول مطالبات بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

مأخذ: همان.

همان گونه که در نمودارهای قبل توضیح داده شد در مقایسه با شاخص نسبت میزان تسهیلات گشایش اعتبار شده به مصوبات بانک (که حدود ۲۵ درصد برآورد شد)، شاخص نسبت پرداخت به مصوبات بانک از وضعیت بهتری برخوردار بوده و تقریباً ۳۸ درصد است. شاخص میزان وصول مطالبات به پرداختی‌های بانک نیز نزدیک به ۵۵ درصد می‌رسد (جدول ۳).

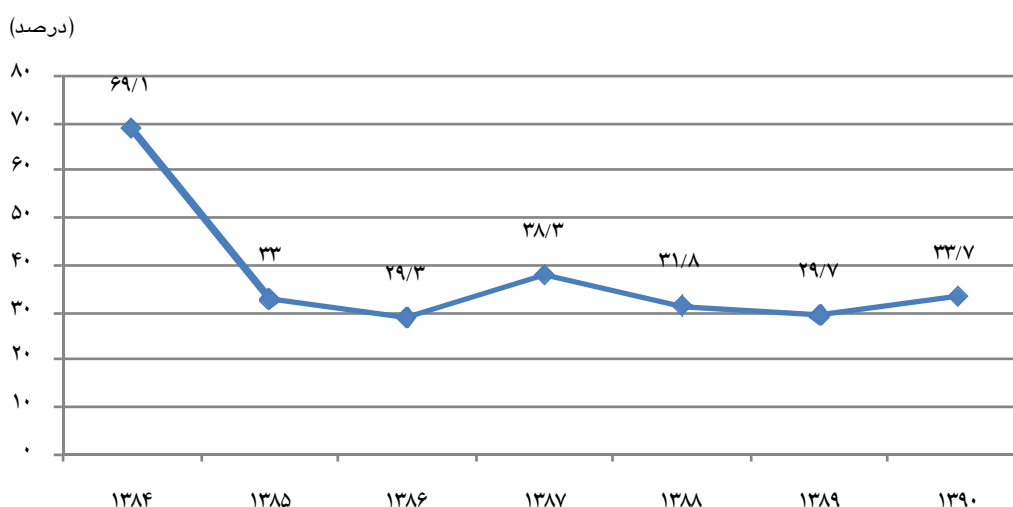
جدول ۳. عملکرد بانک صنعت و معدن در پرداخت تسهیلات طی دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۰

شرح	واحد	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	میانگین دوره
نسبت پرداخت‌ها به مصوبات	درصد	۶۹/۱	۳۳	۲۹/۳	۳۸/۳	۳۱/۸	۲۹/۷	۳۳/۷	۳۸
نسبت وصول مطالبات به پرداخت‌ها	درصد	۶۱	۴۵/۳	۶۲/۲	۴۸/۵	۴۰/۷	۵۷/۸	۶۹/۸	۵۵

مأخذ: محاسبات تحقیق.

نمودار ۶ نشان می‌دهد که روند نسبت پرداختی‌ها به مصوبات بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر به‌خصوص دوره زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در دامنه ۳۰ تا ۴۰ درصد است که میانگین آن تقریباً ۳۳ درصد می‌باشد.

نمودار ۶. روند نسبت پرداخت‌ها به مصوبات بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

ارزیابی عملکرد سیاست‌های اتخاذ شده توسط دولت و بانک صنعت و معدن طی دوره

مورد بررسی

همان‌گونه که قبلاً توضیح داده شد اصولاً بانک‌های توسعه‌ای با توجه به ماهیت تخصصی خود، در بخش مربوطه سرمایه‌گذاری می‌کنند و براساس طرح‌های پیشنهادی تخصصی، تأمین مالی طرح را انجام می‌دهند. این بانک‌ها با توجه به اهدافی که در اساسنامه آنها پیش‌بینی شده، فعالیت می‌کنند. بانک صنعت و معدن در ایران یک بانک توسعه‌ای، سیاست‌محور است که مستقیماً از رهنمودها و برنامه‌های سیاستی - اقتصادی دولت ملی حمایت و پشتیبانی می‌کند و با توجه به اینکه سرمایه این بانک توسط دولت تأمین شده، این بانک جزء بانک‌های توسعه‌ای دولتی محسوب می‌شود. بنابراین بانک صنعت و معدن در چارچوب اساسنامه خود تابع استراتژی، سیاست‌ها و برنامه‌های دولت در بخش صنعت و معدن در قالب مأموریت‌های مندرج در سند چشم‌انداز بیست‌ساله و اسناد بالادستی، برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و بودجه‌های سنواتی است، لذا باید سیاست‌های دولت در بخش صنعت و معدن و عملکرد احکام مرتبط در بودجه‌های سنواتی سال‌های اخیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

در سال‌های اخیر مهمترین سیاست دولت در بخش صنعت و معدن، اجرای طرح آمایش صنعتی و معدنی (۱۳۸۷ - ۱۳۹۰) می‌باشد. طرح آمایش صنعتی و معدنی در سال ۱۳۸۷ در راستای اجرای ماده (۲۱) قانون برنامه چهارم توسعه با هدف کاهش فاصله سرانه سرمایه‌گذاری بین استان‌های بیشتر و کمتر برخوردار صنعتی، ایجاد توازن منطقه‌ای و بهره‌گیری بهینه از صنایع موجود و تکمیل زنجیره‌های تولید در دستور کار وزارت صنایع و معادن قرار گرفت.

براساس آخرین وضعیت طرح‌های آمایش صنعتی و معدنی تا پایان اسفندماه ۱۳۹۰ مجموع تعداد طرح‌های مصوب در بانک صنعت و معدن مشتمل بر ایجاد، سرمایه در گردش و تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام صنعتی و معدنی معادل ۷۱۳۹ فقره طرح (حدود ۸۰۰ طرح ایجاد و بقیه طرح‌ها بیشتر شامل سرمایه در گردش و تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام می‌باشد) به مبلغ ۱۵۲,۴۸۲ میلیارد ریال در این بانک مصوب شده است که از این تعداد، معادل ۵۹۶۶ فقره طرح به مبلغ ۶۵,۲۲۲ میلیارد ریال وارد فاز انعقاد قرارداد شده‌اند. از کل قراردادهای منعقد شده، تعداد ۵۷۳۱ فقره طرح به مبلغ ۳۴,۳۱۲ میلیارد ریال پرداخت شده است. به عبارت دیگر عملکرد طرح آمایش صنعتی و معدنی تا پایان اسفندماه ۱۳۹۰ در مقایسه با طرح‌های مصوب و قرارداد منعقد شده به ترتیب ۲۲/۵ و ۵۳ درصد بوده است. لازم به ذکر است با توجه به عدم همکاری و مشارکت سایر بانک‌ها، تمامی بار مالی این طرح، بالغ بر ۲۰۰ هزار میلیارد ریال، به بانک صنعت و معدن تحمیل شد و بخش زیادی از تسهیلات پرداختی این بانک به طرح آمایش صنعتی و معدنی اختصاص یافت و به نظر می‌رسد با توجه به توان مالی بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر (در حد ۲۵,۰۰۰ میلیارد ریال)، صرف‌نظر از تأیید یا عدم تأیید این سیاست‌ها، این بانک توانسته عملکرد قابل قبولی در اجرایی شدن این سیاست صنعتی و معدنی داشته باشد.

عمده سیاست‌های صنعتی و معدنی دولت در سال‌های اخیر (۱۳۸۵ - ۱۳۹۰) و عملکرد بانک

صنعت و معدن در قبال این سیاست‌ها به شرح زیر است:

تأمین مالی طرح‌های بزرگ صنعتی و معدنی و توسعه صنایع تبدیلی کشور از محل حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، افزایش سرمایه بانک‌های تخصصی از جمله بانک صنعت و معدن، افتتاح خط اعتباری ارزی و سپرده‌گذاری از محل منابع داخلی بانک مرکزی برای پرداخت تسهیلات ارزی به بخش‌های غیردولتی، اعطای یارانه سود تسهیلات و جوایز صادراتی و استمهال و تقسیط پنج‌ساله اصل، سود تسهیلات سررسید شده و معوقه واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی و بخشش جرائم ناشی از دیرکرد بازپرداخت از جمله سیاست‌های دولت مرتبط با بانک تخصصی و توسعه‌ای صنعت و معدن در سال‌های اخیر به‌شمار می‌رود.

طبق اطلاعات تفریغ بودجه، در دوره مورد بررسی از محل منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی منابع ارزی نسبتاً کمی به بانک صنعت و معدن اختصاص یافت به گونه‌ای که در سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۹ به‌رغم تصویب و ابلاغ هیئت وزیران، سهم بانک صنعت و معدن پرداخت نشد و در سال ۱۳۸۵ از کل مبلغ ۱,۵۰۰ میلیون دلار تخصیصی، فقط حدود ۱۵۵ میلیون دلار به بانک پرداخت شد که این رقم عیناً به صورت ارزی جهت تأمین مالی طرح‌های بزرگ صنعتی

و معدنی و توسعه صنایع تبدیلی در راستای اهداف و مأموریت‌های اساسنامه خود پرداخت کرد. در سال ۱۳۸۸ از محل حساب ذخیره ارزی حدود ۴۴۳ میلیون دلار به بانک پرداخت شد که بانک آن را عمدتاً به واحدهای پتروشیمی اختصاص داد. میزان سپرده‌گذاری در بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۹۰ از محل صندوق توسعه ملی معادل ۳۰۶/۵ میلیون دلار بود که معادل ۲۶۴ میلیون دلار آن در قالب تسهیلات ارزی به طرح‌های غیردولتی پرداخت شد.

دولت در زمینه افزایش سرمایه بانک صنعت و معدن در دوره ۶ ساله مورد بررسی، عملکرد نسبتاً مناسبی داشته است به‌گونه‌ای که طی این سال‌ها سرمایه بانک حدود ۱۹,۰۰۰ میلیارد ریال افزایش داده است که بیشترین حجم این افزایش سرمایه مربوط به سال ۱۳۸۶ به مبلغ ۱۳,۳۵۰ میلیارد ریال است.

بانک مرکزی درخصوص سپرده‌گذاری و افتتاح خط اعتباری ارزی از محل منابع داخلی خود در تمامی این سال‌ها به‌استثنای سال ۱۳۸۸ به تکلیف قانونی خود در قبال بانک صنعت و معدن عمل نکرد و در این دوره ۶ ساله فقط در سال ۱۳۸۸ مبلغ ۲ میلیارد دلار از محل منابع داخلی خود در بانک صنعت و معدن سپرده‌گذاری کرد. عملکرد بانک صنعت و معدن در زمینه تقسیم پنج‌ساله معوقه‌های واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی ۱۰۰ درصد تحقق یافته است به‌گونه‌ای اصل و سود تسهیلات سررسید شده و معوق بانک صنعت و معدن حدود ۷۴۶ میلیارد تومان بود که عیناً مورد تقسیم قرار گرفت.

بنابراین بانک صنعت و معدن به‌دلیل توسعه‌ای و دولتی بودن عمدتاً تابع استراتژی و سیاست‌های دولت در زمینه بخش صنعت و معدن است و در راستای تسهیلات تکلیفی و اعطایی دولت به پرداخت تسهیلات ارزی و ریالی به بخش غیردولتی مبادرت می‌ورزد و هر قدر دولت در سیاست‌های اتخاذ شده موفق عمل کند می‌توان بازتاب آن را در عملکرد بانک صنعت و معدن مشاهده کرد که نمونه بارز آن افزایش سرمایه بانک به حدود ۲۰,۰۰۰ میلیارد ریال توسط دولت می‌باشد که این امر باعث افزایش قدرت وام‌دهی بانک در سال‌های اخیر شده است.

فصل سوم - ارزیابی عملکرد مالی صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ارزی و ریالی به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی

مقدمه

مفهوم جدیدی که در دنیای اقتصاد، توجه بسیاری را به خود جلب کرده است؛ مفهوم صندوق ثروت ملی است.

این صندوق‌ها با اهداف گوناگون از جمله انتقال سرمایه به نسل‌های بعدی و ثبات اقتصادی تشکیل می‌شوند. در ایران این مفهوم با نام صندوق توسعه ملی و در راستای برنامه پنجم توسعه تشکیل شده است. در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در مورد علت تشکیل صندوق توسعه ملی، قطع وابستگی هزینه‌های جاری دولت به درآمدهای نفت و گاز تا پایان برنامه پنجم توسعه بیان شده است. در این جهت سرمایه این صندوق با واریز حداقل ۲۰ درصد از منابع حاصل از صادرات نفت و گاز و فرآورده‌های نفتی تأمین می‌شود و این مقدار به‌طور سالیانه ۳ درصد افزایش می‌یابد. سرمایه این صندوق برای ارائه تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی با هدف تولید و توسعه سرمایه‌گذاری در داخل و خارج کشور با لحاظ شرایط رقابتی و بازدهی مناسب اقتصادی استفاده می‌شود. به این ترتیب بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز و میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی تبدیل شده و نیز سهم نسل‌های آینده از منابع نفت و گاز کشور حفظ می‌شود.

بنابراین با توجه به فلسفه وجودی صندوق توسعه ملی در کشور در راستای سیاست کلی و قانون برنامه پنجم توسعه و اهداف صندوق توسعه ملی در ارائه تسهیلات به بخش‌های خصوصی و غیردولتی جهت تحریک تولید و توسعه سرمایه‌گذاری، ارزیابی عملکرد مالی این صندوق در پرداخت تسهیلات اعم از ارزی و ریالی به بخش‌های مختلف اقتصاد کشور از اهمیت بسزایی برخوردار است و به همین دلیل در این فصل به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود.

عملکرد تسهیلات ارزی از ابتدای تأسیس صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲
بررسی وضعیت کلی تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که مجموع طرح‌های ارزی مصوب جهت اعطای تسهیلات ارزی به متقاضیان از محل منابع ارزی صندوق، بالغ بر ۲۳ میلیارد و ۳۵۷ میلیون دلار بوده که در قالب ۳۶۷ فقره طرح اختصاص یافته است اشتغال‌زایی مستقیم طرح‌های مذکور بیش از ۸۲ هزار نفر برآورد شده است (جدول ۴).

جدول ۴. وضعیت کلی تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

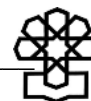
سال	تعداد طرح‌های مصوب (فقره)	مبلغ طرح‌های مصوب (هزار دلار)	اشتغال‌زایی (نفر)	متوسط هزینه ایجاد هر شغل (هزار دلار)
۱۳۹۰	۱۱۳	۲,۰۹۲,۹۷۰	۱۴,۶۳۹	۱۴۳
۱۳۹۱	۱۸۷	۱۷,۶۱۸,۶۳۵	۶۰,۳۹۹	۲۹۲
۶ ماهه اول ۱۳۹۲	۶۷	۳,۶۴۵,۸۱۲	۷,۱۴۳	۵۱۰
جمع	۳۶۷	۲۳,۳۵۷,۴۱۷	۸۲,۱۸۱	۲۸۴

مأخذ:

۱. صندوق توسعه ملی، گزارش عملکرد تسهیلات ارزی و ریالی صندوق توسعه ملی تا شهریورماه ۱۳۹۲.
۲. محاسبات تحقیق.

نکته قابل تأمل در بخش تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی این است که میانگین هزینه ایجاد هر فرصت شغلی از محل طرح‌های مصوب صندوق توسعه ملی حدود ۲۸۴ هزار دلار می‌باشد که با فرض نرخ تسعیر دلار معادل ۲۵۰۰ تومان به رقم سرانه ۷۱۰ میلیون تومان به ازای هر شغل می‌رسد درحالی که هزینه ایجاد هر فرصت شغلی در بخش صنعت در سال‌های اخیر حدود ۱۴۰ میلیون تومان می‌باشد.

همان‌گونه که آمار جدول ۵ نشان می‌دهد، از نظر ارزش طرح‌های مصوب، بیشترین عملکرد مربوط به بانک ملت با مبلغی معادل ۷ میلیارد دلار و بانک صنعت و معدن بالغ بر ۶/۴ میلیارد دلار (به ترتیب معادل ۳۰ درصد و ۲۸ درصد از ارزش کل طرح‌های مصوب) و از نظر تعداد طرح‌ها، بیشترین عملکرد مربوط به بانک صنعت و معدن با ۲۹۹ طرح (معادل ۸۱ درصد مجموع تعداد طرح‌ها) می‌باشد که حاکی از عملکرد مطلوب بانک‌های مذکور در جذب اعتبارات ارزی صندوق توسعه ملی است (جدول ۵). نکته حائز اهمیت در بررسی تسهیلات ارزی مصوب صندوق به تفکیک بانک‌های عامل از طریق مقایسه همزمان آمار تعداد و مبلغ طرح‌های مصوب تحت عاملیت بانک‌های مختلف این است که تسهیلات ارزی مصوب با عاملیت بانک صنعت و معدن عمدتاً به صنایع با مقیاس کوچک و متوسط اختصاص یافته است (که در راستای وظایف قانونی بانک بوده و جزء نقاط قوت این بانک محسوب می‌شود) به گونه‌ای که متوسط تسهیلات ارزی مصوب به ازای هر طرح یا پروژه حدود ۲۰ میلیون دلار می‌باشد این درحالی است که این رقم به طور میانگین برای بانک ملت و بانک سپه به ترتیب ۲/۳ میلیارد دلار و ۲۴۶ میلیون دلار به ازای هر طرح یا پروژه است. همچنین این نکته قابل تعمق است که فقط سه بانک ملت، صنعت و معدن و سپه در مجموع با سهم ۷۲ درصد از مجموع طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ در عاملیت تسهیلات ارزی صندوق جهت حمایت از بخش تولید و توسعه سرمایه‌گذاری دارای تحرک بیشتر و نقش پررنگ‌تری بوده‌اند.

جدول ۵. وضعیت تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی به تفکیک بانک‌های عامل تا پایان شهریور ماه ۱۳۹۲

متوسط هزینه ایجاد هر فرصت شغلی (هزار دلار)	اشتغالزایی (نفر)	جمع		طرح‌های مصوب شش ماهه اول ۱۳۹۲		طرح‌های مصوب ۱۳۹۱		طرح‌های مصوب ۱۳۹۰		بانک عامل
		مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	
۳۳۳	۲۱,۰۰۰	۷,۰۰۰,۰۰۰	۳	۰	۰	۷,۰۰۰,۰۰۰	۳	۰	۰	بانک ملت
۱۶۰	۴۰,۰۳۶	۶,۴۰۹,۸۵۲	۲۹۹	۴۶۵,۳۲۴	۴۹	۳,۸۶۸,۱۵۸	۱۳۹	۲,۰۷۶,۳۶۹	۱۱۱	بانک صنعت و معدن
۲۸۷	۱۱,۲۲۲	۳,۲۲۰,۹۴۵	۱۳	۲۳۰,۷۹۶	۲	۲,۹۹۰,۱۴۹	۱۱	۰	۰	بانک سپه
۱,۱۰۱	۱,۷۸۱	۱,۹۶۱,۸۱۴	۸	۴۲۹,۳۳۰	۱	۱,۵۳۲,۴۸۴	۷	۰	۰	بانک صادرات ایران
۲,۹۲۳	۶۰۰	۱,۷۵۳,۶۰۰	۱	۱,۷۵۳,۶۰۰	۱	۰	۰	۰	۰	بانک پاسارگاد
۳۵۸	۳,۹۹۶	۱,۴۳۰,۱۲۶	۱۷	۶۲,۹۵۴	۲	۱,۳۵۰,۵۷۲	۱۳	۱۶,۶۰۰	۲	بانک توسعه صادرات ایران
۴۴۳	۹۵۱	۴۲۱,۷۷۸	۳	۳,۱۵۱	۱	۴۱۸,۶۲۷	۲	۰	۰	بانک ملی ایران
۴۰۶	۱,۰۲۷	۴۱۶,۸۴۴	۵	۱۱۰,۰۰۰	۱	۳۰۶,۸۴۴	۴	۰	۰	بانک اقتصاد نوین
۹۱۱	۴۴۸	۴۰۸,۰۰۰	۲	۴۰۸,۰۰۰	۲	۰	۰	۰	۰	بانک پارسیان
۴۲۴	۳۲۴	۱۳۷,۴۸۸	۳	۱۲۹,۱۰۲	۲	۸,۳۸۶	۱	۰	۰	بانک رفاه کارگران
۳۸۷	۲۵۰	۹۶,۷۵۲	۱	۰	۰	۹۶,۷۵۲	۱	۰	۰	بانک تجارت
۲۰۲	۴۷۲	۹۵,۲۹۴	۱۰	۵۰,۵۳۰	۵	۴۴,۷۶۴	۵	۰	۰	بانک توسعه تعاون
۷۱	۴۵	۳,۲۰۵	۱	۳,۰۲۵	۱	۰	۰	۰	۰	بانک کارآفرین
۶۵	۲۹	۱,۸۸۹	۱	۰	۰	۱,۸۸۹	۱	۰	۰	بانک کشاورزی

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در جدول بالا نشان داده شد، متوسط هزینه ایجاد هر فرصت شغلی در طرح‌های مصوب در دو بانک پاسارگاد و صادرات ایران از محل صندوق توسعه ملی به‌ترتیب ۲,۹۲۳ و ۱,۱۰۱ هزار دلار می‌باشد که بیانگر اشتغال‌زایی اندک این طرح‌ها و سرمایه‌بری بالای آنهاست. طرح‌های مصوب در بانک صنعت و معدن، بانک کشاورزی و بانک کارآفرین بیشتر به طرح‌های کوچک اختصاص یافته و به‌مراتب از اشتغال‌زایی بیشتری برخوردار بوده است. بررسی ترکیب بخشی طرح‌های ارزی مصوب تا پایان ۶ ماه اول سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد بیش از ۹۲ درصد مجموع ارزش طرح‌های مصوب با مبلغی بالغ بر ۲۱ میلیارد و ۵۴۵ میلیون دلار به بخش صنعت و معدن (با احتساب بخش نفت، گاز و پتروشیمی) تعلق دارد که در قالب ۲۹۳ طرح به بخش مذکور تخصیص داده شده است (جدول ۶). از طرح‌های عمده در بخش صنعت و معدن می‌توان به ۸ طرح بالادستی و میان‌دستی نفت و گاز با مبلغ ۱۰/۸ میلیارد دلار، ۱۲ طرح صنایع بالادستی پتروشیمی با مبلغ ۳/۳ میلیارد دلار، ۲۲ طرح نیروگاهی با مبلغ ۲/۴ میلیارد دلار، ۳۳ طرح فولادی با مبلغ ۱/۷ میلیارد دلار و... اشاره کرد (جدول ۷).

جدول ۶. ترکیب بخشی طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

بخش اقتصادی	۱۳۹۰		۱۳۹۱		۶ ماهه اول ۱۳۹۲		جمع
	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	
صنعت و معدن*	۷۵	۱,۵۱۶,۱۷۷	۱۵۷	۱۶,۷۸۴,۵۶۵	۶۱	۳,۲۴۵,۲۰۹	۲۱۴,۴۵۰,۹۵۱
مسکن و ساختمان	۲۲	۳۶۸,۶۷۲	۱۷	۱۹۷,۱۰۲	۰	۰	۵۶۵,۷۷۴
آب و کشاورزی	۱۶	۲۰۸,۱۲۱	۴	۲۴,۵۰۱	۰	۰	۲۳۲,۶۷۲
حمل و نقل	۰	۰	۲	۲۹۲,۶۲۴	۳	۳۹۳,۰۰۰	۶۸۵,۶۲۴
صادرات خدمات فنی و مهندسی	۰	۰	۱	۱۹۰,۱۰۴	۱	۳,۰۰۰	۱۹۳,۱۰۴
سایر (بازرگانی، خدمات و ...)	۰	۰	۶	۱۲۹,۶۸۸	۲	۴,۶۰۳	۱۳۴,۲۹۱
جمع	۱۱۲	۲,۰۹۲,۹۷۰	۱۸۷	۱۷,۶۱۸,۶۳۵	۶۷	۳,۶۴۵,۸۱۲	۲۳,۳۵۷,۴۱۷

مأخذ: همان.

* حوزه صنعت و معدن شامل طرح‌های مصوب در بخش نفت، گاز و پتروشیمی نیز می‌باشد.

جدول ۷. وضعیت طرح‌های ارزی مصوب بخش اقتصادی صنعت و معدن تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲
به تفکیک زیر بخش‌های اصلی

بخش اقتصادی	تعداد	مبلغ مصوب (هزار دلار)
نفت و گاز*	۸	۱۰,۷۹۵,۶۰۰
صنایع بالادستی پتروشیمی	۱۲	۳,۳۲۶,۱۰۹
نیروگاه	۲۲	۲,۳۸۰,۰۹۸
فولاد	۳۳	۱,۷۰۶,۶۵۸
سیمان و بتن	۲۱	۴۵۶,۵۰۳
سایر	۱۹۷	۲,۸۸۰,۹۸۳
جمع	۲۹۳	۲۱,۵۴۵,۹۵۱

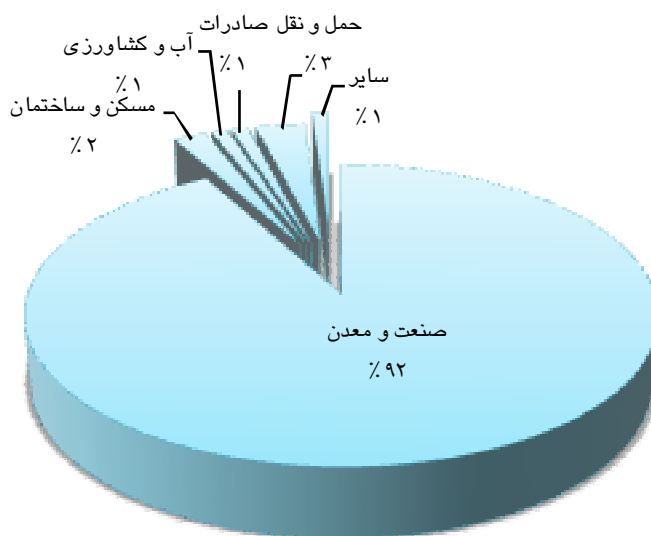
مأخذ: همان.

* شامل طرح‌های بالادستی و میان‌دستی حوزه نفت و گاز می‌باشد.

همان‌گونه که در مطالب قبل آورده شد، بررسی سهم بخش‌های مختلف اقتصاد از مجموع ارزش طرح‌های ارزی مصوب صندوق از شروع فعالیت تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که بیش از ۹۲ درصد از مجموع ارزش این طرح‌ها به بخش صنعت و معدن و ۸ درصد باقیمانده بین دیگر بخش‌های اقتصادی از جمله حمل‌ونقل، مسکن، آب و کشاورزی و... اختصاص یافته است (نمودار ۷).

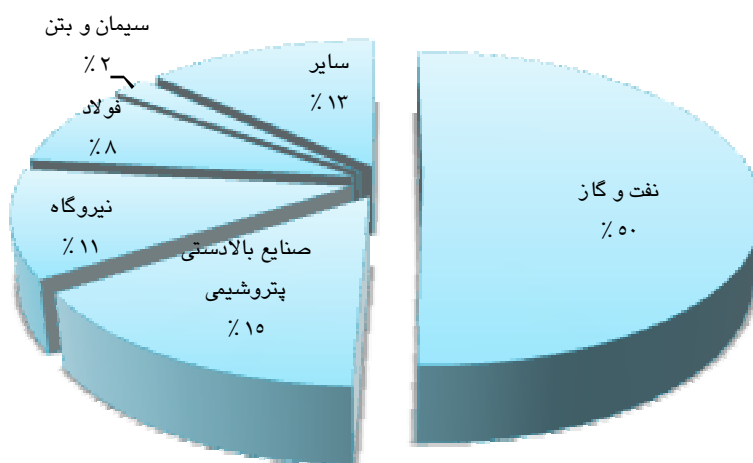
در نمودار ۸ سهم زیربخش‌های اصلی بخش اقتصادی صنعت و معدن از طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که طرح‌ها و پروژه‌های بالادستی و میان‌دستی حوزه نفت و گاز با سهم ۵۰ درصد، صنایع بالادستی پتروشیمی با سهم ۱۵ درصد، نیروگاه‌ها با سهم ۱۱ درصد و صنایع فولادی با سهم ۸ درصد در مجموع بیش از ۸۰ درصد از ارزش طرح‌های ارزی مصوب صندوق را به خود اختصاص داده‌اند. به عبارت دیگر قسمت اعظم منابع ارزی مصوب صندوق به صنایع انرژی‌بر و صنایع حوزه نفت و گاز و صنایع وابسته به آن اختصاص یافته است.

نمودار ۷. سهم بخش‌های مختلف اقتصاد از طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

مأخذ: محاسبات تحقیق.

نمودار ۸. سهم زیربخش‌های اصلی بخش اقتصادی صنعت و معدن از ارزش طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

مأخذ: همان.

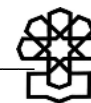
بررسی ترکیب استانی طرح‌های ارزی مصوب نشان می‌دهد که تمامی استان‌های کشور دارای طرح ارزی مصوب بوده‌اند. استان‌های اصفهان با ۳۰ طرح و بوشهر با مبلغی معادل ۸/۵ میلیارد دلار به ترتیب دارای بیشترین طرح‌های مصوب از نظر تعداد و ارزش طرح‌ها هستند. استان خراسان جنوبی با ۲ طرح و مبلغی معادل ۱۳ میلیون دلار، کمترین عملکرد را در این خصوص داشته است.

ترکیب جغرافیایی طرح‌های ارزی گشایش شده (LC) نیز نشان می‌دهد که صرفنظر از استان بوشهر (به میزان ۵/۲ میلیارد دلار) به دلیل اجرای طرح‌های بالادستی نفت و گاز، استان‌های کرمان و خراسان رضوی با مبلغی به ترتیب معادل ۳۰۰ و ۲۸۳ میلیون دلار بیشترین عملکرد را در گشایش اعتبارات اسنادی طرح‌های مصوب داشته‌اند (جدول ۸).

جدول ۸. ترکیب استانی طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

نام استان	طرح‌های مصوب ۱۳۹۰		طرح‌های مصوب ۱۳۹۱		طرح‌های مصوب ۶ ماهه اول ۱۳۹۲		جمع طرح‌های مصوب		جمع طرح‌های گشایش اعتبار شده	
	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)
آذربایجان شرقی	۲	۲۲,۴۳۷	۴	۱۱۷,۸۹۰	۳	۲۲,۳۹۷	۹	۱۶۲,۷۲۴	۲	۱۵,۹۴۰
آذربایجان غربی	۳	۲۹,۱۳۰	۳	۱۷۶,۱۱۸	۲	۱۵,۹۴۶	۸	۲۲۱,۱۹۳	۳	۱۳,۹۲۷
اردبیل	۴	۳۱,۲۹۴	۲	۷,۸۳۶	۰	۰	۶	۳۹,۱۲۹	۳	۲۵,۶۸۶
اصفهان	۱۰	۱۹۸,۰۱۹	۱۱	۲۲۷,۴۷۹	۹	۷۵,۸۶۶	۳۰	۵۰۱,۳۶۴	۳	۲۷,۲۴۴
البرز	۳	۱۶,۴۱۸	۷	۱۸۶,۸۹۲	۰	۰	۱۰	۲۰۳,۳۱۰	۳	۱۰۹,۵۵۱
ایلام	۲	۴۱,۰۳۱	۵	۱,۲۴۷,۷۱۸	۰	۰	۷	۱,۲۸۸,۷۴۹	۲	۴۳,۳۶۶
بوشهر	۳	۱۰۰,۴۴۹	۸	۸,۰۱۴,۸۴۰	۱	۴۲۹,۳۳۰	۱۲	۸,۵۴۴,۶۲۰	۴	۵,۱۸۹,۹۶۴
تهران	۴	۱۶۲,۹۹۸	۱۰	۸۳,۸۴۳	۶	۳۳۷,۲۱۵	۲۰	۵۸۴,۰۵۶	۲	۱۶۳,۳۴۱
چهارمحال و بختیاری	۶	۱۰۳,۲۸۳	۳	۲۱,۸۱۸	۲	۱۴,۶۳۵	۱۱	۱۳۹,۷۳۵	۲	۹,۱۶۳
خراسان جنوبی	۱	۵,۵۱۱	۱	۷,۷۶۲	۰	۰	۲	۱۳,۱۸۳	۰	۰
خراسان رضوی	۷	۲۸۱,۳۰۷	۱۲	۳۰۰,۸۶۴	۲	۴,۷۷۹	۲۱	۵۲۳,۹۵۰	۵	۲۸۲,۶۴۷
خراسان شمالی	۵	۸۳,۹۷۳	۴	۶۶,۵۵۹	۲	۷,۲۱۹	۱۱	۱۵۷,۷۵۱	۲	۵۴,۷۴۴
خوزستان	۴	۹۹,۱۶۲	۱۴	۱,۶۶۵,۴۹۶	۲	۳۷۰,۱۶۹	۲۰	۲,۱۳۴,۸۲۸	۳	۹۸,۳۶۸
زنجان	۱	۱۹,۲۸۴	۵	۵۳,۳۲۱	۱	۱۵,۲۵۱	۷	۸۷,۸۵۶	۲	۵,۲۵۶
سمنان	۳	۳۲,۰۷۸	۳	۲۵,۲۹۸	۱	۲,۵۴۶	۷	۵۹,۹۲۲	۲	۳,۴۸۲
سیستان و بلوچستان	۱	۱۷,۲۳۱	۳	۵۳,۰۴۹	۱	۱۸,۰۰۰	۵	۸۸,۲۸۰	۲	۲۲,۹۸۹
فارس	۱۰	۹۶,۰۳۰	۱۶	۱,۴۰۳,۷۵۵	۲	۸,۱۴۴	۲۸	۱,۵۰۷,۹۲۹	۷	۵۵,۷۶۱
قزوین	۶	۶۹,۶۷۵	۷	۱۱۰,۵۲۰	۴	۱۹,۸۱۱	۱۷	۲۰۰,۰۰۶	۳	۴,۱۹۲

نام استان		طرح‌های مصوب ۱۳۹۰		طرح‌های مصوب ۱۳۹۱		طرح‌های مصوب ۶ ماهه اول ۱۳۹۲		جمع طرح‌های مصوب		جمع طرح‌های گشایش اعتبار شده	
تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)	تعداد	مبلغ (هزار دلار)
۳	۴۶,۸۶۶	۵	۶۲,۷۷۹	۲	۲۹,۸۸۲	۱۰	۱۳۹,۵۲۷	۳	۴۱,۱۸۹		
۱	۱,۶۱۶	۴	۲۵۸,۰۹۱	۳	۶۷,۸۰۲	۸	۳۲۷,۵۱۰	۰	۰		
۱	۳,۲۲۵	۶	۷۳۰,۹۴۵	۰	۰	۷	۷۳۴,۱۷۰	۱	۳۰۰,۱۹۸		
۴	۱۰۴,۶۶۴	۶	۴۱۷,۲۰۸	۱	۱۶,۹۷۸	۱۱	۵۳۸,۸۵۰	۳	۸۷,۷۴۴		
۰	۰	۲	۲۲۳,۹۵۱	۰	۰	۲	۲۲۳,۹۵۱	۰	۰		
۱	۶,۳۲۵	۴	۳۹۳,۳۷۸	۰	۰	۵	۳۹۹,۷۰۴	۰	۰		
۵	۲۱,۵۶۵	۴	۱۶۸,۰۹۵	۲	۷۳,۷۹۶	۱۱	۲۶۳,۴۵۷	۳	۱۵,۷۵۸		
۱	۵۱,۴۱۴	۴	۷۴,۵۷۵	۰	۰	۵	۱۲۵,۹۹۰	۰	۰		
۶	۸۳,۸۰۴	۱۰	۳۷۶,۷۱۱	۵	۴۷,۴۷۲	۲۱	۵۰۷,۹۸۷	۳	۱۰۱,۴۸۴		
۳	۶۸,۹۲۰	۷	۱۹۸,۰۶۱	۴	۹۵,۲۲۸	۱۴	۳۶۲,۲۰۹	۲	۸,۳۱۹		
۲	۲۰۱,۹۰۵	۳	۸۷,۵۹۶	۳	۱,۸۹۱,۳۹۳	۸	۲,۱۸۰,۸۹۳	۴	۲۳۷,۲۵۳		
۳	۳۵,۸۵۶	۲	۲۵,۲۶۶	۰	۰	۵	۶۱,۱۲۳	۲	۱۷,۴۹۶		
۸	۱۲۰,۵۰۰	۱۱	۶۴۰,۹۰۵	۸	۷۸,۹۵۳	۲۷	۸۴۰,۳۵۸	۵	۵۴,۱۲۴		
۰	۰	۱	۱۹۰,۱۰۴	۱	۳,۰۰۰	۲	۱۹۳,۱۰۴	۰	۰		خارج از کشور (صادرات خدمات فنی و مهندسی)
۱۱۳	۲,۰۹۲,۹۷۰	۱۸۷	۱۷,۶۱۸,۶۳۵	۶۷	۳,۶۴۵,۸۱۲	۳۶۷	۲۳,۳۵۷,۴۱۷	۷۶	۶,۹۸۹,۱۸۸		جمع

مأخذ: همان.

از مجموع ۲۳ میلیارد و ۳۵۷ میلیون دلار تسهیلات مصوب ارزی صندوق تا پایان شهریورماه سال ۱۳۹۲، معادل ۶ میلیارد و ۹۸۹ میلیون دلار بابت ۷۶ طرح با عاملیت چهار بانک ملت، صنعت و معدن، توسعه صادرات و توسعه تعاون گشایش اعتبار شده است که از مبلغ مذکور ۲ میلیارد و ۳۲۹ میلیون دلار پرداخت تسهیلات ارزی صورت گرفته است. هرچند بیشترین عملکرد از نظر ارزش طرح‌های گشایش شده با مبلغی معادل ۵/۱ میلیارد دلار مربوط به بانک ملت (با سهم ۷۳ درصد) که تأمین مالی سه طرح بالادستی نفت و گاز را برعهده دارد، بوده است، اما بانک صنعت و معدن به واسطه تأمین مالی ۶۴ طرح بخش خصوصی به مبلغ ۱/۵ میلیارد دلار (با سهم ۲۲ درصد) عملکرد مناسبی در این زمینه داشته است (جدول ۹ و نمودار ۹). همچنین عملکرد بانک‌های ملت و صنعت و معدن از نظر ارزش مبلغ پرداخت شده به ترتیب مبلغ ۱/۸ و ۰/۴ میلیارد دلار بود که نسبت به گشایش اعتبار به ترتیب ۳۵ و ۲۸ درصد برآورد می‌شود.

جدول ۹. وضعیت تسهیلات اعطایی (گشایش و پرداخت شده) از محل منابع ارزی صندوق توسعه ملی به تفکیک بانک‌های عامل تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

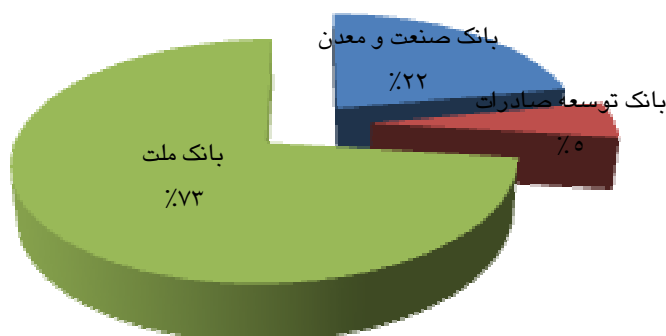
مبلغ پرداخت شده (هزار دلار)	طرح‌های گشایش اعتبار شده		مبلغ مصوب در صندوق (هزار دلار)	بانک عامل
	مبلغ (هزار دلار)	تعداد		
۱,۸۸۴,۳۸۸	۵,۱۰۳,۷۲۳	۲	۷,۰۰۰,۰۰۰	بانک ملت
۴۲۵,۳۸۸	۱,۵۲۹,۷۶۰	۶۴	۶,۴۰۹,۸۵۲	بانک صنعت و معدن
۰	۰	۰	۳,۲۲۰,۹۴۵	بانک سپه
۰	۰	۰	۱,۹۶۱,۸۱۴	بانک صادرات ایران
۰	۰	۰	۱,۷۵۳,۶۰۰	بانک پاسارگاد
۱۹,۹۱۲	۳۳۸,۴۵۴	۸	۱,۴۳۰,۱۳۶	بانک توسعه صادرات ایران
۰	۰	۰	۴۲۱,۷۷۸	بانک ملی ایران
۰	۰	۰	۴۱۶,۸۴۴	بانک اقتصاد نوین
۰	۰	۰	۴۰۸,۰۰۰	بانک پارسیان
۰	۰	۰	۱۳۷,۴۸۸	بانک رفاه کارگران
۰	۰	۰	۹۶,۷۵۲	بانک تجارت
۰	۱۷,۲۵۲	۲	۹۵,۲۹۴	بانک توسعه تعاون
۰	۰	۰	۳,۲۰۵	بانک کارآفرین
۰	۰	۰	۱,۸۸۹	بانک کشاورزی
۲,۳۲۹,۶۸۸	۶,۹۸۹,۱۸۹	۷۶	۲۳,۳۵۷,۴۱۷	جمع

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در جدول بالا آمد عملکرد صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ارزی به واحدهای تولیدی کشور از شروع فعالیت تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ (طی دوره ۱۳۹۰ تا شهریور ۱۳۹۲) نشان می‌دهد که در این مدت ۲/۵ سال فعالیت، مجموع تسهیلات ارزی مصوب ۲۳/۳ میلیارد دلار بود که از این میزان، حدود ۷ میلیارد دلار به مرحله گشایش اعتبار رسیده (معادل ۳۰ درصد) و از کل اعتبارات گشایش شده نیز حدود ۲/۳ میلیارد دلار به سرمایه‌گذاران پرداخت شده است (معادل ۳۲ درصد طرح‌های به مرحله گشایش اعتبار رسیده). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت عملکرد واقعی صندوق توسعه ملی در پرداخت قطعی تسهیلات ارزی به واحدهای تولیدی کشور طی دوره فعالیت خود از سال ۱۳۹۰ تا پایان شهریورماه سال ۱۳۹۲، مبلغ ۲/۳ میلیارد دلار بود که نسبت به مجموع طرح‌های ارزی مصوب صندوق بالغ بر ۲۳/۳ میلیارد دلار، نزدیک به ۱۰ درصد برآورد می‌شود.

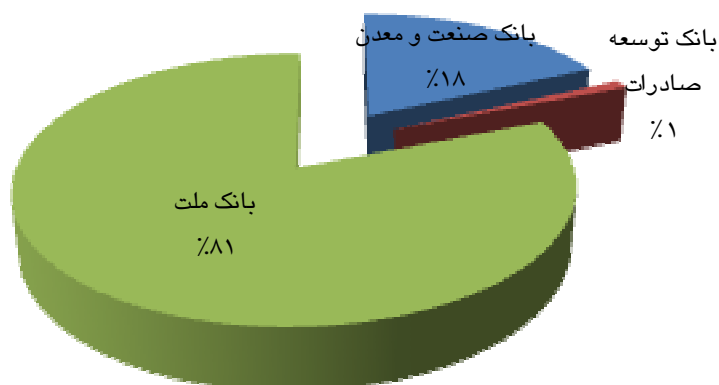
نمودار ۹. سهم بانک‌های عامل در کل مبلغ گشایش اعتبار شده تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

مأخذ: همان.

همان‌گونه که در نمودار زیر و نمودار قبلی به‌خوبی نشان داده شد، بانک ملت در هر دو بخش گشایش اعتبار و پرداخت تسهیلات ارزی از محل صندوق توسعه ملی، با سهمی بیش از ۷۰ درصد از نقش اول و بسیار پررنگی برخوردار بوده است که با وجود تشدید تحریم‌ها در سال‌های اخیر و به خصوص محدودیت شدید در نقل و انتقال مالی، این بانک توانست بالغ بر ۵/۱ میلیارد دلار LC به نفع تولید کشور گشایش کند که بالغ بر ۱/۸ میلیارد دلار از آن پرداخت و عملیاتی شد. بانک صنعت و معدن نیز با سهم حدود ۲۰ درصد بعد از بانک ملت، عملکرد مطلوبی را در این زمینه به خود اختصاص داده است.

نمودار ۱۰. سهم بانک‌های عامل در کل مبلغ پرداخت شده تسهیلات ارزی صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

مأخذ: همان.

عملکرد تسهیلات ریالی از ابتدای تأسیس صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲

در اجرای بند «۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۰ مبنی بر اختصاص ۱۰ درصد از منابع صندوق به بخش آب و کشاورزی به صورت تسهیلات ریالی و همچنین بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ کل کشور در خصوص اختصاص ۲۰ درصد از منابع صندوق به صورت تسهیلات ریالی به بخش‌های آب و کشاورزی و صنعت و معدن، مجموع تسهیلات ریالی مصوب در بخش‌های آب و کشاورزی و صنعت و معدن اعم از تسهیلات سرمایه‌گذاری و سرمایه در گردش تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ از محل قراردادهای عاملیت ریالی صندوق معادل ۹۰,۰۱۲ میلیارد ریال بابت ۱۰۷,۶۶۲ طرح به شرح زیر بوده است که مبلغ ۸۲,۸۱۷ میلیارد ریال از آن پرداخت شده است:

- مجموع تسهیلات ریالی مصوب از محل منابع بند «۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۰ کل کشور معادل ۶۱,۴۴۴ میلیارد ریال بابت ۱۰۳,۱۱۵ طرح (با احتساب منابع تلفیقی بانک عامل) بوده است. از مبلغ مذکور ۴۶,۲۹۹ میلیارد ریال مربوط به عملکرد بانک کشاورزی و ۱۵,۱۴۵ میلیارد ریال مربوط به عملکرد صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی است. لازم به ذکر است که منابع سال ۱۳۹۰ صندوق براساس تصویب هیئت امنای با نرخ صفر درصد تخصیص یافته است تا پس از تلفیق با منابع داخلی بانک کشاورزی و سپه (به عنوان بانک عامل صندوق حمایت از بخش کشاورزی) با نرخ ۷ درصد به متقاضیان پرداخت گردد.

- تسهیلات ریالی مصوب از محل منابع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ کل کشور تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲، معادل ۳۰,۵۶۸ میلیارد ریال بابت ۴۵۴۷ طرح بوده

است. از این تعداد، ۶۶۹ طرح با مبلغی بالغ بر ۱۷,۰۲۷ میلیارد ریال مربوط به بخش صنعت و معدن، ۱۹۸ طرح با مبلغی معادل ۴,۸۲۰ میلیارد ریال مربوط به صنایع تبدیلی و تکمیلی و ۳,۶۸۰ طرح با مبلغی معادل ۸,۷۲۱ میلیارد ریال مربوط به بخش آب و کشاورزی می‌باشند (جدول ۱۰). نکته قابل ذکر در عملکرد صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ریالی این است که بیش از ۹۰ درصد مبلغ مصوب ریالی به بخش صنعت و معدن و آب و کشاورزی پرداخت شده است. به عبارت دیگر از مجموع ۹,۲۰۱ میلیارد تومان مبلغ مصوب، بیش از ۸,۲۸۱ میلیارد تومان آن به بخش‌های تولیدی کشور پرداخت شده است.

جدول ۱۰. وضعیت طرح‌های ریالی مصوب و پرداخت شده صندوق توسعه ملی به تفکیک بخش کشاورزی و صنعت تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ (از محل بند «۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۰ و بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱)

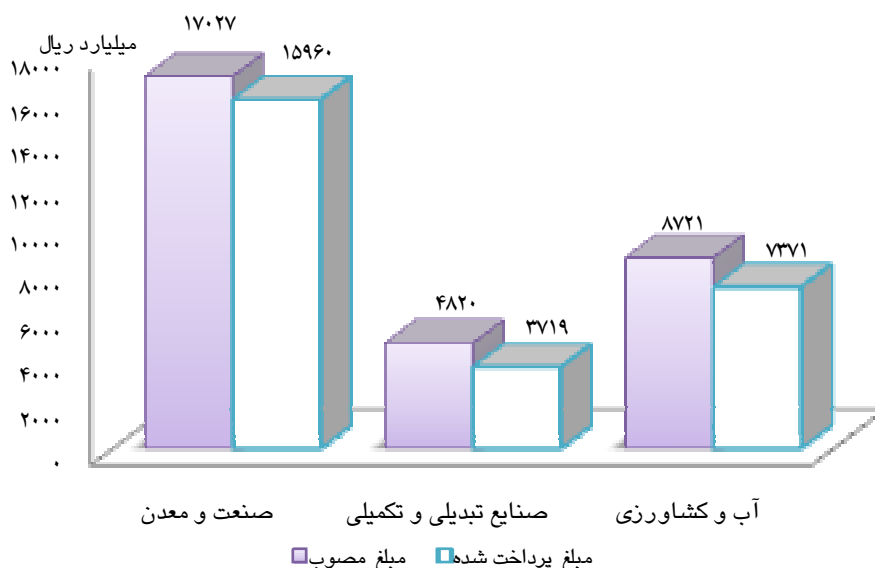
طرح‌های پرداخت شده		کل طرح‌های مصوب		بخش اقتصاد
مبلغ (میلیارد ریال)	تعداد	مبلغ (میلیارد ریال)	تعداد	
۴۲,۹۳۳	۹۰,۵۴۱	۴۶,۲۹۹	۹۴,۴۸۸	آب و کشاورزی اعتبارات سال ۱۳۹۰ - بانک کشاورزی
۱۲,۸۳۴	۵,۶۲۱	۱۵,۱۴۵	۸,۶۲۷	آب و کشاورزی اعتبارات سال ۱۳۹۰ - صندوق حمایت از سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۷,۳۷۱	۳,۵۲۲	۸,۷۲۱	۳,۶۸۰	آب و کشاورزی اعتبارات سال ۱۳۹۱
۱۵,۹۶۰	۶۱۳	۱۷,۰۲۷	۶۶۹	صنعت و معدن اعتبارات سال ۱۳۹۱
۳,۷۱۹	۱۳۳	۴,۸۲۰	۱۹۸	صنایع تبدیلی و تکمیلی اعتبارات سال ۱۳۹۱
۸۲,۸۱۷	۱۰۰,۴۳۰	۹۲,۰۱۲	۱۰۷,۶۶۲	جمع

مأخذ: همان.

لازم به ذکر است که با توجه به عدم جذب منابع ریالی صندوق تا پایان سال ۱۳۹۱ توسط بانک‌های عامل و وجود تعداد قابل توجهی درخواست در بانک‌ها جهت اخذ تسهیلات، حسب هماهنگی انجام شده با هیئت نظارت صندوق توسعه ملی و نظر و تفسیر هیئت مذکور، قراردادهای عاملیت ریالی سال ۱۳۹۱ صندوق تا پایان آذرماه سال ۱۳۹۲ تمدید شده است. لازم به ذکر است تعداد ۶ فقره قرارداد عاملیت به مبلغ معادل ریالی ۱/۷ میلیارد دلار در اجرای استفساریه اصلاح منابع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱ مجلس شورای اسلامی لغو گردید. گفتنی است سازوکار مالی تخصیص منابع ریالی موضوع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» با سازوکار مالی بند «۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۰ متفاوت است. بدین صورت که منابع موضوع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال جاری به حساب ریالی صندوق توسعه ملی نزد بانک مرکزی واریز

می‌گردد تا پس از تصویب طرح‌ها در ارکان اعتباری و ارائه آن به صندوق توسعه ملی، نسبت به انتقال مبالغ طرح‌های مصوب از حساب ریالی صندوق به حساب ریالی بانک‌های عامل اقدام شود. نمودار ۱۱ نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۱ عمده تسهیلات ریالی صندوق توسعه ملی در این سال به ترتیب به بخش صنعت و معدن به مبلغ ۱,۵۹۶ میلیارد تومان (معادل ۵۹ درصد)، بخش آب و کشاورزی به مبلغ ۷۳۷ میلیارد تومان (معادل ۲۷ درصد) و بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی به مبلغ ۳۷۲ میلیارد تومان (معادل ۱۴ درصد) پرداخت شد.

نمودار ۱۱. ترکیب بخشی تسهیلات ریالی مصوب و پرداخت شده صندوق توسعه ملی از محل منابع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱

مأخذ: همان.

بررسی ترکیب استانی طرح‌های ریالی مصوب از محل منابع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که استان آذربایجان شرقی در جذب منابع بخش صنعت و معدن و استان کرمانشاه در جذب منابع بخش آب و کشاورزی بیشترین عملکرد را داشته‌اند. استان‌های خراسان شمالی و کهگیلویه و بویراحمد کمترین عملکرد را در جذب منابع ریالی صندوق از محل منابع مذکور داشته‌اند (جدول ۱۱).

جدول ۱۱. ترکیب استانی طرح‌های ریالی مصوب صندوق توسعه ملی در سال ۱۳۹۱

درصد از کل تسهیلات	جمع طرح‌های مصوب		آب و کشاورزی		صنایع تبدیلی تکمیلی		صنعت و معدن		نام استان
	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد	مبلغ (میلیون ریال)	تعداد	
۱۱/۷	۳,۵۸۴,۸۴۴	۱۴۴	۱۸۰,۶۴۵	۹	۲۳۵,۳۶۰	۵	۳,۱۶۸,۸۲۹	۱۳۰	آذربایجان شرقی
۱/۳	۲۸۹,۴۷۹	۲۱	۳۸,۹۰۰	۵	۳۰۹,۲۷۹	۱۱	۴۱,۳۰۰	۵	آذربایجان غربی
۱	۳۱۷,۲۸۳	۲۷	۶۷,۲۸۸	۱۱	۵۴,۵۰۰	۱	۱۹۵,۴۹۵	۱۵	اردبیل
۷/۶	۲,۰۱۶,۵۲۰	۱۱۸	۵۵۶,۱۲۰	۳۱	۹۸,۸۰۰	۸	۱,۳۶۱,۶۰۰	۷۹	اصفهان
۴/۳	۱,۳۰۹,۹۱۱	۶۰	۴۱,۲۵۶	۱۸	۱۵۶,۸۰۰	۵	۱,۱۱۱,۸۵۵	۳۷	البرز
۰/۹	۲۶۴,۵۹۷	۹۵	۱۱۶,۳۹۷	۸۵	۴۰,۰۰۰	۱	۱۰۸,۲۰۰	۹	ایلام
۰/۶	۱۸۴,۰۹۰	۴۲	۱۰۲,۴۴۰	۳۸	۲۱,۶۵۰	۲	۶۰,۰۰۰	۲	بوشهر
۵/۱	۱,۵۷۱,۵۲۴	۷۴	۴۵۵,۴۴۱	۳۰	۹۳,۷۹۳	۲	۱,۰۲۲,۲۹۰	۴۲	تهران
۰/۷	۲۰۳,۵۶۰	۸۰	۶۰,۶۱۰	۶۸	۴,۰۰۰	۱	۱۳۸,۹۵۰	۱۱	چهارمحل و بختیاری
۰/۹	۲۸۹,۸۷۷	۱۷	۲۱۵,۴۹۷	۱۰	۳۲,۳۸۰	۲	۴۲,۰۰۰	۵	خراسان جنوبی
۶	۱,۸۳۹,۹۱۹	۲۷۰	۷۶۰,۹۱۹	۲۱۹	۳۳۸,۲۰۰	۲۶	۷۴۰,۸۰۰	۲۵	خراسان رضوی
۰/۱	۳۲,۰۰۰	۶	۰	۰	۰	۰	۳۲,۰۰۰	۶	خراسان شمالی
۳/۴	۱,۰۲۹,۱۸۰	۶۵۴	۷۵۱,۷۹۵	۶۴۳	۳۰,۱۸۵	۳	۲۴۷,۲۰۰	۸	خوزستان
۲	۶۰۳,۷۴۱	۷۶	۱۹۴,۱۰۷	۵۲	۸۵,۰۹۴	۷	۳۲۴,۵۴۰	۱۷	زنجان
۲/۶	۷۸۵,۲۰۸	۴۴۲	۱۱۵,۲۰۸	۲۱۸	۱۱۹,۵۰۰	۷	۵۵۰,۵۰۰	۱۷	سمنان
۱/۲	۳۷۸,۰۴۰	۷	۴,۰۴۰	۲	۰	۰	۳۷۴,۰۰۰	۵	سیستان و بلوچستان
۵/۷	۱,۷۳۱,۴۰۱	۹۳۹	۱۸۳,۴۴۷	۹۰۲	۵۵۷,۶۸۴	۱۴	۹۹۰,۲۷۰	۲۳	فارس
۶	۱,۸۴۶,۴۱۶	۶۹	۴۷۷,۳۹۰	۲۹	۵۳۶,۰۰۰	۳	۸۳۳,۰۲۶	۳۷	قزوین
۲/۹	۸۸۷,۲۵۲	۱۵۶	۵۰,۶۵۲	۱۲۹	۲۱۸,۷۰۰	۴	۶۱۷,۹۰۰	۲۳	قم
۱/۱	۳۲۱,۵۱۶	۴۳	۵۷,۸۰۴	۲۷	۲۰۳,۷۱۲	۱۱	۶۰,۰۰۰	۵	کردستان
۰/۶	۱۷۴,۳۲۵	۲۲	۱۰۶,۷۰۰	۱۱	۲۷,۶۲۵	۷	۴۰,۰۰۰	۴	کرمان
۸	۲,۴۵۵,۷۸۳	۴۹۱	۲,۱۵۰,۰۶۸	۴۷۳	۲۹۰,۷۱۵	۱۶	۱۵۰,۰۰۰	۲	کرمانشاه
۰/۳	۸۱,۸۰۰	۲	۰	۰	۷۳,۸۰۰	۱	۸,۰۰۰	۱	کهگیلویه و بویراحمد
۲/۵	۷۵۷,۰۲۸	۲۱	۱۷۲,۸۰۰	۶	۲۸۶,۲۲۸	۶	۲۹۸,۰۰۰	۹	گلستان
۳/۱	۹۴۱,۹۰۰	۵۷	۴۷,۴۲۰	۷	۱۱۲,۰۰۰	۵	۷۸۲,۴۸۰	۴۵	گیلان
۳/۳	۹۹۶,۲۸۶	۴۵۱	۷۲۳,۰۲۷	۴۳۰	۸۱,۵۳۱	۷	۱۹۱,۷۲۸	۱۴	لرستان
۵/۱	۱,۵۴۶,۷۰۰	۸۶	۴۶۹,۷۵۰	۴۱	۸۷,۸۰۰	۶	۹۸۹,۱۵۰	۳۹	مازندران
۷/۶	۲,۰۱۵,۲۴۰	۵۳	۳۱۵,۰۳۰	۲۰	۴۷۲,۶۱۰	۱۷	۱,۲۲۷,۶۰۰	۱۶	مرکزی
۰/۳	۱۰۵,۱۹۰	۲۴	۲۸,۴۴۰	۱۶	۴۶,۷۵۰	۷	۳۰,۰۰۰	۱	هرمزگان
۱/۱	۳۲۹,۶۶۶	۱۷	۵۸,۴۴۰	۵	۵۵,۰۰۰	۲	۲۱۶,۲۲۶	۱۰	همدان
۵/۲	۱,۵۷۹,۳۲۴	۱۸۳	۲۲۰,۰۲۸	۱۴۵	۱۵۰,۷۹۶	۱۱	۱,۲۰۸,۵۰۰	۲۷	یزد
۱۰۰	۳۰,۵۶۹,۵۹۹	۴,۵۴۷	۸,۷۲۱,۶۵۹	۳,۶۸۰	۴,۸۲۰,۴۹۲	۱۹۸	۱۷,۰۲۷,۴۴۹	۶۶۹	جمع

مأخذ: همان.

گفتنی است از مجموع تسهیلات ریالی مصوب برای استان‌های مختلف کشور تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲، به‌ترتیب استان‌های آذربایجان شرقی (سهم ۱۱/۷ درصد)، کرمانشاه (سهم ۸ درصد)، اصفهان (سهم ۶/۶ درصد)، مرکزی (سهم ۶/۶ درصد)، خراسان رضوی (سهم ۶ درصد) و قزوین (سهم ۶ درصد) در مجموع نزدیک به ۵۰ درصد از این تسهیلات ریالی را به‌خود اختصاص داده‌اند و استان‌های خراسان جنوبی (سهم ۰/۱ واحد درصد)، کهگیلویه و بویراحمد (سهم ۰/۳ واحد درصد) و هرمزگان (سهم ۰/۳ واحد درصد) کمترین سهم را در تخصیص تسهیلات ریالی دارا هستند.

بنابراین در مجموع، عملکرد صندوق توسعه ملی در پرداخت قطعی تسهیلات ریالی از سال ۱۳۹۰ تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ بالغ بر ۸۲۸۱ میلیارد تومان است که در مقایسه با ارزش طرح‌های مصوب ریالی، معادل ۹۰ درصد برآورد می‌شود. لازم به ذکر است که در سال ۱۳۹۰، تسهیلات ریالی صندوق فقط به بخش آب و کشاورزی تخصیص و پرداخت شد و در این سال به بخش صنعت و معدن، پرداختی صورت نگرفته است.

فصل چهارم - ارزیابی عملکرد مالی بانک صنعت و معدن با استفاده از استانداردهای بین‌المللی با رویکرد بررسی اثربخشی بانک در تسهیلات اعطایی

مقدمه

در کشورهای در حال توسعه، بانک‌های توسعه‌ای و تخصصی دولتی در بخش‌های خاصی از اقتصاد مثل کشاورزی و صنعت فعالیت می‌کنند؛ ویژگی عمده این بانک‌ها، استفاده از کمک‌های مالی دولتی یا سایر نهادهای ملی و بین‌المللی، داشتن اهداف تأمین مالی طرح‌های توسعه‌ای بلندمدت، توجه کمتر به سودآوری، داشتن محدودیت در عملیات بانکی تجاری و سرانجام تمرکز بیشتر آنها در حوزه بانکداری تخصصی غیرتجاری است. این بانک‌ها در واقع بانک‌های توسعه‌ای بخشی هستند. بانک صنعت و معدن ایران یک بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن است که به تأمین مالی برای واحدهای تولیدی و صنعتی می‌پردازد. با توجه به اینکه سرمایه این بانک توسط دولت تأمین شده است این بانک جزء بانک‌های توسعه‌ای دولتی محسوب می‌شود.

از آنجا که بانک‌های توسعه‌ای، اساساً مؤسسه مالی هستند عملکرد و کارایی آنها در به‌کارگیری منابع باید براساس اطلاعات مالی آنها مشخص شود. یکی از ابزارهایی که برای ارزیابی عملکرد مالی شرکت‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد تجزیه و تحلیل نسبت‌های مالی است؛ این نسبت‌ها در تجزیه و تحلیل مالی، نقش شاخص و معیار ارزیابی عملکرد را ایفا می‌کنند و می‌توانند برخی از واقعیت‌های مهم را درباره نتایج عملیات و وضعیت مالی یک شرکت به آسانی آشکار و

اطلاعات مربوط به آن را ارائه کنند. البته توجه به این نکته ضروری است که برای این نسبت‌ها معیار خاصی وجود ندارد؛ به همین خاطر ارزیابی عملکرد مالی یک مؤسسه یا شرکت در نسبت‌های مالی، به وسیله مقایسه با مؤسسات مشابه و همچنین متوسط صنعت مربوطه معنا و مفهوم پیدا می‌کند. برای مثال زمانی که عملکرد یک شرکت در نسبت سود خالص به دارایی آن ارزیابی می‌شود، باید مقدار این نسبت در شرکت با متوسط صنعت، سایر شرکت‌ها و همچنین حداکثر مقدار و حداقل مقدار نسبت در میان شرکت‌های رقیب مقایسه شود.

ارزیابی نسبت‌های مالی بانک صنعت و معدن و مقایسه تطبیقی با بانک‌های توسعه‌ای و تجاری داخلی

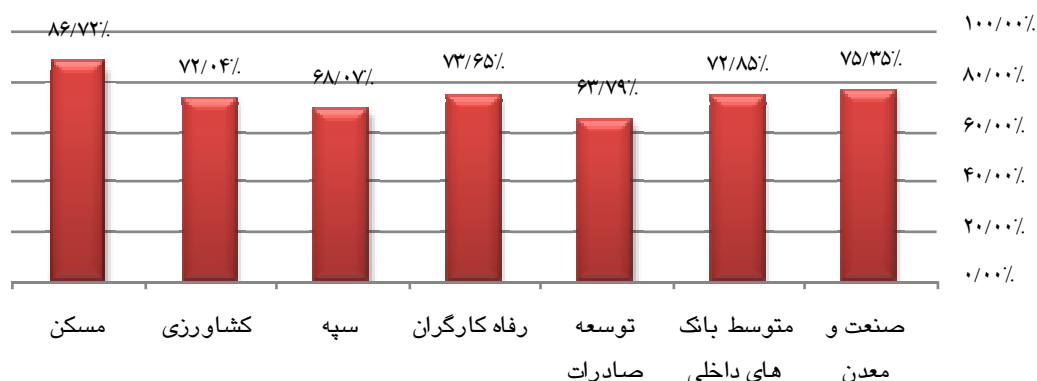
با توجه به هدف این پژوهش، این بخش از گزارش بیشتر به ارزیابی نسبت‌های مالی مرتبط با عملکرد عملیات بانک صنعت و معدن در راستای جذب منابع و اعطای تسهیلات با استفاده از استانداردهای بین‌المللی و مقایسه تطبیقی با بانک‌های توسعه‌ای و تجاری داخلی دولتی متمرکز شده است.

۱. نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی‌ها

این نسبت نشان‌دهنده میزان تمرکز بانک بر روی فعالیت اعطای تسهیلات نیز می‌باشد. اگرچه این فعالیت، فعالیت اصلی بانک است، اما ورود به فعالیت‌های دیگر می‌تواند باعث کاهش وابستگی بانک به فعالیت اعطای تسهیلات و به تبع آن کاهش میزان قرار گرفتن در معرض تغییرات نرخ سود شود. از طرف دیگر میزان بالای اعطای تسهیلات منجر به کاهش نسبت کفایت سرمایه می‌شود که به معنی افزایش ریسک بانک است. البته در کنار موضوعات فوق سیاست‌های بانک باید مد نظر قرار گیرد.

با توجه به مقادیر نسبت‌ها در نمودار ۱۲، می‌توان مشاهده کرد که مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن کمی بیشتر از مقدار متوسط آن در صنعت است. با کنار هم گذاشتن وضعیت این نسبت و وضعیت بانک صنعت و معدن در نسبت سود تسهیلات به تسهیلات اعطایی مشخص می‌شود؛ با اینکه بانک بخش بیشتری از دارایی‌های خود را در مقایسه با متوسط بانک‌های داخلی در قالب تسهیلات اعطا کرده است، اما سود تسهیلات به تسهیلات اعطایی پایین بوده و در مجموع سود حاصل از اعطای تسهیلات بانک به نسبت دارایی‌های کم‌تر از متوسط بانک‌های مورد بررسی بوده است.

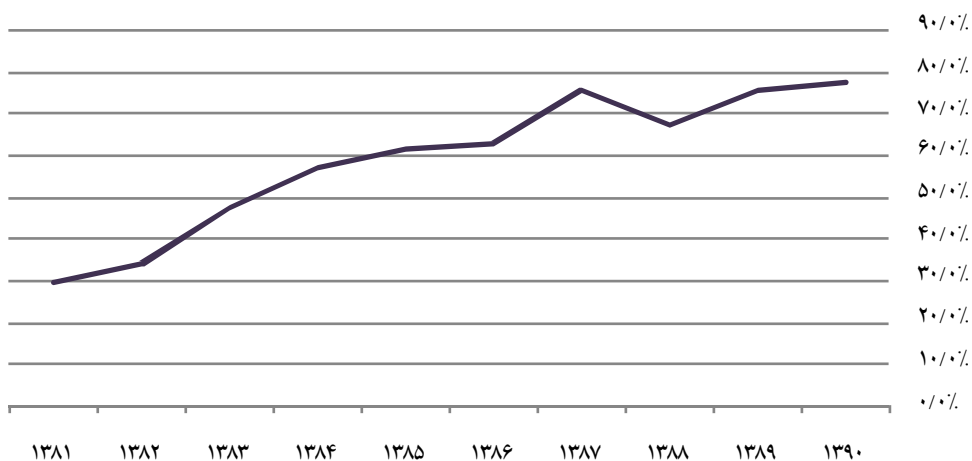
نمودار ۱۲. تسهیلات اعطایی به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

نمودار ۱۳ نشانگر روند تغییرات نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی‌ها در بانک صنعت و معدن در دوره مورد بررسی است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود علت اصلی صعودی بودن سود تسهیلات به دارایی در بانک در سال‌های اخیر، رشد تسهیلات اعطایی بانک بوده است. این رشد در سال ۱۳۹۰ نیز ادامه داشته است گرچه نرخ رشد آن نسبت به سال ۱۳۸۹ کمتر بوده است.

نمودار ۱۳. تسهیلات اعطایی به دارایی‌های بانک صنعت و معدن طی دوره زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

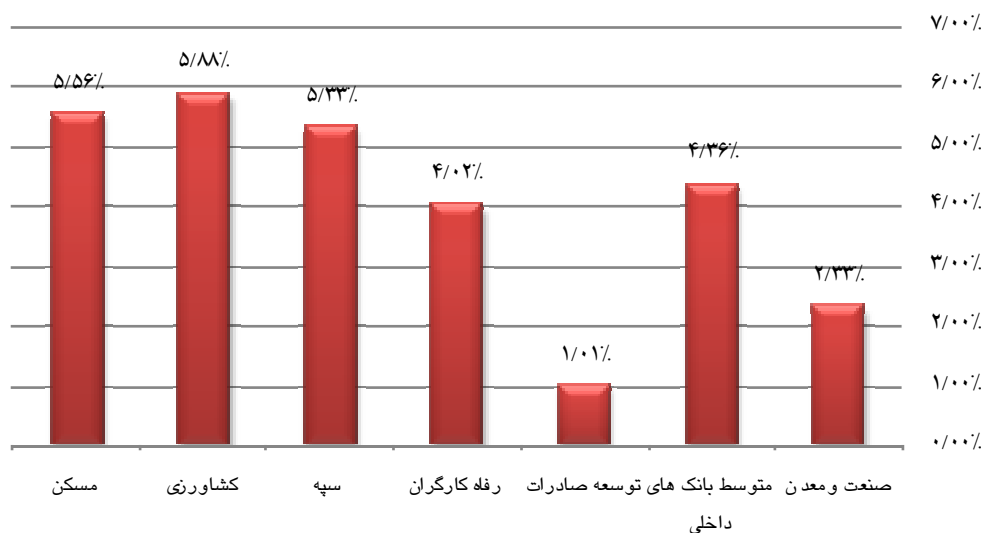
۲. نسبت هزینه‌های تأمین مالی به دارایی‌ها

بانک‌های توسعه‌ای کمتر در حوزه جذب سپرده فعالیت دارند و بیشتر بر جذب منابع از طریق وجوه حمایتی و تکلیفی تمرکز دارند. از این‌رو در این مطالعه به جای سهم سود سپرده‌گذاران، از

هزینه‌های تأمین مالی (هزینه‌های جذب منابع) که مشتمل بر سودهای پرداختی به سپرده‌های جذب شده و سودهای پرداختی بابت سایر منابع جذبی، استفاده شده است.

نمودار ۱۴. نسبت هزینه‌های تأمین منابع مالی به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

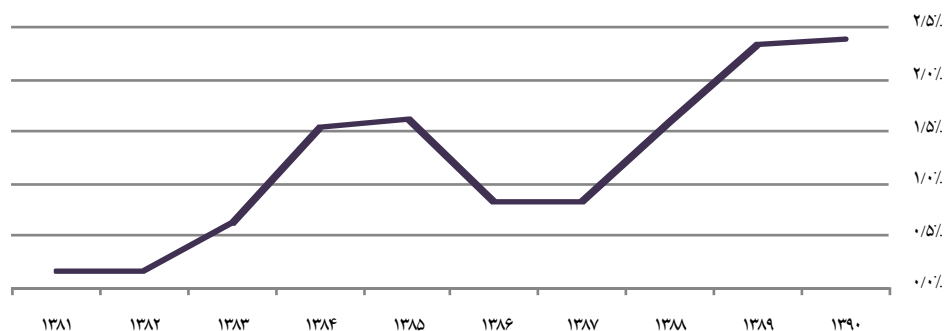

مأخذ: همان.

همان‌طور که مقادیر نسبت‌ها در نمودار بالا نشان می‌دهد، مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن کمتر از متوسط بانک‌های داخلی مورد بررسی است. لذا این امر می‌تواند موجب بالا رفتن حاشیه سود با نرخ ثابت به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با متوسط صنعت گردد؛ به عبارت دیگر بانک صنعت و معدن توانسته منابع ارزشمندتری نسبت به رقبای جذب نماید. برای تجزیه و تحلیل علت کمتر بودن مقدار این نسبت در مقایسه با متوسط بانک‌ها به مؤلفه‌های اصلی مؤثر بر آن پرداخته خواهد شد. مؤلفه‌های اصلی مؤثر بر این نسبت شامل هزینه‌های جذب منابع به منابع جذبی و نسبت منابع جذب شده به دارایی‌های بانک می‌باشد.

نمودار زیر نشانگر روند تغییرات این نسبت در بانک صنعت و معدن در ده سال گذشته است.

نمودار ۱۵. روند تغییرات هزینه‌های تأمین مالی به دارایی‌ها در بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

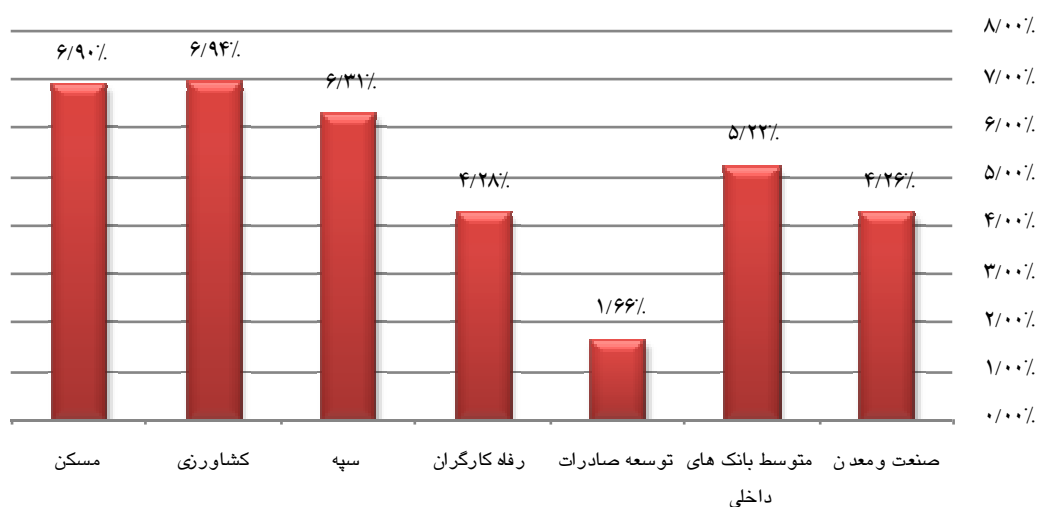
هزینه‌های تأمین مالی سپرده‌گذاران بانک به کل دارایی‌های آن در طی زمان با نوسانات زیادی مواجه بوده است، اما در سه ساله منتهی به ۱۳۹۰ روندی صعودی داشته است که همگام با صعود سود تسهیلات اعطایی بانک به دارایی‌هایش بوده است.

۳. نسبت هزینه‌های تأمین مالی به منابع جذبی

این نسبت نشان‌دهنده میزان کارایی بانک در جذب منابع با هزینه پایین است. هرچه مقدار این نسبت پایین‌تر باشد نشان می‌دهد که بانک در جذب منابع با هزینه پایین‌تر، بهتر عمل کرده است. با توجه به مقادیر نسبت‌ها می‌توان مشاهده کرد که مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن کمتر از متوسط بانک‌های داخلی مورد مقایسه بوده است که این امر یک نکته مثبت محسوب می‌شود و نشان‌دهنده کارایی بهتر بانک صنعت و معدن در جذب منابع با هزینه پایین در مقایسه با رقباست.

نمودار ۱۶. مقایسه هزینه‌های تأمین مالی به منابع جذبی بانک صنعت و معدن با بانک‌های

نمونه دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

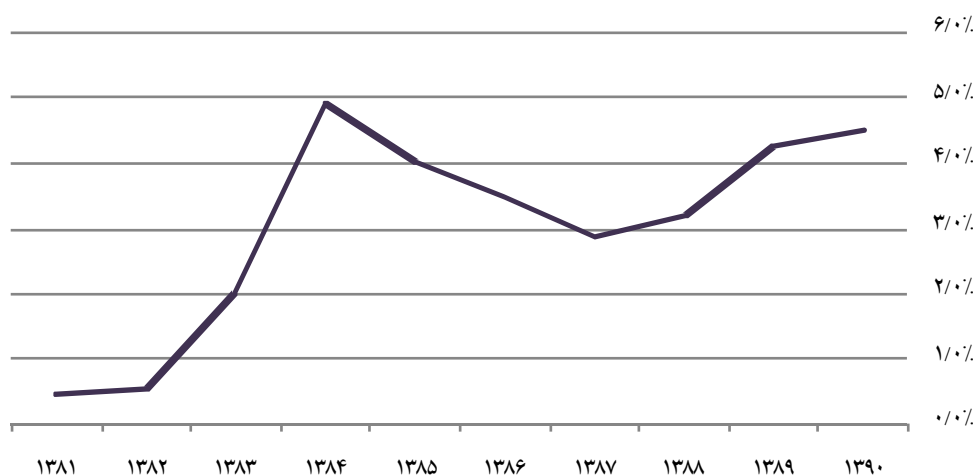
مأخذ: همان.

نمودار ۱۷ روند تغییرات هزینه‌های جذب منابع به منابع جذبی در بانک صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ را نشان می‌دهد.

نمودار ۱۷. روند تغییرات هزینه‌های جذب منابع به منابع جذبی در بانک صنعت و معدن از سال

۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

همان‌طور که نمودار بالا نشان می‌دهد هزینه جذب منابع پس از کاهش نسبی از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷، دوباره افزایش یافته و در حال رسیدن به سطح سال ۱۳۸۴ می‌باشد و روند رو به رشد آن در سال ۱۳۹۰ نیز ادامه یافته است.

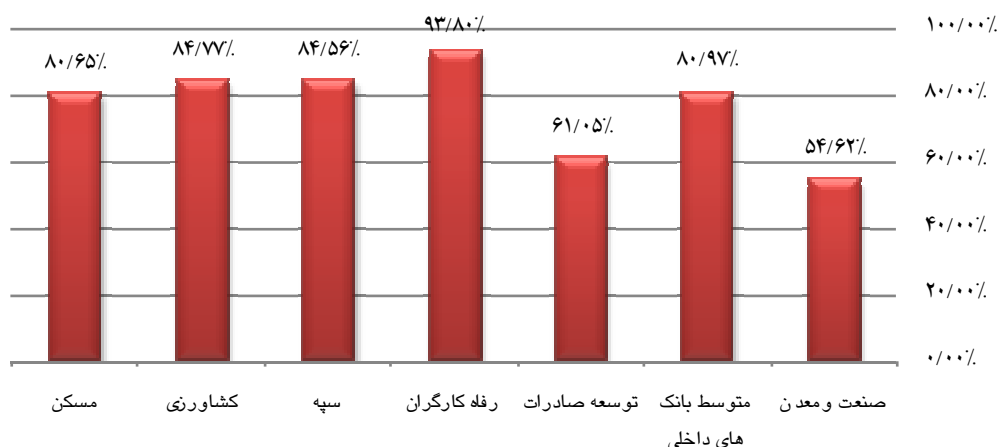
۴. نسبت منابع جذبی به دارایی‌های بانک

این نسبت نشان‌دهنده کارایی بانک در جذب منابع بیشتر برای بانک است و بالاتر بودن آن نشانگر این است که بانک توانسته منابع بیشتری را از طریق به‌کارگیری دارایی‌های در اختیار خود جذب نماید و در واقع بهره‌وری خود را ارتقا داده است. منابع جذبی در نهایت در قالب تسهیلات و سایر فعالیت‌ها به‌کار گرفته می‌شود و باعث درآمدزایی برای بانک می‌شود.

با توجه به مقادیر نسبت منابع جذبی به دارایی‌های بانک، مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن کمتر از متوسط بانک‌های مورد بررسی بوده است و لذا بانک صنعت و معدن در مقایسه با متوسط بانک‌های داخل نتوانسته است منابع بیشتری جذب نماید که این امر نکته منفی است. البته باید توجه شود که بانک صنعت و معدن به‌عنوان یک بانک توسعه‌ای، منابع کمتری را در قالب

سپرده جذب می‌کند، لکن باید توجه داشت که در محاسبات، وام‌های دریافتی از دولت یا سایر سازمان‌ها در قالب منابع آورده شده است.

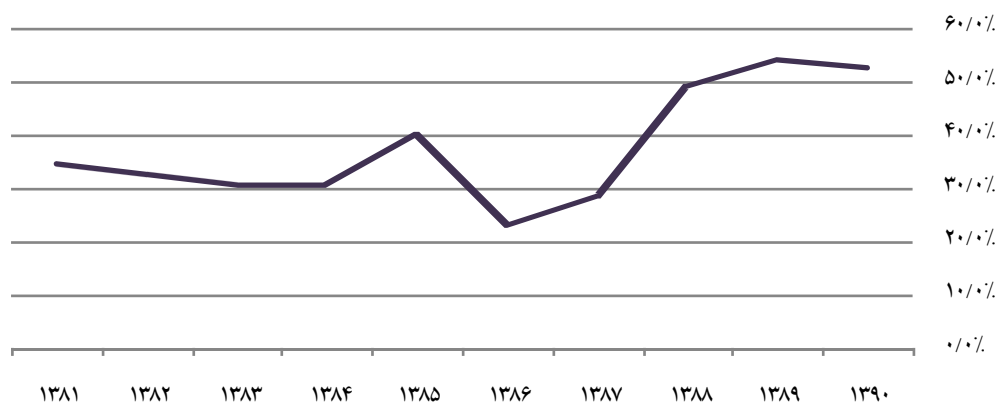
نمودار ۱۸. نسبت منابع جذبی به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌طور که نمودار ۱۹ نشان می‌دهد روند جذب منابع بانک نسبت به دارایی‌هایش با وجود نوسانات زیاد تقریباً صعودی بوده و این امر در کنار سودی که به آنها پرداخت می‌کند موجب صعودی بودن نسبت هزینه‌های تأمین مالی به دارایی‌های بانک شده است. البته مقدار منابع جذبی به دارایی‌های بانک در سال ۱۳۹۰ کاهش کمی داشته است، اما در مجموع می‌توان روند را مثبت ارزیابی کرد. به عبارت دیگر منابع جذبی افزایشی بوده و سود پرداختی به این منابع نیز افزایشی بوده و به تبع این موضوعات، هزینه‌های تأمین مالی به دارایی‌ها نیز افزایش یافته است.

نمودار ۱۹. بررسی روند تغییرات منابع جذبی به دارایی‌ها در بانک صنعت و معدن از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

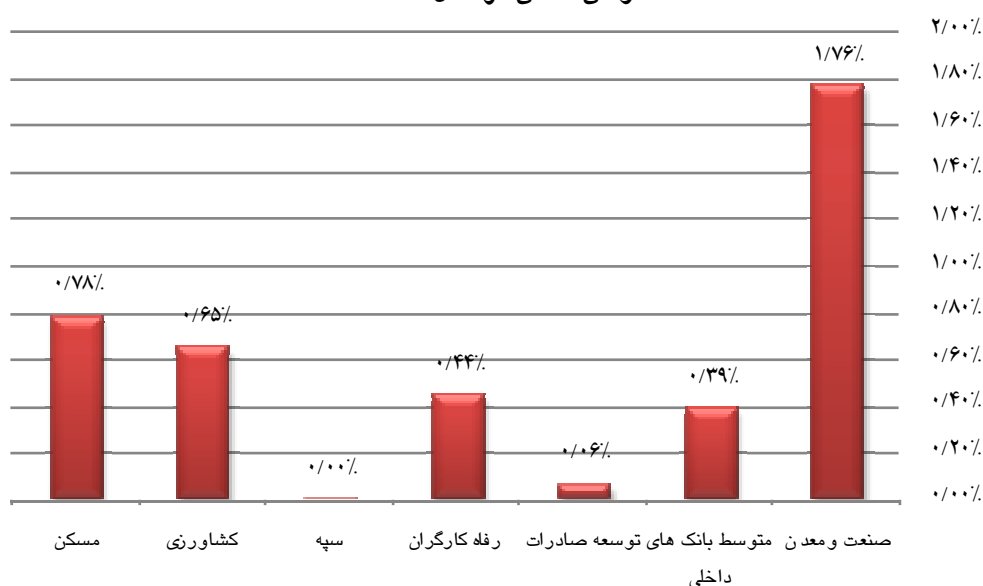
۵. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌ها

ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول هزینه‌ای است که بانک بابت نکول تسهیلات اعطایی به مشتریان، متحمل می‌شود و هرچه مدیریت ریسک بانک در زمینه رتبه‌بندی اعتباری مشتریان بهتر عمل کند مقدار این نسبت کاهش می‌یابد. در مجموع این نسبت اثر منفی بر نسبت سود خالص به دارایی‌های بانک دارد و افزایش آن موجب کاهش نسبت سود خالص به دارایی‌های بانک می‌شود.

با توجه به مقادیر نسبت‌ها مشاهده می‌شود که مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن بسیار بیشتر از مقدار متوسط بانک‌های داخلی مورد بررسی است که این امر نکته منفی محسوب شده و نشان می‌دهد که بالاتر بودن مقدار نسبت سود خالص به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با متوسط بانک‌های داخلی در زمانی رخ می‌دهد که ریسک اعتباری بانک به خاطر ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول آن بالاست. علیرغم اینکه بانک‌های توسعه‌ای با توجه به هدف خود دارای مشتریان با ریسک اعتباری بالاتری هستند، اما امکان مدیریت بیشتر بر این امر وجود دارد.

نمودار ۲۰. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های

دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

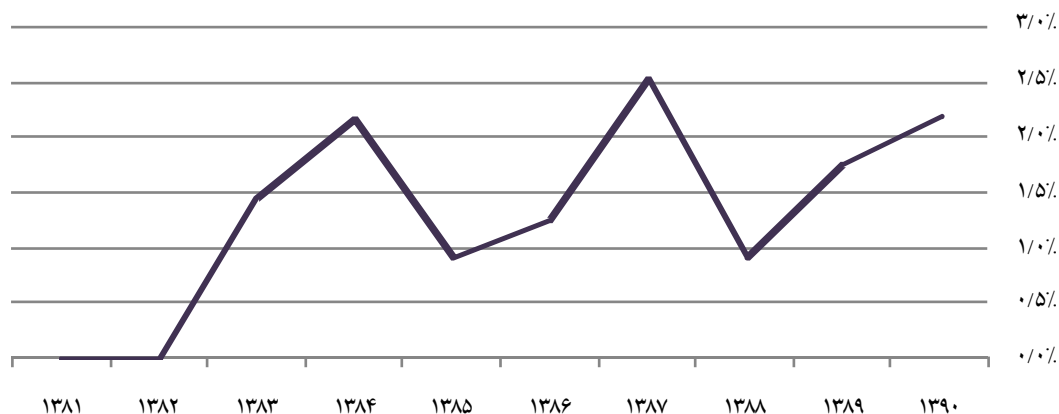

مأخذ: همان.

برای بررسی علت بیشتر بودن این نسبت در مقایسه با متوسط صنعت می‌توان آن را به دو نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی و نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی‌های بانک تجزیه کرد که نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی‌های بانک پیش از این مورد بررسی قرار گرفت و در

اینجا نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

نمودار ۲۱. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌های بانک صنعت و معدن طی دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

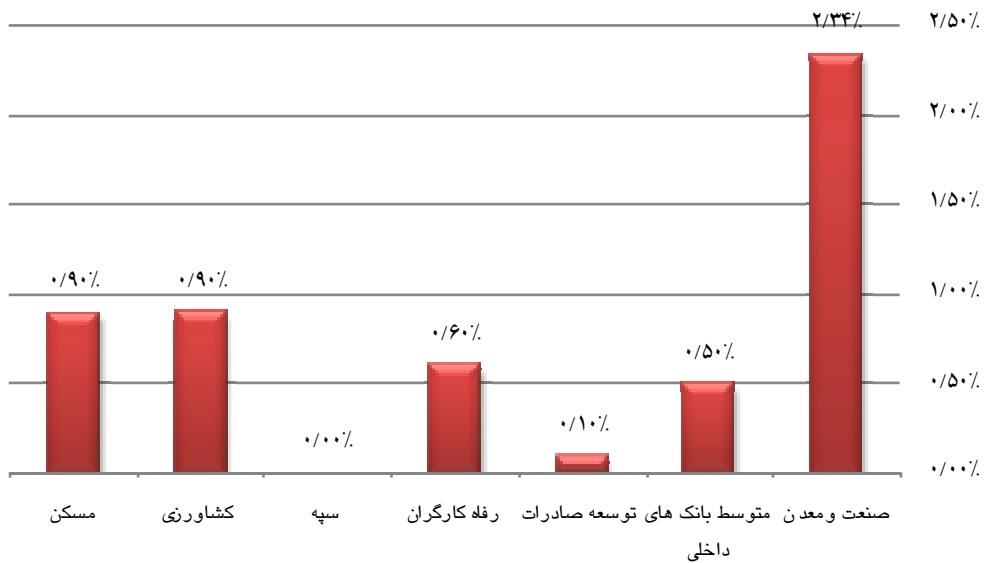
همان‌طور که نمودار ۲۱ نشان می‌دهد روند ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌های بانک صنعت و معدن علیرغم نوسانات زیاد، اما در مجموع روند صعودی داشته است که نکته منفی به‌شمار می‌رود و می‌تواند یکی از علل نزولی بودن بازده دارایی‌های بانک باشد. این روند صعودی در سال ۱۳۹۰ نیز ادامه داشته است.

۶. نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی

با توجه به مقادیر نسبت‌ها مشاهده می‌شود که مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۸۹ بیشتر از متوسط بانک‌های مورد بررسی بوده است. با توجه به نزدیک بودن نسبت تسهیلات به دارایی‌های بانک صنعت و معدن به متوسط بانک‌ها می‌توان گفت که علت بالاتر بودن نسبت ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به دارایی‌های بانک صنعت و معدن در مقایسه با صنعت، بالا بودن مقدار تسهیلات اعطایی مشکوک‌الوصول در مقایسه با متوسط بانک‌ها بوده است که نکته منفی است و نشان‌دهنده سیاست‌های نامناسب این بانک در سال‌های قبل است. لذا به‌نظر می‌رسد که بانک بر روی ارتقای سیستم رتبه‌بندی اعتبار مشتریان باید تمرکز بیشتری داشته باشد.

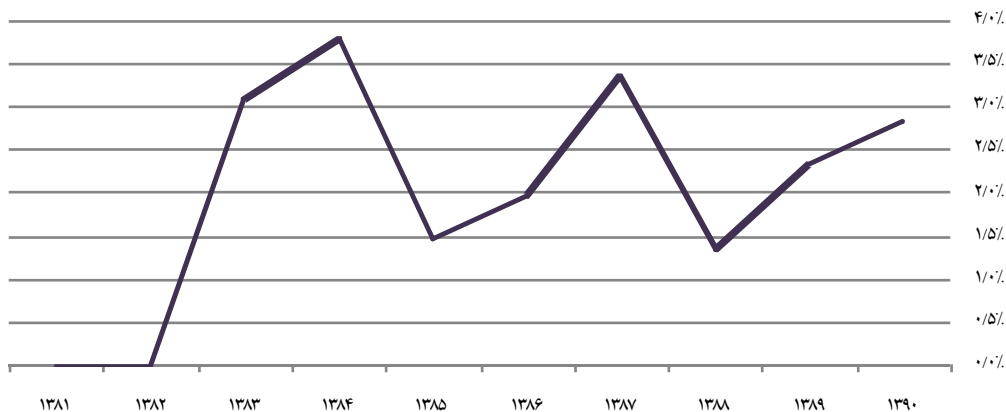
نمودار ۲۲. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌طور که نمودار ۲۳ نشان می‌دهد افزایش مطالبات مشکوک‌الوصول موجب شد که در نسبت قبلی، وزن آنها نسبت به کل دارایی‌ها بالا و فزاینده باشد. این امر با توجه به بالا بودن مقدار این نسبت در مقایسه با بانک‌های نمونه داخلی نیز نشان‌دهنده موقعیت نامطلوب بانک صنعت و معدن در این زمینه است و روند این نسبت در سال ۱۳۹۰ نیز افزایشی و از سطح سال ۱۳۸۹ بالاتر بوده است. لازم به ذکر است که این نسبت در تمامی سال‌های پس از ۱۳۸۲ از متوسط بانک‌های داخلی بالاتر بوده و در دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸ به نسبت وضعیت بهتری داشته است.

نمودار ۲۳. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

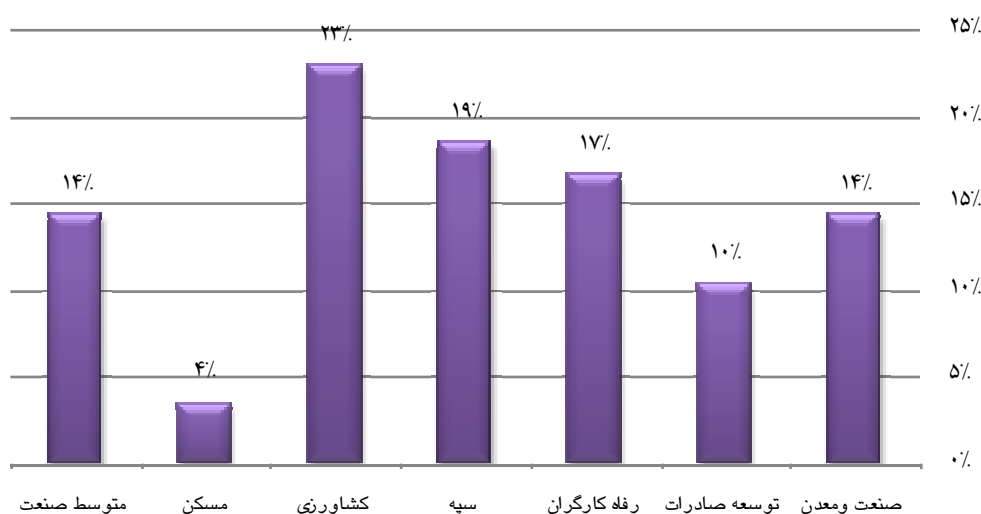

مأخذ: همان.

۷. نسبت مطالبات غیرجاری به کل مطالبات

بررسی نسبت مطالبات غیرجاری به کل مطالبات می‌تواند ادراک مناسبی از وضعیت آتی بانک در زمینه مطالبات مشکوک‌الوصول و هزینه‌های مرتبط با آن ایجاد کند. برای بررسی این امر می‌توان علاوه بر مطالبات مشکوک‌الوصول، مطالبات سررسید گذشته و معوق بانک را نیز مد نظر قرار داد. نمودار زیر نسبت مطالبات معوق و سررسید گذشته بانک‌های داخلی را به کل مطالبات آنها نشان می‌دهد

نمودار ۲۴. نسبت مطالبات غیرجاری به کل مطالبات بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان‌طور که نمودار بالا نشان می‌دهد مقدار این نسبت در بانک صنعت و معدن تقریباً برابر متوسط صنعت یا بانک‌های داخلی مورد بررسی است. البته مقدار بانک مسکن و بانک توسعه صادرات از بانک صنعت و معدن کمتر بوده است.

۸. نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام

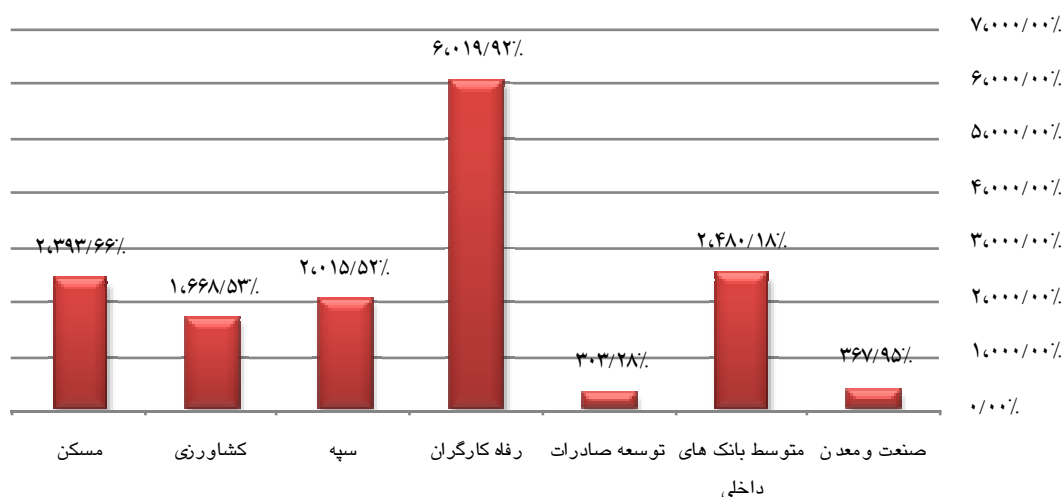
نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام یکی از مؤلفه‌های اصلی مؤثر بر بازده حقوق صاحبان سهام بانک است. این نسبت به نوعی نشان می‌دهد که بانک با توجه به میزان سرمایه، چه اندازه منابع جذب کرده است. هر چه میزان منابع جذبی بالاتر باشد، تعهدات بانک بالاتر است و اگر میزان سرمایه بانک، نسبت به تعهدات بانک کم باشد، ریسک اعتباری بانک بالاتر می‌رود.

نتایج نمودار ۲۵ نشان می‌دهد که مقدار نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام در بانک

صنعت و معدن طی سال ۱۳۸۹ بسیار کمتر از مقدار متوسط صنعت است. به عبارت دیگر بانک متناسب با حجم سرمایه خود، نتوانسته است منابع زیادی جذب نماید.

نمودار ۲۵. نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در سال ۱۳۸۹

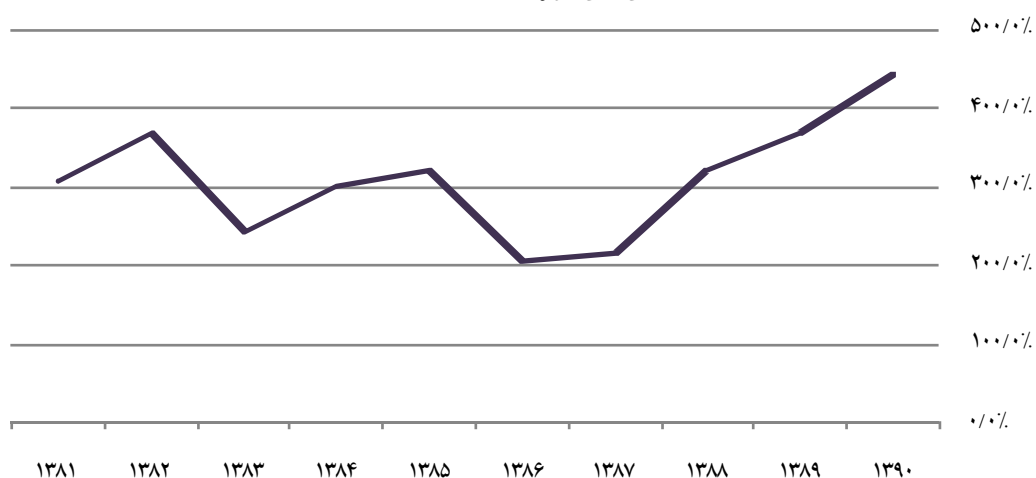

مأخذ: همان.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که علت اصلی پایین‌تر بودن بازده حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن در مقایسه با متوسط صنعت، کارایی پایین بانک در جذب منابع با توجه به حجم سرمایه بانک می‌باشد.

در نمودار ۲۶ روند نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن نشان داده شد. همان‌گونه که در این نمودار قابل مشاهده است با وجود پایین بودن نسبت منابع دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن در سال ۱۳۸۹ در مقایسه با متوسط صنعت، اما روند این نسبت در بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۰ صعودی بوده است. برای اینکه نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن به میانگین صنعت برسد، باید این نسبت از رشد بیشتری برخوردار گردد که با توجه به نسبت کفایت سرمایه بانک صنعت و معدن در این سال که برابر ۲۰/۷ درصد بوده است، هنوز جای رشد دارد.

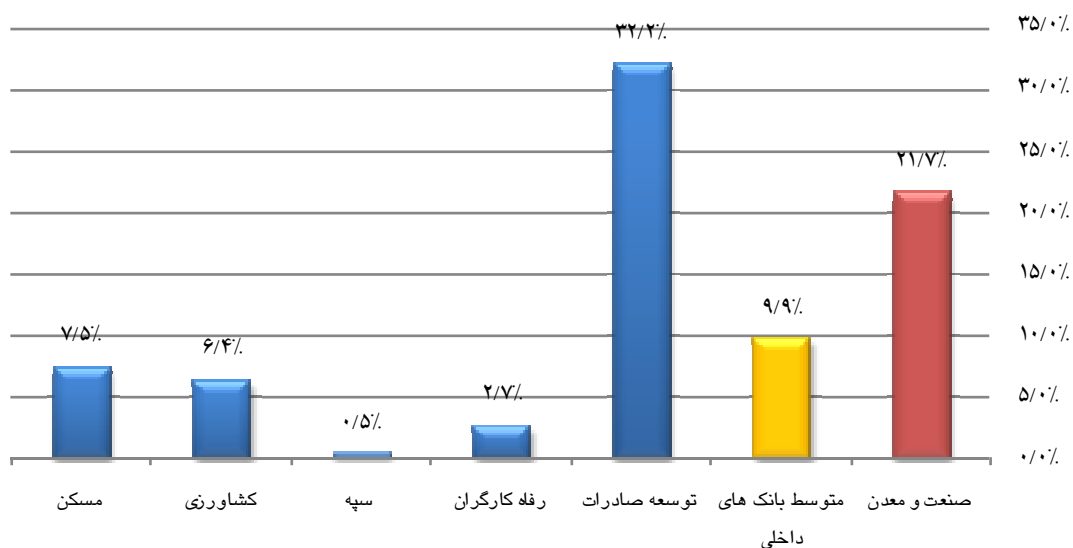
نمودار ۲۶. نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی طی دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰

مأخذ: همان.

در کنار بررسی نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سهام، بررسی نسبت کفایت سرمایه بانک و مقایسه آن با بانک‌های دولتی داخلی می‌تواند مناسب باشد. بالا بودن نسبت دارایی‌ها به حقوق صاحبان سرمایه تا جایی مناسب است که باعث کاهش مقدار نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها نشود، زیرا این امر موجب افزایش ریسک توان پرداخت تعهدات بانک می‌گردد.

نمودار ۲۷. بررسی کفایت سرمایه بانک صنعت و معدن و سایر بانک‌های دولتی در انتهای سال ۱۳۸۹

مأخذ: همان.

همان طور که نمودار ۲۷ نشان می‌دهد بانک صنعت و معدن از نسبت کفایت سرمایه بالایی برخوردار است که ظرفیت جذب منابع بیشتری را برای این بانک ایجاد می‌کند. طبق آیین‌نامه بانک مرکزی استاندارد نسبت کفایت سرمایه برابر ۸ درصد است و هرچند بالا بودن این نسبت، ریسک بانک را کاهش می‌دهد، اما بالا بودن بیش از اندازه این نسبت بیانگر پایین بودن دارایی‌های موزون شده به ریسک بانک است که این امر می‌تواند بر عدم استفاده بهینه بانک از سرمایه خود دلالت داشته باشد. در مورد بانک توسعه صادرات نیز وضعیت به همین ترتیب است، اما سایر بانک‌های دولتی از نسبت‌های پایینی برخوردار هستند که نشان می‌دهد بیش از حد منابع جذب کرده و دارایی‌های خود را افزایش دادند و نیاز به افزایش سرمایه در مورد آنها به شدت ضروری به نظر می‌رسد.

بررسی وضعیت بانک صنعت و معدن بر اساس شاخص‌های SDI و OI

اگرچه نگرش نسبت به تجزیه و تحلیل متداول مالی بر پایه نسبت‌های معمول مالی استخراج شده از صورت‌های مالی، در ادبیات مالی مثبت بوده است ((Dean, 1989 و برای تجزیه و تحلیل سودآوری بانک‌ها به‌ویژه بانک‌های تجاری سودمند است، اما ممکن است این نسبت‌ها کاملاً نتوانند وضعیت بانک‌های توسعه‌ای را ارزیابی نمایند. نکته با اهمیت این است که این رویکرد تمام هزینه‌های مورد نیاز جهت ادامه فعالیت بانک توسعه‌ای را دربر نمی‌گیرد. یک روش جایگزین به نام SDI^۱ که تلاش می‌کند تا موارد غیرمتداول و غیرنرمال را از هزینه‌ها استخراج کند در سال ۱۹۹۴ توسط یارون^۲ ارائه شد. یارون سپس در سال ۱۹۹۹ تعدیلاتی در آن داد ((Schreiner & Yaron, 1999 و هم اکنون از این شاخص در ارزیابی عملکرد اغلب مؤسسات تأمین مالی توسعه استفاده می‌شود و بانک جهانی نیز از این روش برای ارزیابی عملکرد بانک‌های توسعه‌ای استفاده می‌کند. این شاخص تمام وجوه را براساس نرخ بازار آنها مد نظر قرار می‌دهد. یکی از نقاط قوت اصلی آن این است که عامل یارانه (سوبسید) حذف شده است تا بتوان برآورد واقع‌گرایانه‌ای از سوددهی و امکان تداوم آن در بانک توسعه‌ای ارائه کرد.

شاخص SDI افزایش لازم در بازده سالانه پرتفوی وام بانک توسعه‌ای، جهت استقلال کامل آن از وجوه حمایتی را نشان می‌دهد. این شاخص در واقع حمایت‌های مشهود و نامشهود از بانک توسعه‌ای را به صورت کمی نشان می‌دهد و قابلیت مقایسه آن را با مؤسساتی که به این وجوه دسترسی ندارند فراهم می‌سازد. قدرت این شاخص در ارزیابی عملکرد همانند سایر شاخص‌ها، بستگی به صحت اطلاعاتی دارد که مورد استفاده قرار می‌گیرد. با بررسی تغییرات زمانی این

1. Subsidy Dependence Index(SDI)

2. Yaron

شاخص، می‌توان وضعیت بانک را در وابستگی به وجوه حمایتی در گذر زمان مورد بررسی قرار داد. همچنین می‌توان با استفاده از این شاخص، بانک توسعه‌ای را با بانک‌های توسعه‌ای دیگری که در کشورهای دیگر فعال هستند و حوزه فعالیتشان مشابه است، مقایسه کرد.

روش OI توسط بانک جهانی معرفی شده (Francisco, Mascaró, Mendoza, & Yaron, 2008) استفاده از آن در کنار روش SDI توصیه شده است. اگر روش SDI را بتوان به نوعی معیار اندازه‌گیری کلرایی بانک دانست، روش OI بیشتر به لژیون‌های بانک و میزان رسیدن بانک به اهداف مدنظر توجه دارد.

شاخص خروجی براساس اهدافی که هر بانک توسعه‌ای می‌تواند داشته باشد (برای مثال اعطای تسهیلات به بخش روستایی، یا کمک به زیرساخت‌های شهری یا کمک به توسعه شرکت‌های کارآفرین) به‌طور اختصاصی برای آن بانک طراحی می‌شود. روش OI نیازمند این است که از خروجی‌های کمی مرتبط به اهداف شرکت استفاده شود و این خروجی‌ها قابل وزن‌دهی باشند. مهمترین مزیت روش OI این است که به سیاستگذاران بانک مقیاس کمی را می‌دهد که وضعیت دستیابی به اهداف را براساس اهداف اولویت‌بندی شده ارزیابی کند (به‌ویژه وضعیت ارائه خدمات به مشتریان مورد هدف بانک).

SDI به روش ذیل محاسبه می‌گردد:

$$SDI = A / (LP \cdot M)$$

که در آن:

A = یارانه یا سوبسید سالیانه دریافتی توسط بانک توسعه‌ای،

LP = متوسط سالیانه وام‌های اعطا شده بانک،

M = متوسط موزون نرخ سود وام‌های اعطایی.

اگر هدف بانک، اعطای تسهیلات به قشر کم درآمد باشد، می‌توان شاخص OI را به صورت زیر محاسبه کرد:

اگر وام‌های اعطایی به گروه‌های درآمدی مختلفی (Li را بخواهیم اندازه‌گیری کنیم، جمعیت دریافت‌کننده وام به n گروه مجزا تقسیم می‌شود که در آن هرچه i پایین‌تر باشد به این معناست که درآمد کمتر بوده است (برای مثال کم، متوسط و زیاد به ترتیب با i = 1, 2, 3 مشخص می‌شوند). اگر فرض بر این باشد که براساس سیاست‌های بانک، اعطای وام به قشر کم درآمدتر از ارزش بیشتری برخوردار است و به توسعه و افزایش رفاه جامعه کمک بیشتری می‌کند، شاخص موزون OIW به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$\sum_{i=1}^n a_i = 1 \text{ و } a_i \text{ نشان دهنده می‌شوند}$$

بنابراین اگر تابع مطلوبیت بانک برای وام‌های اعطایی به قشر کم‌درآمدتر وزن بیشتری قائل باشد آن‌گاه:

$$a_i \geq a_{i+1}$$

اگر $a_i = a_{i+1}$ آن‌گاه بین مطلوبیت اعطای وام بین دو قشر مورد نظر تفاوت وجود ندارد. سپس شاخص خروجی موزون ((OI^w) به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$OI^w = \frac{\sum_{i=1}^n L_i a_i}{\sum_{i=1}^n L_i}$$

اگر سیاست‌های بانک، ترجیحی برای اعطای تسهیلات به گروه خاصی قائل نباشد، وزن‌های گروه‌ها مساوی در نظر گرفته می‌شوند و لذا شاخص غیرموزون ((OI^{nw}) به صورت زیر محاسبه می‌شود:

$$OI^{nw} = \frac{1}{n}$$

نسبت $Z = \frac{OI^{nw}}{OI^w}$ عنوان فاکتور تنزیل تعبیر می‌شود لذا:

$$Z = \frac{\sum_{i=1}^n L_i}{n \sum_{i=1}^n L_i a_i}$$

اگر $Z > 1$: تسهیلات اعطایی بانک بیشتر به سمت گروه‌های کم‌درآمدتر گرایش داشته است.

اگر $Z = 1$: تسهیلات اعطایی بانک برای گروه‌های درآمدی مختلف یکسان بوده است.

اگر $Z < 1$: تسهیلات اعطایی بانک کمتر به سمت گروه‌های کم‌درآمد گرایش داشته است.

با در نظر گرفتن وجوه حمایتی، هزینه موزون وجوه حمایتی برابر $CW = Z \times C$ می‌شود که C هزینه واقعی وجوه حمایتی است. هنگامی که $CW < C$ باشد، وجوه حمایتی بیشتر متناسب با هدف بانک که در این مثال اعطای تسهیلات به اقشار کم‌درآمد بوده است مصرف شده‌اند. اگر $CW > C$ باشد آن‌گاه وجوه حمایتی کمتر در راستای اهداف بانک مصرف شده‌اند.

شاخص OI را می‌توان براساس اهداف و نیازهای خاص بانک توسعه‌ای تعدیل کرد (مثلاً اگر هدف کمک به قشر زنان باشد می‌توان پرتفوی وام را براساس جنسیت طبقه‌بندی کرد). همچنین می‌توان پارامتر L را براساس معیارهای دیگری تعریف کرد مثلاً به جای جمعیت یا حجم از متوسط نرخ سود تسهیلات اعطایی به هر طبقه استفاده کرد. از آنجایی که این شاخص برای هر بانک براساس اهداف خاص آن بانک طراحی می‌شود بهتر است مقایسه آن بین بانک‌های مختلف در صورتی باشد که بانک‌ها دارای اهداف مشابه باشند، البته با توجه به اینکه هدف در این حالت کمی می‌شود و یک شاخص به دست می‌آید امکان مقایسه شاخص بانک‌های مختلف وجود دارد، اما در

تفسیر آن باید به هدف هر بانک توجه شود.

برای محاسبه این شاخص تنها اطلاعات صورت‌های مالی کفایت نمی‌کند، بلکه باید به اهداف بانک و اولویت‌های ارائه خدمات آن بانک دسترسی داشت و هم اینکه به ویژگی‌های دریافت‌کنندگان تسهیلات براساس اولویت‌های نیز بانک دسترسی داشت.

مدل‌های SDI و OI را می‌توان براساس ویژگی‌های بانک توسعه‌ای مورد بررسی، تعدیل کرد. ممکن است تنها فعالیت بانک، اعطای تسهیلات نباشد و دریافت وجوه حمایتی منوط به ارائه خدمات دیگری به قشر هدف بانک نیز باشد یا ممکن است بانک تسهیلات را مستقیماً به قشر هدف اعطا نکند یا وجوه حمایتی را مستقیماً دریافت نکند که این موارد را می‌توان در مدل SDI و OI مورد نظر تعدیل کرد بنابراین برای بررسی عملکرد بانک ابتدا باید اهداف بانک و اقتضای هدف آن را مورد بررسی قرار داد.

جدول زیر خلاصه اطلاعات و محاسبات انجام شده جهت محاسبه دو شاخص SDI و OI را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. محاسبه دو شاخص SDI و OI بانک صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۹

(میلیون ریال)

بانک صنعت و معدن				شرح
۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	
۳,۸۷۵	۳,۴۲۲	۷,۲۲۸	۲۰,۰۰۷	متوسط سالیانه مقدار وام‌های حمایتی در اختیار بانک (B)
۲۰/۰	۱۹/۰	۲۰/۰	۱۷/۰	نرخ سودی که بانک در حالت عادی و عدم وجود وجوه حمایتی باید پرداخت کند (i)
۱۴/۳	۱۳/۶	۱۰/۲	۷/۹	متوسط موزون نرخ سالیانه سود وجوه حمایتی دریافت شده (d)
۲۵,۲۳۵,۹۵۰	۲۵,۴۵۹,۴۷۵	۲۵,۵۵۸,۰۰۰	۲۵,۴۴۸,۰۰۰	متوسط سالیانه حقوق صاحبان سهام (E)
۷۷۴,۱۵۲	۹۳۷,۳۴۲	۸۴۴,۸۷۹	۸۴۱,۷۷۹	سود سالیانه قبل از مالیات تعدیل شده با ناخیر اتخاذ شده (P)
.	.	.	.	کل سایر سوبسیدها دریافت شده توسط بانک (Y)
۴,۲۷۳,۲۵۹	۳,۹۰۰,۱۴۲	۴,۲۶۷,۴۲۸	۳,۴۸۶,۱۹۳	سوبسید سالیانه دریافتی توسط بانک توسعه‌ای (A)
۹,۸۴۲,۲۰۴	۱۲,۱۵۳,۸۱۵	۱۷,۶۶۵,۸۸۶	۲۲,۹۸۰,۶۶۴	متوسط سالیانه وام‌های اعطا شده بانک (LP)
۱۲/۰	۱۲/۰	۱۲/۰	۱۲/۰	متوسط موزون نرخ سود وام‌های اعطایی (M)
-/۸۳۸	-/۸۲۷	-/۸۲۵	-/۸۲۳	SDI
-/۵	-/۵	-/۵	-/۵	Oinw (غیرموزون)
-/۴۱	-/۳۹	-/۳۶	-/۳۶	OIw (موزون)
۱/۲۳	۱/۲۷	۱/۳۸	۱/۳۹	Z

مأخذ: محاسبات تحقیق.

۱. نتیجه بررسی شاخص SDI

SDI برابر صفر به این معناست که بانک توسعه‌ای می‌تواند بدون دریافت وجوه حمایتی و با ادامه روند اعطای تسهیلات براساس نرخ‌های فعلی به فعالیت خود ادامه بدهد. SDI برابر ۱۰۰ درصد یا ۱ به این معناست که اگر بانک قصد داشته باشد تا بدون وجوه حمایتی به کار خود ادامه دهد باید نرخ سود تسهیلات اعطایی بانک را دو برابر کند.

با توجه به محاسبات انجام شده مقدار این شاخص برای بانک صنعت و معدن در سال‌های مورد بررسی نزدیک به ۱ بوده است. این امر نشان می‌دهد که بانک نمی‌تواند بدون وجوه حمایتی به فعالیت‌های خود ادامه دهد که نکته مهمی در ارزیابی عملکرد این بانک به‌شمار می‌رود.

۲. نتیجه بررسی شاخص OI

تصمیم‌گیری برای شاخص OI به شرح زیر می‌باشد و از منطق زیر پیروی می‌کند:

اگر $Z > 1$: تسهیلات اعطایی بانک بیشتر به سمت گروه‌های هدف گرایش داشته است.

اگر $Z = 1$: تسهیلات اعطایی بانک برای گروه‌های مختلف یکسان بوده است.

اگر $Z < 1$: تسهیلات اعطایی بانک کمتر به سمت گروه‌های هدف گرایش داشته است.

با توجه به مقادیر Z در سال‌های بررسی (مقادیر بیش از ۱) در بانک صنعت معدن، می‌توان گفت که تسهیلات اعطایی این بانک بیشتر به گروه‌های هدفی که بانک براساس اهداف خود مشخص کرده بود گرایش داشته است که این امر نکته مثبتی در زمینه فعالیت بانک در راستای اهداف آن به‌شمار می‌رود.

فصل پنجم - جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و ارائه توصیه‌های سیاستی

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بانک صنعت و معدن در ایران یک بانک توسعه‌ای در بخش صنعت و معدن است که به تأمین مالی برای واحدهای تولیدی و صنعتی می‌پردازد. با توجه به اینکه سرمایه این بانک توسط دولت تأمین شده، این بانک جزء بانک‌های توسعه‌ای دولتی محسوب می‌شود. هدف بانک به‌عنوان بنگاه اقتصادی به کارگیری قابلیت‌های عملیات بانکداری توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری در جهت توسعه اقتصادی کشور، فراهم کردن بستر مناسب برای حضور و مشارکت بخش غیردولتی است. براساس مفاد اساسنامه، وظیفه اصلی بانک صنعت و معدن پس از تجهیز و تأمین منابع مالی طرح‌ها و واحدهای تولیدی عمدتاً معطوف به انجام برنامه‌ریزی‌های لازم به‌منظور استفاده بهینه از

منابع مالی، تخصیص بهینه منابع مالی و کنترل و نظارت دقیق بر اجرای طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌هاست.

بانک صنعت و معدن به دلیل دارا بودن ماهیت توسعه‌ای و دولتی، در چارچوب اساسنامه خود تابع استراتژی و سیاست‌های دولت برای بخش صنعت و معدن و مأموریت‌های مندرج در اسناد بالادستی و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و احکام بودجه‌های سنواتی است. در قانون برنامه چهارم توسعه عمده سیاست‌های دولت در قبال بانک صنعت و معدن مشتمل بر اختصاص منابع ارزی از محل حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، افزایش سرمایه بانک صنعت و معدن، ایجاد خط اعتباری ارزی و سپرده‌گذاری در این بانک از محل منابع داخلی بانک مرکزی بوده است. در قانون برنامه پنجم توسعه برخلاف برنامه چهارم، سیاست عمودی یا هدفمندی در خصوص بانک صنعت و معدن وجود ندارد، اما می‌توان به سیاست‌های افقی یا عمومی برای مثال در قالب ماده (۹۳) قانون برنامه پنجم اشاره کرد که براساس این حکم قانونی، دولت باید در قالب بودجه‌های سنواتی بخشی از سود بانک صنعت و معدن را پس از کسر مالیات به‌عنوان افزایش سرمایه دولت در این بانک منظور کند.

بررسی کلی تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ بیانگر این است که میزان تسهیلات اعطایی همواره صعودی و به‌طور میانگین با رشد مثبت ۴۰ درصد همراه بوده است و از مبلغ ۶۷۳۰/۳ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۴ به مبلغ ۲۵۶۲۷/۲ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. نکته حائز اهمیت در دوره مورد بررسی، کاهش میزان سرمایه‌گذاری مستقیم بانک و صفر شدن آن از سال ۱۳۸۸ به بعد است که این امر نشان‌دهنده تغییر رویکرد بانک از بنگاهداری به فعالیت بانکداری در راستای رویکرد قانون تشکیل بانک و اساسنامه آن است.

روند گشایش اعتبارات اسنادی ارزی با عاملیت بانک صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ به استثنای سال ۱۳۹۰، افزایشی بود و میزان این اعتبارات در این دوره تقریباً سه برابر شد. افت شدید گشایش اعتبارات ارزی در سال ۱۳۹۰ بیانگر فشار تحریم‌ها بر بخش صنعت است که در نهایت آثار آن به‌صورت رشد منفی بخش صنعت در این سال تظاهر کرد. با توجه به تعداد طرح‌ها، میانگین مبلغ گشایش اعتبارات اسنادی ارزی هر طرح در سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۰ حدود ۲ میلیون دلار است درحالی که میانگین این رقم در سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۸۷ بیش از ۵ میلیون دلار بود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عمده رویکرد بانک صنعت و معدن در سال‌های اخیر، حمایت از صنایع کوچک و پرداخت تسهیلات ارزی به این صنایع بوده است که این امر مؤید عملکرد مطلوب بانک در چارچوب اساسنامه بانک است، زیرا براساس بند «۷» ماده (۵) اساسنامه، اعطای تسهیلات

و ایجاد خط اعتباری برای حمایت از صنایع کوچک، جزء وظایف اصلی بانک صنعت و معدن محسوب می‌شود.

روند گشایش اعتبارات اسنادی ریالی با عاملیت بانک صنعت و معدن در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ از روند مطلوبی برخوردار بود به‌گونه‌ای که از ۵۶۰ میلیارد ریال به ۴۸۷۸ میلیارد ریال افزایش یافت. ادامه و تقویت LC ریالی در سال‌های آتی، سیاست مناسبی در اجرایی شدن قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تحریک بخش‌های تولیدی و ساخت تجهیزات کالاهای سرمایه‌ای داخل کشور دارد. در بخش LC ریالی با در نظر گرفتن تعداد طرح‌ها می‌توان دریافت که میانگین مبلغ LC ریالی برای هر طرح در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ حدود ۵ میلیارد ریال بود که این امر حکایت از بهره‌مندی صنایع کوچک و متوسط از مزایای این اعتبارات ریالی است. عملکرد بانک صنعت و معدن در عاملیت اعتبارات اسنادی ارزی و ریالی طی دوره ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰ نشان می‌دهد نزدیک به ۲۵ درصد طرح‌های مصوب به مرحله گشایش اعتبار رسیدند. روند وصول مطالبات بانک صنعت و معدن در این دوره نسبت به تسهیلات پرداختی بانک نزدیک به ۵۵ درصد است. در مجموع عملکرد بانک در پرداخت تسهیلات در مقایسه با مجموع طرح‌های مصوب (ارزی و ریالی) در سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ به‌طور میانگین سالانه حدود ۳۳ درصد برآورد می‌شود.

در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه با تغییر نگاه به نفت و گاز و درآمدهای حاصل از آن، صندوق توسعه ملی تأسیس شد و مأموریت اصلی این صندوق تبدیل بخشی از عواید ناشی از فروش نفت و گاز، میعانات گازی و فرآورده‌های نفتی به ثروت‌های ماندگار، مولد و سرمایه‌های زاینده اقتصادی و نیز حفظ سهم نسل‌های آینده است. اعطای تسهیلات به بخش‌های خصوصی، تعاونی و بنگاه‌های اقتصادی متعلق به مؤسسات عمومی غیردولتی برای تولید و توسعه سرمایه‌گذاری‌های دارای توجیه فنی، مالی و اقتصادی از جمله مهمترین مصارف صندوق توسعه ملی به‌شمار می‌رود.

بررسی وضعیت کلی تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که مجموع این تسهیلات بالغ بر ۲۳/۳ میلیارد دلار بود که در قالب ۳۶۷ فقره طرح اختصاص یافت. به عبارت دیگر میانگین مبلغ مصوب برای هر طرح حدود ۶۳/۵ میلیون دلار بوده است. تسهیلات ارزی مصوب صندوق توسعه ملی با عاملیت بانک صنعت و معدن عمدتاً به صنایع با مقیاس کوچک و متوسط اختصاص یافته است (که در راستای وظایف قانونی بانک بوده و جزء نقاط قوت این بانک محسوب می‌شود) به‌گونه‌ای که متوسط تسهیلات ارزی مصوب به ازای هر طرح یا پروژه حدود ۲۰ میلیون دلار است این درحالی است که این رقم به‌طور میانگین برای بانک

ملت و بانک سپه به ترتیب ۲/۳ میلیارد دلار و ۲۴۶ میلیون دلار به ازای هر طرح یا پروژه است. در بخش ارزش طرح‌های مصوب صندوق توسعه ملی، بیشترین عملکرد مربوط به بانک ملت با مبلغی معادل ۷ میلیارد دلار و بانک صنعت و معدن بالغ بر ۶/۴ میلیارد دلار (به ترتیب معادل ۳۰ درصد و ۲۸ درصد از ارزش کل طرح‌های مصوب) و از نظر تعداد طرح‌ها، بیشترین عملکرد مربوط به بانک صنعت و معدن با ۲۹۹ طرح (معادل ۸۱ درصد مجموع تعداد طرح‌ها) است که حاکی از عملکرد مطلوب بانک‌های مذکور در جذب اعتبارات ارزی صندوق توسعه ملی می‌باشد.

بررسی ترکیب بخشی طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان ۶ ماه اول سال ۱۳۹۲ نشان می‌دهد بیش از ۹۲ درصد مجموع ارزش طرح‌های مصوب با مبلغی بالغ بر ۲۱ میلیارد و ۵۴۵ میلیون دلار به بخش صنعت و معدن (با احتساب بخش نفت، گاز و پتروشیمی) اختصاص یافته است. سهم زیربخش‌های اصلی بخش اقتصادی صنعت و معدن از طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ نشان می‌دهد که طرح‌ها و پروژه‌های بالادست و میان‌دستی حوزه نفت و گاز با سهم ۵۰ درصد، صنایع بالادستی پتروشیمی با سهم ۱۵ درصد، نیروگاه‌ها با سهم ۱۱ درصد و صنایع فولادی با سهم ۸ درصد در مجموع بیش از ۸۰ درصد از ارزش طرح‌های ارزی مصوب صندوق را به خود اختصاص داده‌اند.

بررسی ترکیب استانی طرح‌های ارزی مصوب صندوق توسعه ملی نشان می‌دهد که تمامی استان‌های کشور دارای طرح ارزی مصوب بوده‌اند. استان‌های اصفهان با ۳۰ طرح و بوشهر با مبلغی معادل ۸/۵ میلیارد دلار به ترتیب دارای بیشترین طرح‌های مصوب از نظر تعداد و ارزش طرح‌ها می‌باشند. استان خراسان جنوبی با ۲ طرح و مبلغی معادل ۱۳ میلیون دلار، کمترین عملکرد را در این خصوص داشته است. ترکیب جغرافیایی طرح‌های ارزی گشایش شده (LC) نیز نشان می‌دهد که صرف‌نظر از استان بوشهر (به میزان ۵/۲ میلیارد دلار) به دلیل اجرای طرح‌های بالادستی نفت و گاز، استان‌های کرمان و خراسان رضوی با مبلغی به ترتیب معادل ۳۰۰ و ۲۸۳ میلیون دلار بیشترین عملکرد را در گشایش اعتبارات اسنادی طرح‌های مصوب داشته‌اند.

بیشترین عملکرد از نظر ارزش طرح‌های گشایش اعتبار شده صندوق توسعه ملی با مبلغی معادل ۵/۱ میلیارد دلار مربوط به بانک ملت (با سهم ۷۳ درصد) که تأمین مالی سه طرح بالادستی نفت و گاز را برعهده دارد، بوده است، اما بانک صنعت و معدن به واسطه تأمین مالی ۶۴ طرح بخش خصوصی به مبلغ ۱/۵ میلیارد دلار (با سهم ۲۲ درصد) عملکرد مناسبی در این زمینه داشته است. همچنین عملکرد بانک‌های ملت و صنعت و معدن از نظر ارزش مبلغ پرداخت شده به ترتیب مبلغ ۱/۸ و ۰/۴ میلیارد دلار بود که این عملکرد نسبت به مبلغ گشایش اعتبار شده به ترتیب ۳۵ و ۲۸ درصد برآورد می‌شود.

عملکرد صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ارزی به واحدهای تولیدی کشور از شروع فعالیت تا پایان شهریورماه ۱۳۹۲ (طی دوره ۱۳۹۰ تا شهریورماه ۱۳۹۲) نشان می‌دهد که در این مدت ۲/۵ سال فعالیت، مجموع تسهیلات ارزی مصوب ۲۳/۳ میلیارد دلار بود که از این میزان، حدود ۷ میلیارد دلار به مرحله گشایش اعتبار رسیده (معادل ۳۰ درصد) و از کل اعتبارات گشایش شده نیز حدود ۲/۳ میلیارد دلار به سرمایه‌گذاران پرداخت شده است (معادل ۳۲ درصد). بنابراین می‌توان نتیجه گرفت پرداخت قطعی تسهیلات ارزی به واحدهای تولیدی کشور از محل صندوق توسعه ملی، طی دوره فعالیت این صندوق از سال ۱۳۹۰ تا پایان شهریورماه سال ۱۳۹۲، نزدیک به ۱۰ درصد برآورد می‌گردد. لازم به ذکر است که این مطلب صرفاً به منزله عملکرد ضعیف صندوق محسوب نمی‌شود، زیرا بخش عمده این عملکرد ضعیف می‌تواند به مشکل در گشایش LC و نقل و انتقال منابع مالی به دلیل شرایط تحمیلی تحریم از یکسو و عدم رقبت بخش خصوصی در استفاده از تسهیلات ارزی به دلیل بی‌ثباتی اقتصادی و نوسانات نامتعارف نرخ ارز در سال‌های اخیر برگردد.

مجموع عملکرد صندوق توسعه ملی در پرداخت تسهیلات ریالی در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ این است که بیش از ۹۰ درصد مبلغ مصوب ریالی به بخش صنعت و معدن و آب و کشاورزی پرداخت شده است. به عبارت دیگر از مجموع ۹۲۰۱ میلیارد تومان مبلغ مصوب، بیش از ۸۲۸۱ میلیارد تومان آن به بخش‌های تولیدی کشور پرداخت شده است. در سال ۱۳۹۱ با توجه به تکلیف بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱، عمده تسهیلات ریالی صندوق توسعه ملی در این سال به ترتیب به بخش صنعت و معدن به مبلغ ۱۵۹۶ میلیارد تومان (معادل ۵۹ درصد)، بخش آب و کشاورزی به مبلغ ۷۳۷ میلیارد تومان (معادل ۲۷ درصد) و بخش صنایع تبدیلی و تکمیلی به مبلغ ۳۷۲ میلیارد تومان (معادل ۱۴ درصد) پرداخت شد.

بررسی ترکیب استانی طرح‌های ریالی مصوب صندوق توسعه ملی از محل منابع بندهای «۱-۵» و «۲-۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که استان آذربایجان شرقی در جذب منابع بخش صنعت و معدن و استان کرمانشاه در جذب منابع بخش آب و کشاورزی بیشترین عملکرد را داشته‌اند. استان‌های خراسان شمالی و کهگیلویه و بویراحمد کمترین عملکرد را در جذب منابع ریالی صندوق از محل منابع مذکور داشته‌اند.

ارزیابی نسبت‌های مالی بانک صنعت و معدن با رویکرد میزان اثربخشی بانک در تسهیلات اعطایی نشان می‌دهد که میزان تسهیلات اعطایی بانک صنعت و معدن در مقایسه با بانک‌های دولتی داخلی در وضعیت مطلوبی قرار دارد و از میانگین بانک‌های داخلی به‌استثنای بانک مسکن بالاتر

بوده است. همچنین روند تسهیلات اعطایی بانک نسبت به دارایی‌ها در دوره ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که این روند افزایشی بوده و این امر حکایت از رشد تسهیلات اعطایی بانک در سال‌های اخیر بوده به گونه‌ای که از ۶,۲۵۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۴ به رقم ۲۵,۵۴۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است که رقم اخیر براساس قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ به رقم ۳,۶۱۳ میلیارد ریال کاهش پیدا می‌کند.

نسبت منابع جذبی به دارایی‌های بانک صنعت و معدن کمتر از متوسط بانک‌های دولتی داخلی مورد بررسی بوده است و لذا بانک صنعت و معدن در مقایسه با متوسط بانک‌های داخلی، منابع کمتری جذب کرده است که این امر بیشتر به سیاست‌های دولت برمی‌گردد. روند جذب منابع بانک نسبت به دارایی‌های طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ با وجود نوسانات زیاد در مجموع این دوره تقریباً صعودی بوده و این نسبت در سال‌های منتهی به سال ۱۳۹۰ به خصوص دوره ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ از افزایش بیشتری برخوردار بود که این امر نشان‌دهنده سیاست‌های حمایتی دولت در راستای اعتبارات تخصیصی و افزایش سرمایه بانک می‌باشد.

میزان ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول بانک صنعت و معدن به دارایی‌ها بسیار بیشتر از مقدار متوسط بانک‌های دولتی داخلی است که این امر نکته منفی محسوب می‌شود. علیرغم اینکه بانک‌های توسعه‌ای با توجه به هدف خود دارای مشتریان با ریسک اعتباری بالاتری هستند، اما امکان مدیریت بیشتر بر این امر وجود دارد. بانک باید بر روی ارتقای سیستم رتبه‌بندی اعتبار مشتریان و ارزیابی توجیه فنی و اقتصادی پروژه‌ها تمرکز بیشتری داشته باشد. میزان نسبت مطالبات غیرجاری به کل مطالبات در بانک صنعت و معدن تقریباً برابر متوسط صنعت یا بانک‌های داخلی مورد بررسی است. به عبارت دیگر وضعیت معوقات و سررسید گذشته بانک صنعت و معدن در مقایسه با میانگین بانک‌های دولتی داخلی مانند بانک‌های کشاورزی، سپه و رفاه از وضعیت بهتری برخوردار است، اما در مقایسه با بانک‌های مسکن و توسعه صادرات وضعیت نامناسب‌تری دارد.

نتیجه بررسی شاخص SDI برای بانک صنعت و معدن در سال‌های مورد بررسی، نزدیک به ۱ بوده است. این امر نشان می‌دهد که بانک نمی‌تواند بدون وجوه حمایتی به فعالیت‌های خود ادامه دهد که نکته مهمی در ارزیابی عملکرد این بانک به‌شمار می‌رود. همچنین بررسی شاخص OI نشان می‌دهد تسهیلات اعطایی این بانک بیشتر به گروه‌های هدفی که بانک براساس اهداف خود مشخص کرده بود گرایش داشته است که این امر نکته مثبتی در زمینه فعالیت بانک در راستای اهداف مأموریت‌های اساسنامه آن به‌شمار می‌رود. به عبارت دیگر میزان انحراف منابع و تسهیلات اعطایی بانک در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰ اندک بوده است.

بنابراین در ارزیابی اثربخشی بانک در تسهیلات اعطایی؛ با توجه به بالاتر بودن شاخص تسهیلات اعطایی بانک نسبت به دارایی‌ها از میانگین بانک‌های دولتی داخلی و روند کاملاً افزایشی آن در سال‌های اخیر و نتایج شاخص OI مبنی بر پرداخت تسهیلات اعطایی بانک به گروه‌های هدف و اندک بودن میزان انحراف منابع و تسهیلات اعطایی می‌توان نتیجه گرفت که عملکرد بانک مطلوب و مثبت بوده است. لازم به ذکر است بالا بودن میزان مطالبات مشکوک‌الوصول بانک و فاصله زیاد بین کفایت سرمایه بانک با نرخ مصوب بانک مرکزی (۸٪) و استاندارد مصوب کمیته بال (۸٪ تا ۱۲٪) با وظایف بانک در اساسنامه مبنی بر بررسی و ارزیابی طرح‌های صنعتی و معدنی و تخصیص بهینه منابع منافات دارد.

همان‌گونه که در داخل متن گزارش توضیح داده شد بانک صنعت و معدن به دلیل ماهیت توسعه‌ای و دولتی تابع سیاست‌ها و برنامه‌های دولت در قبال بخش صنعت و معدن است. در سال‌های اخیر مهمترین سیاست دولت اجرای طرح آمایش صنعتی و معدنی بوده که به دلیل عدم همکاری سایر بانک‌ها تمامی بار مالی این طرح میان مدت با تعداد بیش از ۸۰۰ طرح صنعتی و معدنی و مبلغ پیش‌بینی شده بیش از ۲۰۰ هزار میلیارد ریال به بانک صنعت و معدن تحمیل شد در حالی که توان مالی این بانک در سال‌های اخیر حدود ۲۵۰۰۰ میلیارد ریال می‌باشد. براساس آخرین وضعیت طرح‌های آمایش صنعتی و معدنی تا پایان اسفندماه ۱۳۹۰، از مجموع ۷۱۳۹ فقره طرح مصوب در بانک صنعت و معدن به مبلغ ۱۵۲۴۸۲ میلیارد ریال، ۵۷۳۱ فقره طرح به مبلغ ۳۴۳۱۲ میلیارد ریال معادل ۲۲/۵ درصد پرداخت قطعی تسهیلات انجام شده است.

در احکام قوانین بودجه سنواتی عمده جهت‌گیری سیاست‌های صنعتی و معدنی دولت در سال‌های اخیر (۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰) را می‌توان به تأمین مالی طرح‌های بزرگ صنعتی و معدنی و توسعه صنایع تبدیلی از محل منابع حساب ذخیره ارزی و صندوق توسعه ملی، افزایش سرمایه بانک‌های تخصصی از جمله بانک صنعت و معدن، ایجاد خط اعتباری ارزی و سپرده‌گذاری در بانک‌های عامل از محل منابع داخلی بانک مرکزی و اعطای یارانه سود تسهیلات و استمهال معوقه‌های واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی خلاصه کرد. عملکرد دولت در دوره مورد بررسی در پرداخت منابع از محل حساب ذخیره ارزی به بانک صنعت و معدن نامناسب و ضعیف بوده و در برخی از این سال‌ها هیچ مبلغی به بانک صنعت و معدن اختصاص داده نشد. سیاست‌های دولت در زمینه افزایش سرمایه بانک صنعت و معدن عملکرد نسبتاً مناسبی داشته که این سیاست عمدتاً به صورت افزایش تسهیلات بانک به واحدهای تولیدی در سال‌های اخیر نمایان شده است. احکام و سیاست‌های دولت در امر تجهیز و تقویت منابع بانک صنعت و معدن از طریق ایجاد خط اعتباری ارزی و سپرده‌گذاری از محل منابع داخلی بانک مرکزی در دوره مورد بررسی به استثنای سال ۱۳۸۸ کاملاً فاقد عملکرد

بوده است. عملکرد بانک در اجرای سیاست‌های دولت مبنی بر استمهال معوقات واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی کاملاً مثبت و ۱۰۰ درصد تحقق یافته است. بنابراین بانک صنعت و معدن در دوره مورد بررسی کاملاً تابع سیاست‌ها و برنامه‌های دولت بوده و به نظر می‌رسد بانک در اجرای این سیاست‌ها با توجه به حجم منابع تخصیصی و میزان افزایش سرمایه صورت گرفته، عملکرد مطلوبی داشته است و با توجه به نتایج بررسی نسبت‌های مالی، بانک شدیداً به منابع دولتی وابسته بوده و نیازمند توجه بیشتر و جدی دولت جهت افزایش سرمایه می‌باشد.

ارائه توصیه‌های سیاستی

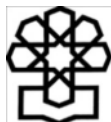
با توجه به تجربه و عملکرد سیاست‌های صنعتی و معدنی دولت و عملکرد بانک صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی در سال‌های اخیر، توصیه می‌شود در لایحه بودجه سال ۱۳۹۳ و سال‌های آتی نکات زیر مورد توجه قرار گیرد:

۱. بازنگری و اصلاح سیاست‌های دولت در اختصاص منابع به بانک‌های عامل و تخصیصی از محل منابع صندوق توسعه ملی و اهتمام به اختصاص یافتن سهم بانک‌های تخصصی از جمله بانک صنعت و معدن.
۲. اهتمام جدی به افزایش سرمایه بانک‌های تخصصی و توسعه‌ای از جمله بانک صنعت و معدن در سال‌های آتی.
۳. تمرکز بیشتر بانک صنعت و معدن بر روی ارتقای سیستم رتبه‌بندی اعتبار مشتریان و ارزیابی توجیه فنی و اقتصادی طرح‌های سرمایه‌گذاری و تخصیص بهینه منابع.
۴. تعیین و تکلیف طرح‌های مصوب آمایش صنعتی و معدنی و متعهد شدن سایر بانک‌ها به دلیل بار مالی زیاد و طولانی شدن این طرح‌ها.
۵. رفع تنگناهای گشایش اعتبار واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی در استفاده از صندوق توسعه ملی به دلیل شرایط سخت و تحمیلی تحریم و وجود بوروکراسی زائد اداری.
۶. تشویق و تحریک بخش خصوصی از طریق رفع موانع حقوقی بازدارنده در استفاده از منابع ارزی صندوق توسعه ملی ناشی از عدم ثبات اقتصادی و نوسانات غیرمعارف نرخ ارز و اتخاذ تدابیر لازم در عملیاتی شدن ابزار هجینگ ارزی یا قراردادهای فیوچر (آتی) به منظور پوشش نوسانات نرخ ارز.

منابع و مأخذ

۱. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، خلاصه تحولات اقتصادی کشور طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰.
۲. دیوان محاسبات کشور، گزارش تفریغ بودجه سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰.
۳. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۸)، چاپ ششم، تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۴.
۴. صندوق توسعه ملی، گزارش عملکرد تسهیلات ارزی و ریالی صندوق توسعه ملی تا شهریورماه ۱۳۹۲.
۵. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه ۱۳۹۴ - ۱۳۹۰، اسفندماه ۱۳۸۹.
۶. وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش عملکرد تفصیلی بخش صنعت و معدن طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۱.
۷. سایت بانک صنعت و معدن، اساسنامه بانک صنعت و معدن آدرس: <http://www.bim.ir>
۸. سایت صندوق توسعه ملی، رتبه‌بندی صندوق‌های ثروت ملی جهان آدرس: <http://www.ndf.ir>

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۴۵۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: طرح پژوهشی «ارزیابی عملکرد بانک تخصصی و توسعه‌ای صنعت و معدن و صندوق توسعه ملی طی دوره ۱۳۸۴ - ۱۳۹۲»

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه صنعت)

تهیه و تدوین: گروه کارشناسان

ناظران علمی: محمدرضا محمدخانی، هوشنگ محمدی، علی اصغر اژدری

مقتضی: معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. عملکرد

۲. بانک صنعت و معدن

۳. صندوق توسعه ملی

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۱۰/۲۸